

Univerzita Karlova

Fakulta humanitních studií

Studijní program: Dějiny moderní evropské kultury

Bc. Tadeáš Bejdl

Diplomová práce

Postoj ke smrti ve staroseverské literatuře a jejích novověkých adaptacích

*Attitude towards death in Old Norse literature and in its modern
adaptations*

Vedoucí práce: Mgr. Marie Novotná, Ph. D.

Praha 2022

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly v této práci řádně citovány a tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání stejného nebo jiného titulu.

V Praze, dne

Podpis:

Tadeáš Bejdl

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval především vedoucímu své práce, Mgr. Marii Novotné, Ph. D., za velkou trpělivost a vedení této práce. Dále bych také rád poděkoval vedoucím magisterského oboru DMEK za možnost psát tuto práci zaměřenou na oblast mého zájmu, kterému se již věnuji delší dobu. V neposlední řadě všem těm, kteří mi pomáhali s korekturou či jen morální podporou, zejména kolegovi z oboru Radkovi Pekovi.

ABSTRAKT:

Tato diplomová práce pojednává o postoji ke smrti, který se vyskytuje ve staroseverské literatuře. Důraz je kladen na primární prameny a informace z nich. Čtenáři by měla práce ukázat jaké postoje spojené se smrtí se objevovaly ve staroseverské literatuře a jak následně byly zachovány v dnešních moderních adaptacích. V práci jsou analyzovány tři odlišné primární prameny, ságy o Islandčanech, ságy o dávnověku a moderní adaptace vycházející ze staroseverské literatury.

Klíčová slova:

Staroseverská literatura, adaptace, Smrt, Sebevražda, Posmrtný život

ABSTRACT:

This diploma thesis discusses the attitude towards death found in Old Norse literature. Emphasis is placed on primary sources and information from them. The work should show the reader what attitudes which is related to death appeared in Old Norse literature and how they were subsequently preserved in modern adaptations. The work analyzes three different primary sources – The Icelander's sagas (family sagas), Legendary sagas and modern adaptations based on Old Norse literature.

Key words:

Old Norse Literature, Modern adaptation, Death, Suicide, Afterlife

Obsah

I.	Úvod.....	8
II.	Skandinávie ve středověku	9
III.	Prameny.....	14
a.	Literární	14
IV.	Metodologie výzkumu a otázky	18
V.	Smrt ve staroseverské literatuře.....	20
a.	Ságy o dávnověku (fornalðarsögur)	21
Norna-Gest þættir	21	
Sága o Gautrekovi.....	23	
Sága o Friðþjófovi	25	
Sága o Ragnarovi Loðbrokovi	27	
Sága o Hrólfu Krakim	28	
Sága o Hervaře.....	31	
b.	Ságy o Islandřanech (<i>Íslendingasögur</i>)	34
Sága o Egilovi, synu Skallagrímově	34	
Sága o Gíslim	36	
Sága o Njálovi	38	
Sága o Gunlaugovi, Hadím jazyku.....	41	
Sága o lidech z Eyru	43	
Sága o Eiríkovi Rudém	45	
VI.	Diskuze / Výsledky	47
a.	Ságy o dávnověku.....	48
Postoj postav ke smrti	48	
Sebevražda	51	
Koncepce posmrtného života	54	
b.	Ságy o Islandřanech	58
Postoj postav ke smrti	58	
Sebevražda či dobrovolná smrt.....	61	
Koncepce posmrtného života	64	
c.	Diskuze	68
VII.	Smrt v moderních adaptacích	70
a.	Knižní adaptace	71
Asgard.....	71	
Northlanders Book 1.: The Anglo-Saxon Saga	73	
Eaters of Dead	75	

b.	Filmové adaptace.....	78
	The Northman	78
VIII.	Diskuze	81
	Postoj postav ke smrti	81
	Sebevražda	83
	Koncepce posmrtného života	84
a.	Diskuze.....	86
IX.	Závěr	87
X.	Literatura	90
a.	Primární literatura.....	90
b.	Sekundární literatura.....	91

I. Úvod

Předmětem této diplomové práce je smrt ve staroseverské literatuře - potažmo ve staroseverských ságách a jejich moderních adaptacích. Smrt, která je všudypřítomná a vždy bude součástí našich životů je zajímavým tématem pro hlubší výzkum. V každé kultuře je přistupováno ke smrti odlišně. V této práci se zaměříme na smrt a postoj v literatuře, která zachycuje dobu tehdejšího stále nekřesťanského etnika Seveřanů. Promítnuté motivy spojené se smrtí do této literatury by nám měly ukázat výčet nejrůznějších představ a postojů vůči smrti.

Cílem práce je nalézt ve vybrané staroseverské literatuře nejrůznější přístupech ke smrti a definovat je na základě výzkumných otázek. Následně tyto postoje budou podrobeny komparaci s postoji, které nalezneme v moderních adaptacích. V první řadě si na úvod představíme teoretické zakotvení práce a tehdejší dobu, o kterých ságy jsou. Poté si představíme literární prameny staroseverské doby, včetně těch ze kterých budeme v této práci vycházet i my. Pak podrobíme vybrané díla analýze a následně v závěru celé této práce provedeme komparaci a dojdeme tak ke kýženému závěru.

Ze staroseverské literatury budou využívány dva žánry ság a to ságy o Islanděanech a ságy o dávnověku. U každého vybraného příkladu týkajícího se smrti bude figurovat kontext děje, české znění příkladu a originál text ve staroseverském jazyku. U ság o dávnověku jsou tyto originální části textu, překládány.

Z moderních adaptací jsou vybrány literární díla a jeden novodobý film americké produkce. Vyjma jednoho titulu jsou všechny ostatní v originálním jazyku – angličtině. Podobně jako u příkladů ze staroseverské literatury, zde bude figurovat kontext děje, české znění a originální text.

II. Skandinávie ve středověku

Abychom mohli přistoupit k výzkumu, je zapotřebí nejprve definovat zkoumané etnikum a jeho kulturu. V této kapitole se pokusím shrnout základní informace potřebné k pochopení obrazu smrti v staroseverské literatuře. Zaměřím se na historickou situaci v době vikinské a skandinávském středověku a průběh christianizace, která nutně měla vliv na představy o smrti. Staroseverský svět obývalo jedno z etnik germánských kmenů tehdejší doby. Germáni se tehdy dělili na různé národy indoevropského původu, obývali především střední Evropu na východ od řeky Rýn a většinu severozápadní Evropy. Jejich hranice a tudíž i kontakt, probíhal jak se Slovy a Římskou říší, tak okrajově i s Kelty. Oblasti v severozápadní Evropě byly obývány skupinou obyvatel souhrnně nazývanými Seveřani či v určitém období (800-1066 n.l.) Vikingové. Hovoříme zde o nejednotném národě. Kulturní zvyklosti byly lokálně specifické, centralizovaná moc nad větší oblastí spíše nebyla, nebo se dlouho neudržela. Seveřany však do jisté míry spojovalo náboženství, to nicméně nebylo nikdy kodifikované ani institucionalizované. Od roku přibližně 800 n.l. až do roku 1066 n.l. označujeme období v oblasti dnešní Skandinávie jako Dobu vikinskou.¹ Právě v této době můžeme mluvit o rozmachu této civilizace. Historicky tento vzestup můžeme dělit na tři odlišné přístupy odvíjejících se od cílů tehdejších skupin. Mluvíme zde o Seveřanech z oblastí dnešního Dánska, Norska a Švédska.

Obyvatelé každé oblasti sledovali své vlastní cíle, z toho důvodu se tak lišil způsob i směr expanze. Seveřané z Norska podnikali své výpravy primárně směrem na severozápad. Díky tomu koncem 8. století objevili například Faerské ostrovy, které posléze kolonizovali.² Dále byly zakládány osady v oblastech Skotska a jeho ostrovů (Vnitřní a Vnější Hebridy či Orkeje a Shetlandy).³ Kontakt s tehdejšími Skotskem a vliv Seveřanů v této oblasti, je velmi dobře podložen archeologickými nálezy. Vidíme zde také průnik v lingvistice, neboť se v místním dialektu zachovaly názvy vycházející ze staroseverštiny. Především se jedná o oblasti severního Skotska, Orknejí, Shetland a Vnějších Hebrid. Zde si potomci Seveřanů ponechali své zvyklosti a jazyk a původní obyvatelstvo si jej časem osvojili. Opačnou situaci můžeme pozorovat v oblastech více na jih. Seveřané, kteří se usazovali v oblastech Vnitřních Hebrid, se asimilovali s původním obyvatelstvem.⁴ Seveřané z Norska také kolonizovali Island, který je hojně popisován ve staroseverské literatuře.⁵ Kolem roku 985 n.l. Seveřané z Islandu následně objevují Grónsko.⁶ Zde zakládají Východní a Západní osadu. Tyto osady však neměly dlouhého trvání. Západní osada je dle dochovaných pramenů opuštěna v polovině 14. století.⁷ Východní osada přetrvává do poloviny 15. století.⁸ Právě díky osadám v Grónsku získali Seveřané vztyčný bod k dalšímu objevu - Severní Americe. Díky literárním pramenům a archeologickým nálezům v dané oblasti, můžeme s jistotou říci, že zde existovaly malé osady. Tyto

¹ BRINK, Stefan. The Viking World. London: Routledge, 2008, p.4.

² BARRET, James H. Contact, Continuity, and Collapse Norse Colonization of North America. Turnhout: Brepols Publisher, 2003, p. 62

³ *Ibid.* p. 85.

⁴ *Ibid.* p. 99.

⁵ *Ibid.* p. 142.

⁶ *Ibid.* p. 165.

⁷ *Ibid.* p. 163.

⁸ *Ibid.* p. 165.

osady nicméně sloužily pouze jako průzkumné.⁹ Zatímco Seveřané z Norska se spíše soustředili na kolonizaci, Seveřané z Dánska byli aktivní ve východních částech Anglie a západní Evropě. Východní část Anglie byla v druhé polovině 9. století podrobena expanzi Seveřanů z Dánska. Z tohoto důvodu nesla název oblast Danelaw a jejími centry se staly města jako York a Lincoln.¹⁰ Od roku 820 podnikali Seveřané nájezdy po řece Seně v oblastech severní Francie. Na přelomu 10. století, zde pak začali zakládat usedlosti.¹¹ Tyto usedlosti se rozprostíraly v dnešní Normandii. I zde můžeme sledovat podobný fenomén, jako tomu bylo u kontaktu Seveřanů ve Skotsku. Zatímco v oblasti Caux a Roumois došlo k asimilaci s původním obyvatelstvem, v oblastech severního Cotentinu tomu bylo přesně naopak.¹² Bývalá přítomnost Seveřanů je v oblasti Cotentinu patrná i dnes v podobě lokálního názvu *Le Tingland* (neboli severský *thing*).¹³ Závěrem zůstávají výpravy Seveřanů z oblasti dnešního Švédska. Ti svůj směr výprav upínali směrem na východ Evropy. Loupeživé nájezdy podnikaly v oblasti dnešního Baltu již začátkem 8. století. Jejich vliv byl především v oblasti dnešního Ruska a Ukrajiny. Zde zakládali podél řek jako je Něva, Volha či Dněpr osady. Zde byli Seveřané známí pod jménem varjagové. Původ tohoto slova stále není zcela jasný. Pro Slovy a Řeky tím byli označováni Skandinávci či Frankové. V angličtině či staroseverštině výraz pro změnu označuje Seveřany coby žoldáky ve službách Byzantských císařů.¹⁴ Přítomnost Seveřanů v dnešním Rusku byla nejvíce v oblasti Ladožského jezera nebo například Rjurikovo Gorodišče poblíž dnešního Novgorodu. V Ukrajině byl nejsilnější vliv v oblasti Kieva a Černihivu.¹⁵ Po proudu či někdy i proti proudu pronikali Seveřané do oblastí Černého moře a také do samotného srdce Byzantské říše, Konstantinopole pro Seveřany známé jako *Miklagardr*. Díky archeologickým nálezům a studiím s jistotou můžeme říct, že zde šlo o oboustranný kontakt těchto dvou civilizací, Seveřanů a Byzantské říše.¹⁶ Kontakty mezi civilizacemi existovaly již začátkem 9. století. Vrcholem je však 10. století, kdy z této doby existují četné archeologické nálezy byzantských předmětů v oblastech, kde měli Seveřané osídlení.¹⁷

Během doby vikinské obývalo Skandinávii ještě jedno etnikum, které zatím nebylo zmíněno. Jedná se o Sámy, kteří byli přítomni v severní a centrálních částech Skandinávie tehdejší doby. Především severní Norsko se stalo hlavním bodem setkávání těchto odlišných kultur. Sámové žili kočovný život, jejich společnost byla sociálně a ekonomicky stratifikována.¹⁸ Ve staroseverských literárních pramenech jsou Sámové označeni staroseverským slovem *finnar* (sing. *finn*), odtud například oblast Norska *Finnmark* (znamenající les či hranice Sámů).¹⁹ Staroseverské prameny vyobrazují Sámy jako přirozenou součást tehdejší norské společnosti, kdy tyto etnika žijí vedle sebe v symbióze. Přesto nemůžeme tvrdit, že by měli ve společnosti i stejné postavení. Spíše naopak byli Sámové v něčích službách a často vyobrazováni v jejich typických stereotypch.²⁰ Spory či konflikty mezi Sámy

⁹ BARRET, James H. *Contact, Continuity, and Collapse Norse Colonization of North America*. Turnhout: Brepols Publisher, 2003, p. 216.

¹⁰ WILSON, David M. in Brink, Stefan. *The Viking World*. London: Routledge, 2008, p. 328.

¹¹ RENAUD, Jean. In Brink, Stefan. *The Viking World*. London: Routledge, 2008, p. 453.

¹² *Ibid.* p. 455.

¹³ *Ibid.* p. 455.

¹⁴ ANDROSHCHUK, Fjodor. In Brink, Stefan. *The Viking World*. London: Routledge, 2008, p. 533.

¹⁵ BJERG, Line. *From Goths to Varangians*. Aarhus: Aarhus University Press, 2013, p. 147.

¹⁶ *Ibid.* p. 147.

¹⁷ *Ibid.* p. 151.

¹⁸ ZACHARISSON, Inger. In Brink, Stefan. *The Viking World*. London: Routledge, 2008, p. 32.

¹⁹ *Ibid.* p. 32.

²⁰ *Ibid.* p. 34.

a Nory jsou však z nám dochovaných pramenů velmi vzácné. Tento vztah se pomalu mění až s centralizovanou mocí a příchodem křesťanství do Skandinávie.²¹

Křesťanství na sever Evropy pronikalo z Francké říše od 8. století. Seveřané ovšem o křesťanství získali představu již dříve, díky svým výbojům do západní Evropy, a při kontaktu švédských varjagů s východní Evropou potažmo Byzancí. Pronikání křesťanství na sever byl pomalý a postupný proces.

Prvním pokusem o christianizaci na území Skandinávie, konkrétně Dánského království, byla misie sv. Willibrorda z benediktinského kláštera v Echternachu (dnešní Lucembursko) na začátku 8. století. Willibrordova misie do Dánska však nebyla příliš úspěšná.²² I přesto se stal zakladatelem několika kostelů a klášterů.²³ Další misi v roce 826 uskutečnil z vůle franckého panovníka sv. Oskara (Ansgard), původně mnicha benediktinského kláštera v Corbie, později Corvey. Z Dánska byl však záhy vyhnán a proto se vydal do Švédska, kde nicméně dopadl obdobně. V roce 831 sv. Oskara papež Řehoř IV. vysvětil na biskupa se sídlem v Hamburku, kde založil biskupství císař Ludvík Zbožný a svěřil mu do péče Skandinávii. Když Dánové roku 845 zničili Hamburk, bylo biskupství přeneseno do Brém. Oskar se znovu snažil šířit křesťanství v Dánsku i Švédsku, ale po jeho smrti (865) se tento proces na dvě století přerušil.²⁴ Přesto existují důkazy o snaze ze strany tehdejších představitelů německých státních útvarů vůči Dánsku. Vytvářely se tak spolupráce, které byly převážně vojenského a obchodního rázu. Dánsko pak mnohdy dokonce umožnilo vystavět několik kostelů na svém území, konkrétně v hlavních obchodních centrech, jako bylo Ribe či Jylland.²⁵ Kompletní konverze Dánska ke křesťanství nastala až za krále Haralda Modrozubého (975-986), ten v polovině 10. století přijal křest od budoucího nástupce na arcibiskupský stolec v Kolíně nad Rýnem, Folkmara přezdívaného Poppa.²⁶ Pod dohledem krále se křesťanství v Dánsku rychle šířilo. Přispělo k tomu také již dřívější mísení s anglickým křesťanským Anglosasy v Danelawu. V době vlády Knuta IV. Dánského (1080-1086) bylo Dánsko již zcela křesťanské a Knut byl také vůbec prvním Dánem, který byl kanonizován (1100).

Do Norska pronikalo křesťanství jiným způsobem a později. Norové nepodnikali v takové míře výboje do západní Evropy, jako Dánové. Neměli tedy tak četné kontakty s křesťany jako Dánové. Neexistují ani záznamy, že by do Norska směřovaly křesťanské misie. V Norsku se šířilo křesťanství z vůle vlastních světských panovníků. Král Hákon Haraldsson (934-961), který byl pokřtěn v Anglii, prosazoval křesťanství po návratu Norska. Jeho následovníci, potomek Eirika Krvavé sekery, Harald II. Šedoplášť (961-970) a po něm Olav Tryggvason (995-1000), posílili v 10. století křesťanství v Norsku i za cenu použití násilí. A v neposlední řadě Olav II. Haraldsson (1016-1030), který bojoval ve službách anglosaských králů proti Dánům, se prohlásil norským králem, přijal křest a přivedl do Norska křesťanské duchovenstvo. Křesťanskou víru v zemi dále šířil pomocí násilí, úplatků a snažil se zničit zbytky přežívajícího pohanství.²⁷ Jeho počínání vyvolalo v zemi veliké nepokoje, načež byl z Norska vyhnán anglo-dánským králem Knutem. Když se snažil své království získat zpět, byl v bitvě u Stiklestadu, fjordu v kraji Trøndelag zabit a následně pohřben v katedrále v Nidarosu (současný Trondheim). Poté byl prohlášen za

²¹ ZACHARISSON, Inger. In Brink, Stefan. The Viking World. London: Routledge, 2008, p. 35.

²² GELTING, Michael H. in. Berend, Nora. Christianization and the Rise of the Christian Monarchy in Scandinavia, Central Europe and Rus c.900-1200. New York: Cambridge University Press, 2007, p. 77.

²³ ATTWATER, Donald, Slovník svatých, Papyrus, 1993, p. 293.

²⁴ *Ibid.* p. 299.

²⁵ GELTING, Michael H. in ref. 22, p. 78.

²⁶ *Ibid.* p. 80.

²⁷ BAGGE, Sverre et NORDEIDE, Sæbjørg Walaker. in. Berend, Nora. p. 135.

mučedníka, kanonizován a stal se národním hrdinou, symbolem nezávislosti. K jeho hrobu se konaly svaté poutě a podél Svatooolavské cesty z Osla do Trondheimu byly budovány nové křesťanské kostely. Podle dochovaných pramenů však staroseverské náboženství v Norsku nadále přežívalo až do začátku 12. století. Bylo to dáno vysokým stupněm decentralizace tehdejší státní správy a také odlehlostí některých oblastí od centra moci a důležitých cest. V Norsku se tak křesťanství šířilo shora a v procesu urbanizace, která probíhala průběžně od založení Norského království především od 11. století. Jak píše norská archeoložka Sæbjørg Walaker Nordeide, křesťanství se v Norsku šířilo od města k městu. Domněnku, že mimo města přežívalo staroseverské náboženství, podporuje i nález zřejmě nejstaršího hrobu s relikty staroseverského náboženství v Agderu (druhá polovina 11. století). Oblast nálezů hrobu je velmi vzdálena městu, tudíž se zde projevila absence královské moci.²⁸ Podle S. Nordeide, tento příklad může ukazovat na tehdejší odpor zdejší elity vůči královské síle, kdy staroseverské náboženství bylo výrazem vzdoru.²⁹

Christianizace Švédska probíhala ve srovnání s Dánskem a Norskem mnohem pomaleji. Jeden z prvních doložených pokusů o christianizaci Švédska proběhl kolem roku 820 v oblasti města Birky, odkud se dle dochovaných záznamů do křesťanský končin donesla zpráva, že se tamní obyvatelé touží státi se křesťany. Tamní král Björn povolil příchod křesťanských kazatelů do Birky a jako misionář dorazil Oskar (Ansgard). Jeho největším úspěchem v Birce bylo pokřtění prefekta krále Björna. Birka se pak stala nejen významným obchodním centrem, ale nově také centrem křesťanské komunity ve Švédsku. Po dvaceti letech však byli misionáři vyhnáni vyznavací staroseverského náboženství, Oskar tak podnikl druhou výpravu a s pomocí krále Olofa vyjednal toleranci křesťanů na území města.³⁰ Další pokusy o šíření křesťanství ve Švédsku nebyly v té době úspěšné, patrně proto, že Švédsko mělo kontakty především s východní Evropou a Asií, hojně obchodovalo s oblastí Rusy, obyvateli Baltu, s Byzancí a Islámskými říšemi. Až od začátku 11. století probíhala na území Švédska soustavná christianizace, která trvala víc jak jedno století, než zcela uspěla. Avšak obdobně jako v okolních zemích probíhala christianizace i ve Švédsku s použitím násilí. Například roku 1123 podnikl norský král křížovou výpravu do švédské provincie Småland, aby tamní obyvatelé, kteří stále uctívali staré bohy, obrátil na křesťanství. Zápas staré víry s křesťanství dokládají také texty dochované na runových kamenech, ve kterých se prolínají křesťanské znaky s prvky staroseverského náboženství.³¹ Neexistují však zcela jasné důkazy o tom, že by jednotlivci (misionář či panovník) upevnili křesťanství v zemi. Světští panovníci ve Švédsku měli zcela určitě podíl na výsledné christianizaci obyvatel, nicméně nemůžeme říct, že by to bylo jako v Norsku. Christianizace Švédska byla proto pomalejší a pozvolnější nežli v Dánsku a Norsku. Tuto dobu stále ještě provází řada nevyřešených otázek, například ani nevíme, jak a kdy byl christianizovaný ostrov Götland, kde existoval veliký vliv ortodoxní církve a to až do roku 1150.³² Co naopak s jistotou víme, že švédští panovníci podnikali od roku 1150 ve jménu Krista křížové výpravy dále na sever a podrobili si tak Finsko a větší část Karélie, které obrátili na křesťanskou víru. Poslední taková křížová výprava byla podniknuta koncem 13. století.

²⁸ NORDEIDE, Sæbjørg Walaker. *The Viking Age as a Period of Religious Transformation*. Turnhout: Brepols Publisher, 2011, p. 324.

²⁹ *Ibid.* p. 324.

³⁰ BLOMKVIST; BRINK; LINDKVIST. In Nora Berend, p. 177.

³¹ *Ibid.* p. 180.

³² *Ibid.* p. 184.

Jak můžeme na uvedených příkladech sledovat, christianizace Skandinávie probíhala v závislosti na různých faktorech v jednotlivých zemích zcela odlišně a v rozdílném tempu. Můžeme však říci, že na začátku 14. století byla Skandinávie zcela křesťanská a stala se tak součástí křesťanského Západu. Tento fakt nicméně ovšem znamenal zhoršení vztahů s křesťanským Východem, což se týkalo především Švédska. Ve 13. století římská církev rozšiřovala pole své působnosti daleko na sever do Finska a především do oblasti Baltu (tady především s pomocí vojenských řádů, Řádu německých rytířů a Livonského řádu). Ve skandinávských zemích díky dokončení procesu christianizace došlo k centralizaci a upevnění moci, k vymezení moci světské a církevní a jejich vzájemných vztahů. To se projevilo i v nově vydaných zemských zákonech. Křesťanství legitimizovalo a posílilo světskou moc a pozici církve ve společnosti. Král se stal něčím víc než jen vládnoucím člověkem, stal se nástrojem Boží ruky či spravedlnosti na zemi.³³ Církev si zajistila moc a bohatství pomocí zákonů a výběru desátků. Upevnila křesťanskou víru zákazem všeho, co by připomínalo staroseverské náboženství. Z kultury Seveřanů tak například vymizela krevní msta, zvyklost pojídání koňského masa či praxe odkládání nechtěných novorozeňat. Ženy s nástupem čistě patriarchální křesťanské společnosti ztratily právo na rozvod a další výsady. Křesťanská církev záměrně převrstvovala staré kultury a zvyky Seveřanů a zaváděla nové kulturní vzorce.

³³ STARÝ, Jiří. Zákonem nechtě je budována zem. Herrmann a synové, 2013, p. 155.

III. Prameny

a. Literární

Literární prameny jsou nedílnou součástí zdrojů, které nám poskytují cenný náhled do života, víry a tradic staroseverského světa. Literární prameny lze rozdělit na literaturu vernakulární a literaturu cizí. Vernakulární literatura vznikala v 12.-14. století a zahrnuje několik podkategorií. Nalezneme zde poezii, runové nápisy, historiografii a v neposlední řadě také kategorie staroseverských zákonů. Zdroje psané cizími učiteli jsou starší, ale nutně zahrnují vnější hodnocení a postoje.³⁴

V cizí literatuře popisující život a období tehdejší Skandinávie nalezneme několik zásadních a důležitých děl. Naneštěstí pro nás se většinou jedná ovšem o zdroje, kterou jsou velmi ovlivněny chybnou interpretací či předpojatostí vůči popisovaným Staroseveřanům.³⁵ Tyto texty tak často neposkytují potřebný vhled do staroseverské kultury a musejí být brány s rezervou. Zahraniční literatura pochází především z pevninské Evropy. První zdroj zabírající germánskou kulturou pochází ještě z doby před 8. stol. n.l. Jedná se o díla antických geografů a filosofů. Prvním takovým autorem je například řecký geograf Pytheas z Marseille (350-306 před n.l.), který jako první zmiňuje zemi na severu Evropy, kterou pojmenoval Thule.³⁶ Dalšími důležitými zdroji informací byly posléze díla od římského učenice Pliniuse staršího (23.-79.n.l.), či řeckým geografem Kladiem Ptoemaiem (85-168 n.l.). Za nejvýznamější zdroj z antických dob však můžeme považovat dílo *Germania*, jehož autorem je římský historik, právník a senátor Tacitus (55-120 n.l.). V tomto díle zaměřené na kulturu tehdejšího germánského etnika nám poskytuje velmi důležitý zdroj informací o zvycích, zákonech a především náboženství.³⁷ Jisté zmínky o Skandinávii nalézáme v době Merovejců, ať již jako popis vikinského nájezdu do tehdejší Francké říše, či dílo *Getica* z roku 550 od autora Jordana Gotského.³⁸ V pozdější době s příchodem a upevněním křesťanství na pevninské Evropě se začínají vyskytovat historiografická díla, která pocházejí z církevního prostředí tehdejšího Německa. Kolem roku 970 tak vzniká například historická kronika *Res gestae Saxonicae sive annalium libri tres*, která popisuje historii Sasů a přináší důležité důkazy a informace o příchodu a přijetí křesťanství na území Skandinávie. Autorem této kroniky je saský kronikář a historik Widukind z Corvey (925-975).³⁹ Nejzásadnější dílo z tohoto období pochází z tehdejšího arcibiskupství brémsko-hamburského. Tento zdroj je vitálním přehledem o tehdejší kultuře staroseverského etnika. Ta v této době byla stále převážně pohanského vyznání a čelila náporu z pevninské Evropy o přijetí křesťanství. Byly tedy podnikány misionářské mise na území Skandinávie, a následně z kterých vznikaly i záznamy tamních zvyků, náboženství etc. Kolem roku 1075 tak vzniká dílo *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*, jehož autorem je Adam Bremský (1050-1085). *Gesta Hammaburgensis* můžeme považovat za první a jediné dílo, které se snaží zmapovat historii Skandinávie ve vikinském období.⁴⁰

³⁴ SYRETT, Martin. *Scandinavian History of the Viking age*, University of Cambridge, 2004, p. 7.

³⁵ *Ibid.* p. 7.

³⁶ *Ibid.* p. 7.

³⁷ *Ibid.* p. 8.

³⁸ *Ibid.* p. 9.

³⁹ *Ibid.* p. 10.

⁴⁰ *Ibid.* p. 12.

Další díla, která můžeme brát jako zdroj vědění o staroseverské kultuře, byla hojně sepsána na tehdejších území Britských ostrovů, Normandie a Fríska. Důvodem je hlavně kontakt těchto civilizací. Přestože je těchto děl mnohem více než těch z pevninské Evropy, jejich informační hodnota je daleko menší.⁴¹ Včetně těchto zdrojů se nám dochovalo i mnoho literárních děl z keltsky mluvícího prostředí na území dnešního Skotska, Irska či Walesu. Tyto díla poskytují nejvíc informací o vikinské přítomnosti na Britských ostrovech.⁴²

Západní Evropa ovšem není jediné území, které přišlo nějakým způsobem do kontaktu s tehdejší staroseverským etnikem. Zmínky o Skandinávii nalezneme v ruských, byzantských či islámských dílech. Rusky psané díla se neobjevují dříve než v 11. století, a jejich celková informační hodnota o vikinské kultuře je dosti povrchní.⁴³ Byzantské zdroje jsou v podstatě zanedbatelné a nedá se mluvit o nějakém komplexním nadhledu na staroseverskou kulturu.⁴⁴ Islámský svět středověku přinesl díla jednotlivců, kteří pronikli na západ či přišli nějakým způsobem do kontaktu se staroseverským etnikem. Příkladem budiž je Ibn Khurradadhbih (820-913) a jeho dílo *Kniha cest a království*, věnující se obchodním kontaktům tehdejší Rusy s Bagdádem.⁴⁵ Důležitým autorem je Ibn Fadlan (879-960), který byl při jeho misi k Bulharům roku 922 svědkem pohřbu vikinského náčelníka na Volze, a poskytl tak důležité informace o posmrtných představách Staroseveřanů.⁴⁶

Za nejznámější a nejvíce obsáhlý zdroj vernakulární literatury můžeme považovat staroseverské ságy. Tento literární styl pocházející z tehdejšího Islandu je v současnosti široce známý. Samotné islandské slovo „*saga*“ vychází z původně staroseverského slovesa „*segja*“, které lze přeložit jednoduše jako sdělit či říci. Už toto může evokovat a naznačit původ tohoto literárního žánru. Vycházíme-li z tohoto faktu můžeme soudit, že se jedná původně o orální tradici. Ta byla ústně předávaná do doby, než byla tato literatura sepsána o několik desítek let či století později.⁴⁷ V současnosti ságy dělíme dle různých znaků do sub skupin, toto dělení je však novodobý konstrukt.⁴⁸ Korpus ság je dělen na *konungasögur*, neboli královské ságy, což jsou narativy o Skandinávských kráľích a dynastiích. Tyto ságy byly sepsány přibližně od druhé poloviny dvanáctého století až do století třináctého. *Íslendingasögur*, ságy o Islanděancích vypráví příběhy, které podávají zprávu o událostech z období od kolonizace Islandu (870) až po přijetí křesťanství v roce 1000. *samtíðarsögur*, ságy o současnosti či jednoduše Sturlunga, se odehrávají v letech 1117 až 1291. Hlavními protagonisty v těchto textech jsou zástupci vládnoucích rodin (např. Sturlungů) z Islandu a biskupové, kteří sehráli hlavní roli v politickém soupeření dvanáctého a třináctého století.⁴⁹ *Fornaldarsögur* či ságy o dávnověku je soubor rozličných textů, které spojuje vždy obsažená zmínka o událostech před kolonizací Islandu a jeho pozdější konverze ke křesťanství. Tyto ságy můžeme ještě rozdělit do tří subžánrů jimiž jsou *Heldensagas* (hrdinské ságy), *Wikingersagas* (Vikinské ságy) a *Abenteuersagas* (dobrodružné ságy).⁵⁰ *Þýddar riddarasögur* a *Frumdamdar riddarasögur* je dvojice žánrem podobných ság. Takzvané rytířské ságy

⁴¹ SYRETT, Martin. *Scandinavian History of the Viking age*, University of Cambridge, 2004, p. 12.

⁴² *Ibid.* p. 15.

⁴³ *Ibid.* p. 17.

⁴⁴ *Ibid.* p. 18.

⁴⁵ *Ibid.* p. 19.

⁴⁶ *Ibid.* p. 20.

⁴⁷ O'DONOGHUE, Heather. *Old Norse-Icelandic Literature. A Short Introduction*, Blackwell Publishing, 2004, p. 22.

⁴⁸ JAKOBSSON, Árnmann et JAKOBSSON, Sverrir. *Companion to Old Norse Literature*, Londo: Routledge, 2017, p. 18.

⁴⁹ *Ibid.* p. 19.

⁵⁰ JAKOBSSON, Árnmann et JAKOBSSON, Sverrir. *Companion to Old Norse Literature*. p 20.

vycházejí z překladu hrdinských děl z francouzštiny, angličtiny či latiny do staroseverštiny. Většina těchto překladů byla zhotovena za dob vlády Krále Hákona IV. Hákonarsona, na norském dvoře během jeho vlády v období od 1217 až do roku 1263.⁵¹ Tyto texty byly pak inspirací pro tvoření domácích nápodob rytířských ság, tzv. *frumsamdar riddarasögur*, které byly ve staroseverštině označovány i jako *lygisögur*, neboli lživé ságy, které byly zhotoveny na Islandu. Jedná se o ságy zaměřující na dobrodružné příběhy s větším důrazem na extrémnost líčených situací. V těchto příbězích nalezneme hojně se vyskytující exotické lokace, nadměrný výskyt sexuálních a brutálních scén. Tyto texty sloužily především pro pobavení čtenářů a staly se populární četbou během čtrnáctého a patnáctého století.⁵² Za jednotný druh ság považujeme i takzvané *heilagra manna sögur* či *biskupa sögur*, které se zaměřují na životy svatých. Ty se začaly psát během poloviny dvanáctého století. Do staroseverských ság patří v neposlední řadě malá skupinka krátkých příběhů nazývaných se *Þættir*, které nalezneme obsažené v některých ságách, především v těch královských.

Pokud se zaměříme na poetická díla týkající se staroseverské kultury, nalezneme zde dva rozdílné žánry – starší *Eddu* (poetická) a skaldskou poezii. Starší Edda je sbírka hrdinských písní s mytologickými motivy, která se nám dochovala v islandském středověkém rukopisu *Codex Regius* (13. stol.). Jedná se o anonymní a o těžce datovatelné dílo. V díle nalezneme většinou příběh z velmi vzdálené minulosti, typickým projevem jsou pak dramatické někdy až teatrální monology postav.⁵³ Hlavní postavy poetických příběhů jsou povětšinou bohové, mytická stvoření či hrdinové. Tyto poetické příběhy byly sepsány na základě předávané orální tradice na tehdejší Islandu. Skaldská poezie je odvozena od staroseverského slova „*skáld*“, který označoval básníka či barda. Tito bardy byli autory jednotlivých básní, které vznikaly především na dvoře tehdejšího Norského království. Díky tomu se setkáváme asi s nejlépe datovaným žánrem staroseverské literatury. V dílech můžeme nalézt i jméno patrona, na jehož počest byla báseň složena.⁵⁴ Pokud jsme zmínili starší Eddu, nesmíme opomenout další velmi důležitý zdroj a literární dílo staroseverské literatury, mladší *Eddu*, někdy také prozaickou Eddu. Autorem tohoto díla je islandským učencem Snorrim Sturlusonem (1179-1241), který se v tomto díle zaměřuje na poetické díla s motivy mytologie staroseverského náboženství. Celé toto dílo má ve své podstatě sloužit jako učebnice pro skaldy, jelikož autor vysvětluje básnické opisy (tzv. *kenningy*).

Dalším důležitým pramenem jsou také staroseverské zákoníky. Ve staroseverské kultuře byl zákon důležitým sociálním konstruktem. Staroseveřané měli pro zákon i zákoníky jediný termín „*lög*“. Tento staroseverský termín je příbuzný s latinským „*lex*“ a kořen vychází z indoevropského jazykové rodiny.⁵⁵ Ve staroseverské kultuře nebyl zákon ničím neobvyklým, byl pevně spjat s touto kulturou a často byly prováděny v zákonících různé změny. Tento fakt nám dokládá množství dochovaných zpráv o ustanovení a změnách zákoníků.⁵⁶ Zákony dost často byly lokální a podle toho je můžeme i klasifikovat. Existovaly především krajové a zemské.⁵⁷ Krajové zákoníky tvoří ve staroseverském právním podání suverénně největší skupinu. Tyto zákoníky byly vnímány jako nejpůvodnější,

⁵¹ JAKOBSSON, Árnmann; JAKOBSSON, Sverrir. Companion to Old Norse Literature. p. 20.

⁵² *Ibid.* p. 20.

⁵³ O'DONOGHUE, Heather. Old Norse-Icelandic Literature. A Short Introduction, Blackwell Publishing, 2004, p. 62.

⁵⁴ *Ibid.* p. 63.

⁵⁵ STARÝ, Jiří. Zákonem nechť je budována zem. p. 15.

⁵⁶ STARÝ, Jiří. Zákonem nechť je budována zem. p. 16.

⁵⁷ STARÝ, Jiří. Zákonem nechť je budována zem. p. 16.

o čemž svědčí i fakt, že byly označovány termíny *log*, k němuž bylo pouze připojeno název kraje či sněmu.⁵⁸ Tyto zákony byly platné pro všechny obyvatele na daném území soustředěných kolem zákonodárného sněmu, jenž daný zákoník přijal. V tehdejší Skandinávii bylo několik takovýchto zákoníků, ve Švédsku jich bylo jedenáct, Dánsko mělo tři, Norsko v počátku dva a následně čtyři a Island disponoval jedním.⁵⁹ Datace těchto zákoníků není dostatečně přesná a zdá se že v nějaké podobě existovaly tyto zákoníky již od pradávných dob.⁶⁰ Druhý typ zákoníků, zemské, byl o poznání mladší. Nejstarší zemský zákoník je Zemský zákoník Magnúse Hákonarsona z roku 1274. Tyto zákony byly platné pro celou konkrétní zemi. Výkonná moc již nebyla v rukou zákonodárného sněmu nýbrž v rukou krále. K tomuto posunu dochází s christianizací a postupnou centralizací moci na území Skandinávie.⁶¹ Největší zdroj informací tak tkví právě v dochovaných krajových zákonících. Těch se nejvíce dochovalo z tehdejšího Švédska. Zde byl zákon rozdělen na dvě hlavní skupiny obyvatel Svíů a Gautů. Právě zde se setkáváme extrémní archaičností starošvédských zákonů. V některých pasážích se setkáváme se zmínkami o staroseverských bozích či popisech rituálů známých pouze z mytologické poezie. Tento fakt je ovlivněn tím, že ve Švédsku existovala po dlouhou dobu orální tradice a kodifikace byla až pozdním jevem.⁶² Projevy staroseverské kultury z dob před christianizací můžeme vidět i v ostatních zákonících. V nich spatřujeme různé zákazy či nakázání spojená. Zatímco zákazy se týkají především k potlačení staroseverské staré víry, nakázání naopak mají pomoci k nastolení a upevnění křesťanství. Setkáváme se tak například se zákony o povinném křtu u novorozeňat za jakýkoliv situacích.⁶³ Ale i zmínky týkající se staroseverské ideje o souzení a žalování mrtvých.⁶⁴ Jak tedy můžeme vidět i ve staroseverských zákonech, obou typů, můžeme nalézt zmínky a náznaky o dřívější podobě staroseverské kultury, než došlo ke christianizaci.

⁵⁸ STARÝ, Jiří. Zákonem nechť je budována zem. p. 16.

⁵⁹ *Ibid.* p. 16

⁶⁰ *Ibid.* p. 16

⁶¹ *Ibid.* p. 16.

⁶² *Ibid.* p. 17.

⁶³ *Ibid.* p. 171.

⁶⁴ *Ibid.* p. 139

IV. Metodologie výzkumu a otázky

Tato práce by nám měla umožnit přiblížit vnímání a postoje ke smrti ve staroseverské literatuře. Pomocí literární analýzy budu zkoumat vybrané díla na která následně aplikuji mnou zvolené otázky. Zaměřovat se v dílech budu primárně na protagonisty příběhů, kteří mají kontakt se smrtí a jsou viditelně znát jejich postoje.

Primární literaturou, která je předmětem analýzy, jsou díla z žánru ság o Islandě a ság o dávnověku, v nichž se téma smrti objevuje a to s důrazem na variabilitu motivů souvisejících se smrtí. Co do počtu analyzovaných je tento výběr záměrně vyvážený. V samotném závěru této práce pak staroseverské ságy slouží jako předmět komparace s moderními adaptacemi staroseverské literatury a s postoji ke smrti, jež jsou v nich obsaženy.

U těchto vybraných aktérů a jejich postojů uplatním následně tři zformulované otázky a na jejich základě pak provedu literární analýzu. Výběr ság sestává ze žánru ság o Islandě a ság o dávnověku, přičemž je tento výběr záměrně vyvážený. Ze ság o dávnověku zde je tedy šest vybraných ság a stejný počet byl vybrán i ze žánru ság o Islandě. V samotném závěru této práce pak oba žánry poslouží jako předmět komparace s moderními adaptacemi a postoji ke smrti jež jsou v nich obsaženy.

Práce nemá za cíl analyzovat vzniklá data pomocí statistiky, ale získaným datům porozumět a následně tyto výsledky interpretovat. V práci bude tedy uplatněna kvalitativní výzkumná strategie. Použita bude narativní analýza, která je určena k interpretaci textů, jež mají formu příběhu.⁶⁵ Tato výzkumná metoda se odvíjí prvně od porozumění textu a poté identifikaci klíčových pasáží. V našem případě půjde o aktéry, kteří jsou nějakým způsobem v kontaktu se smrtí. Na tyto klíčové pasáže jsou uplatněny následně výzkumné otázky. U této práce jsou to tři otázky:

Jaký mají postavy postoj ke smrti?

Je v dílech obsažena sebevražda?

Jaký koncept posmrtného života projevují v případě smrti?

Moderní adaptace

Dané otázky budou uplatněny jak na materiál ze staroseverské literatury, tak u moderních adaptacích, jelikož k adaptacím musíme přistupovat jako k primárním zdrojům. Při srovnání byla využita metoda komparistiky a teorie adaptace.

Výběr ság je čistě náhodný s jediným důrazem, a to na variabilitu motivů souvisejících se smrtí. Ságy jsou mnohdy původní staroseverské texty, kterou jsou pak přeloženy do češtiny. To platí především u ság o dávnověku. U ság o Islandě byl využit již český překlad. V moderních adaptacích následně nalezneme pouze jeden titul již přeložený do češtiny, zbylé tři tituly jsou v anglickém jazyku.

⁶⁵ Loidová, Kateřina. Analýza dat v kvalitativním výzkumu. Brno: Masarykova univerzita, cit. 30.12.2023. Dostupné z https://is.muni.cz/el/1451/jaro2014/d011/um/Analýza_datv_kvalitativnim_vyzkumu.pptx

Komparatistika je srovnávací literární věda, která se liší od obecného komparativního myšlení. Komparace označuje proces srovnávání a porovnávání různých prvků, jako například v literatuře, kultuře či v jiných oblastech. Cílem je pak především odhalit podobnosti či rozdíly popřípadě jednotlivé vzory. Komparatistika na druhou stranu se věnuje systematickému zkoumání srovnávání literárních kulturních fenoménů. Tato interdisciplinární věda integruje prvky z jazykovědy, historie, filosofie a dalších vědních oborů, aby lépe porozuměla širšímu kontextu tvorby a interpretace literárních děl. Díla které podrobujeme komparaci mohou pocházet ze stejného jazykového a kulturního prostředí, nebo se může jednat o díla vycházející z dvou různých kulturních literatur či jinak rozličných sfér.

Adaptace

Pojem adaptace vycházející z latinského slova „*adaptio*“ („*přizpůsobení*“), označuje v literatuře a umění proces přizpůsobení nebo změny. Určitý text, příběh či dílo transformujeme do jiné formy či média. Příkladem může být adaptace knihy na film, převod literárního díla do jiného jazyka etc. Tímto procesem vzniká tak úplně nové umělecké dílo, které je přinejmenším v určité míře pozměněno oproti původnímu originálu. Samotná adaptace umožňuje přenášet obsah a myšlenky z jednoho díla do druhého, avšak často vyžaduje určité úpravy kvůli specifickým charakteristikám nového média do kterého je přenášeno. V literárním kontextu pak adaptace otevírá diskuzi o věrnosti původnímu dílu, tvůrčím rozměru adaptace a vlivu změn na interpretaci a vnímání příběhu či textu.⁶⁶

Teorie Adaptace

Tato práce se věnuje literární vědě a komparujeme moderní adaptace vycházející z původního staroseverského originálu. Užitím adaptace by jsme měli následně dospět k kýženým výsledkům a závěrům. Teorii adaptaci se věnuje především ve své publikaci *The Theory of adaptation* autorka Linda Hutcheon. Zabývá se interdisciplinárně adaptačními procesy a to nejen na poli literární tvorby. Představuje komplexní pojetí adaptace a přináší různé perspektivy. Autorka vnímá adaptaci jako opakování díla bez replikace.⁶⁷ Všimá, že adaptace není pouhým převodem jednoho média do druhého, ale spíše intertextuálním dialogem mezi originálem a adaptací. Přítomnost předchozího textu je vždy obsažena. Klíčovým prvkem teorie autorky je pojmání adaptace jako formy opakování s rozdíly.⁶⁸ To znamená, že adaptace zachovává některé prvky originálu, ale zároveň dovoluje nové interpretace a proměny. Zdůrazňuje, že každá adaptace vytváří nový text. Díky tomu můžeme na adaptace nahlížet jako na zcela autonomní texty, které můžeme samostatně interpretovat a hodnotit.⁶⁹ I přesto však se studium adaptací často střetává především s komparativní analýzou. Celkově Hutcheonina teorie adaptace poskytuje rámec pro chápání složité dynamiky mezi originálem a jeho adaptací, a jak tato intertextualita ovlivňuje tvůrčí proces a vnímání díla.

⁶⁶ HUTCHEON, L. *The Theory of adaptation*. p.6.

⁶⁷ HUTCHEON, L. *The Theory of adaptation*. p.7.

⁶⁸ HUTCHEON, L. *The Theory of adaptation*. p.7.

⁶⁹ HUTCHEON, L. *The Theory of adaptation*. p.6.

V. Smrt ve staroseverské literatuře

a. Ságy o dávnověku (fornalðarsögur)

Norna-Gest Þættir

Þættir, neboli krátký příběh o postavě jménem Nornagest, můžeme řadit do typu ság o dávnověku. Tento příběh je obsažen v sáze o Olafovi Tryggvasosnovi v islandském středověkém rukopisu *Flateyjarbók* či *Codex Flateyensis* (Kniha z Flateye) z roku 1387-1394. Příběh se soustředí na tajemnou postavu jménem Nornagest, která přichází na dvůr norského krále Olafa Tryggvasona (960-1000) v době jeho snah o christianizaci norského království. Nornagest je dle jeho vyprávění již více jak tři sta let starý a prožil život po boku velkých vikingů. Osud mu byl dán a předpovězen v dětství třemi sudičkami ve Skandinávii zvanými jako norny, odtud pak pochází jeho jméno.

Příklad 1.

Kontext – Nornagest vypráví králi příběh o jeho strávených chvílích s Sigurdem z rodu Volsungů a jeho následné smrti. Příběh se poté zaměřuje na Brynhildu nešťastnou lásku Sigurda, která se rozhodne ze smutku vzít život. Nornagestr líčí jak Brynhilda zemřela a jaká byla její poslední slova.

Tak zabila Brynhilda sedm svých otroků a pět služebných a proklála sebe sama mečem a nařídila, aby byla s ostatními položena na hranici a po smrti spálena. A tak bylo vykonáno, že jedna hranice byla zhotovena pro Sigurda, a druhá pro Brynhildu, přičemž on byl zpopelněn první. Byla přivezena na povozu s hedvábnou látkou a purpurou a vše se blyštlo zlatem, a tak byla ona spálena.

Originál:

Þá drap Brynhildr sjau þræla sína ok fimm ambáttir, en lagði sik sverði í gegnum ok bað sik aka með þessa menn til báls ok brenna sik dauða. Ok svá var gert, at henni var gert annat bál, en Sigurði annat, ok var hann fyrri brenndr en Brynhildr. Henni var ekit í reið einni, ok var tjaldat um guðvef ok purpura, ok glóaði allt við gull, ok svá var hún brennd.⁷⁰

Příklad 2.

Kontext – Nornagest vypráví o tom jak Brynhilda před svou smrtí pje báseň.

Nechala jsem starého / vůdce Gótů, / Hjálmgunnara, do / pekla jít. / Dala jsem mladému vítězství / bratru Auða. / Odin byl na mě pro to / zlosti plný.

Originál:

Þá lét ek gamlan

⁷⁰ RAFN, Carl Christian. Fornaldarsögur Nordrlanda. Kaupmannahofn, 1829, p. 333.

*Á Goðbjóðu,
Hjálm-Gunnar næst
heljar ganga.
Gaf ek ungum sigr
Auða bróður.
Þar var mér Óðinn
ofreiðr um það.⁷¹*

Hodnocení díla:

Vzhledem k tomu, že toto dílo spadá pod žánr ság o dávnověku, nacházíme zde poměrně často nadpřirozené motivy. Norny jsou tu popisovány jako nadpřirozené bytosti, které určují osud jedince. I přesto, že se však jedná o ságu o dávnověku, můžeme v díle pozorovat velký vliv křesťanství. Samotná postava Nornagest je v závěru příběhu nakonec přemluvena králem Óláfem aby přijala křest, následně zapaluje svou svíčku a pokojně umírá. Tento důraz na přijetí křtu, aby člověk mohl v klidu umřít se vyskytuje i v dalších dílech, a to dokonce i v samotných staroseverských zákonících.⁷²

⁷¹ RAFN, Carl Christian. Frónaldarsögur Nordurlanda. p. 336.

⁷² STARÝ, J. Zákonem nechť je kována zem. p. 32.

Sága o Gautrekovi

Švédský král Gautrek a jeho dobrodružství jsou ústředním motivem této ságy. V úvodu příběhu se setkáváme Gautrekovým otcem Gautim. Ten má ještě další dva syny, a rozhodne se rozdělit po své smrti říši mezi ně. Každý z jeho synů dostane od něj navíc magický předmět. Poté už sledujeme život Gautreka a jeho bratrů, kteří se vypořádávají s nástrahami vládnutí. V sáze narážíme na spory, bitvy a politické intriky.

Příklad 1.

Příklady ze Ságy o Gauntrekovi se vyznačují odevzdání se smrti s vidinou lepšího života ve Vallhale s Odinem.

Kontext – Postava popisuje v ději jev, který její rodina praktikuje již po generace.

Proto se tomu říká *Ætternisstapi*, jelikož tímto my snižujeme početnost našeho rodu, když si myslíme, že je nás hodně, a umírají tam všichni naši předci, místo toho aby strádali nemocí, a putují rovnou k Óðinovi, a my tak nepotřebujeme rodovou tíhu, jelikož toto blažené místo se stalo svobodou pro všechny naše příbuzné a my nemusíme žít s chudý život nebo bezdětný či jinak tíživý, i když je to běžné.

Originál:

Því heitir þat Ætternisstapi, at þar með fækkum vér vart ætterni, þegar oss þykkir stór kynsl við bera, ok deyja þar allir várir foreldrar fyrir utan alla sótt ok fara þá til Óðins, ok þurfu vér af engu váru forellri þyngsl at hafa né þrjózku, því at þessi sældarstaðr hefir öllum verit jafnfrjáls várum ættmönnum, ok þurfum eigi at lifa við fjártjón eða fæðsluleysi né engi önnur kynsl eða býsn, þótt hér beri til handa.⁷³

Příklad 2.

Kontext – Dcera vypráví o tom, jak se její otec ukončí jeho život a otrokovi, který půjde na onen svět spolu s ním.

A poté i otrok s nimi půjde na *Ætternisstapi* a poputují do Valhaly. Můj otec nechce však takovou laskavost otroku dáti, protože on chtěl ho vyhodit z domů, ale nyní je s ním blažený. On předstírá, že ví, že Óðin nepůjde proti otrokovi, pokud on bude v jeho přítomnosti.

Originál:

en þau vilja síðan ok þrællinn með þeim ganga fyrir Ætternisstapa ok fara svá til Valhallar. Vill faðir minn eigi tæpiligar launa þrælnum þann góðvilja, at hann ætlaði at reka þik ór dyrum, en nú njóti hann sælu með honum. Þykkist hann ok víst vita, at Óðinn mun eigi ganga í mót þrælnum, nema hann sé í hans föruneysi."⁷⁴

⁷³ Gautreks_saga dostupné online: [Gautreks Saga Norse Text : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#)

⁷⁴ Ibid.

Příklad 3.

Kontext – Rodiče jdou vstříc smrti na vrch Gillingshamaru v doprovodu jejich potomků.

A Skafnörtung řekl to. Co chtěl či co se mu zlíbilo, a pak všichni šli nahoru na Gillingshamar a děti dovedly otce a matku svou dolů z Ætternisstapi, odkud oni odcházezi šťastní a veselí k Óðinovi.

Originál:

*Ok er Skafnörtungr hafði talat slíkt er hann vildi eða honum líkaði, fóru þau öll upp á Gillingshamar, ok leiddu börnin föður sinn ok móður ofan fyrir Ætternisstapa, ok fóru þau glöð ok kát til Óðins.*⁷⁵

Příklad 4.

Kontext – Otec promlouvám o svém záměru skoncovat se životem.

Avšak já nevidím, že si můžeme nechat všechny naše věci a tak jsem shromáždil všechn svůj majetek a ten hodlám rozdělit s mezi své syny, **leč já se chci vydat spolu se svou ženou a otrokem do Valhally.**

Originál:

*Má ek eigi sjá, at vér megum halda öllu váru hyski fyrir takfæðar sakir, ok því hefí ek saman borit alla mína eigu, ok ætla ek at skipta arfi með yör sonum mínum, en ek ætla mér ok konu minni ok þræli til Valhallar.*⁷⁶

Hodnocení díla:

V Sáze o Gautrekovi se setkáváme jako v jediném staroseverském textu se zmínkou o praktikování sebevraždy prostřednictvím skoku z útesu. Tento způsob smrti je v sáze jasně a viditelně spojen s představou Valhally a posmrtného života vycházejícího ze staroseverského náboženství. Podobně jako ostatní ságy o dávnověku je zde mnoho zmínek starého náboženství a mytologické motivy. Vliv křesťanství je v této sáze nepatrný.

⁷⁵ Gautreks_saga dostupné online: [Gautreks Saga Norse Text : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#)

⁷⁶ Ibid.

Sága o Friðþjófovi

V této sáze, kterou můžeme považovat za romantické dílo, se snoubí v sobě jak prvky historické, mytologické, tak nezvykle i romantické. Postava Friðþjófa, čestného válečníka z Norska se zamiluje do princezny Ingeborgy, dcery krále ze sousedního království. Jejich zamilovaný příběh tvoří kostru celého díla.

Příklad 1.

Příklad o představě smrti na moři a bohyni Rán

Kontext – Friðþjóf a Asmund jsou na lodi a čelí bouři. Oba se smiřují s koncem, který jak se zdá se blíží. (kap. III.)

Na podhlavníku seděl jsem / Tam na místě v Baldrshagi, / kde všemožné písně, jež jsem mohl / pro královu dceru pěl jsem; / Nyní však bych měl k Rán / do postele ulehnout, / a jiný po bok Ingibjörg.

Originál:

*"Sat ek á bólstri
í Baldrshaga,
kvað, hvat ek kunna,
fyr konungs dóttur.
Nú skal ek Ránar
raunbeð troða,
en annar mun
Ingibjargar."*⁷⁷

Příklad 2.

Kontext – Friðþjóf dále rozmlouvá s Asmundem o brzké konci, jelikož stále čelí bouři, která sílí. Postavy zmiňují co by bylo záhodno udělat aby se jim dostalo vlídného přijetí po setkání se smrtí.

A poté řekl Friðþjóf: Nyní je jisté, že do světa Rán půjdeme, a budeme se připravovat pečlivě, a měli bychom se vystrojiti zlatem a prsten Ingibjörgy roztít a rozdělit si mezi nás.

Originál:

*Þá mælti Friðþjófr: "Nú er víst, at til Ránar skal fara, ok búumst vaskliga, ok skal hverr gull hafa á sér ok höggva í sundr hringinn Ingibjargarnaut, ok skiptum með oss."*⁷⁸

⁷⁷ heimskringla.no/wiki/Friðþjófs_saga_ins_frækna

⁷⁸ Ibid.

Příklad 3.

Kontext – Další Friðþjófova poetická vsuvka vystihující jejich strasti na moři.

Ten prsten rozpůlíme, / jež patřil Halfdana, / před tím než moře zvítězí, / bohatému otci, červené. / Viděti by mělo zlato na hostech býti, / pokud chceme nalézt odpočinek. / To je vhodné pro vznešené muže, / být uprostřed sálu Rán.

Originál:

*"Þann skal hring of höggva,
en Hálfðanar átti,
áðr oss tapi Ægir,
auðigr faðir, rauðan.
Sjá skal gull á gestum,
ef vér gistingar þurfum.
Þat dugir rausnarrekkum
í Ránar sal miðjum."*⁷⁹

Hodnocení díla:

V této sáze můžeme vidět jednu z větších zmínek o staroseverské bohyni moře Rán. Především proto, že se část děje odehrává na moři, kde je posádka sužována krutou bouří. Kromě této staroseverské bohyně moře se v díle objevuje i další málo zmiňovaný staroseverský bůh – Baldur. Ten se zde vyskytuje také ve větší míře podobně jako zmínky o Rán, nicméně tento bůh nemá co dočinění se smrtí.

⁷⁹ heimskringla.no/wiki/Friðþjófs_saga_ins_frækna

Sága o Ragnarovi Loðbrokovi

Ragnar Loðbrok byl vikinský náčelník, který vešel do známosti kvůli jeho loupežným nájezdům v oblasti západní Evropy. Dílo tak zmiňuje Ragnarovy výpravy do Anglie, Francie či výpravu na exotický východ. Hlavním bodem ságy je samotná smrt Ragnara, který je zajat Anglo-Saským králem Ællou z Northumbrie a vsazen do jámy s hady. Sága poté sleduje osudy Ragnarových synů, jenž se snaží pomstít svého otce. Přestože tato sága obsahuje jisté historické fakty, můžeme se pouze domnívat, zda postava Ragnara a jeho dobrodružství jsou založeny na nějaké skutečné historické postavě.

Příklad 1.

Kontext - Rozprava nad právě zesnulým nejmladším synem.

Moji synové mě nechali, / dlouho hledět na pole racků, / stěží jste schopni, / žebrat dům od domu. / Rögnvald začal rudnout / štít v krvi mužů, / **on nejmladší přišel k Óðinovi / ze synů mých.**

Originál:

*"Kaga létu mik mínir
mávangs synir löngum,
ér eruð heim ok heiman
húsgangs meðalfærir;
Rögnvaldr tók at rjóða
rönd í gumna blóði;
**hann kom yngstr til Óðins
ógndjarfr sona mínna.**⁸⁰*

Hodnocení díla:

Sága o Ragnarovi Loðbrokovi v sobě snoubí různé motivy a to jak víru v osud typický pro staroseverský svět, tak i zmínky o křesťanství a kontakt s ním. Tento fakt se především odvíjí od výprav Ragnara, který zavítá postupně do Anglie, ale i Francie.

⁸⁰ RAFN, Carl Christian. Fornaldarsogur Nordrlanda. Kaupmannahofn, 1829, 265 p.

Sága o Hrólfu Krakim

Postava Hrólfa Kraki, na které se toto dílo především soustředí, je bájný dánský hrdina. Ten je v tomto díle ukázán jako hrdina v pravém smyslu, disponuje silou, kuráží a vědomostí. Ústředním tématem celé ságy je potom tragický a až nesnadný osud Hrólfa a jeho bojovníků. Na své trnité cestě Hrólf podstoupí několik bitev a konfliktů proti svým nepřátelům, mezi kterými je i například švédský král Aðils. Navzdory své odvaze a cti, však nakonec po zradě Hrólf i se svými válečníky umírá.

Příklad 1.

Téma o tom že smrt je někdy přijatelnější nežli život, posmrtná představa Valhally a Helu, Oðina jako personifikace smrti/škodlivosti?.

Kontext – Sen Fróðiho uchvatitele trůnu v den před jeho smrtí.

Král Fróði se probudil nyní v sále a hlasitě zafuněl a promluvil: „Měl jsem sen, muži, a ledajaký. Já vám jej řeknu: Zdálo se mi, že na nás volají. A bylo řečeno: Teď jsi přišel domů, králi i tví muži. Já odpověděl rázně: Kam domů? Potom se hlas přiblížil, že jsem cítil toho kdož volal. **Domů do helu, domů do helu, řekl ten, který volal, a s tím jsem se probudil.**“

Originál:

Fróði konungr vaknar nú í höllinni ok blés við hátt ok mælti: "Draum hefir mig dreymdan, sveinar, ok ekki byrligan. Mun ek segja yðr hann: Mik dreymdi þat, at mér þótti vera kallat á oss, ok var mælt svá: "Nú ertu kominn heim, konungr, ok þínir menn." Ek þóttist svara ok heldr styggt: "Heim hvert?" Þá bar kallit svá næri mér, at ek hafða veðrit af þeim, sem kallaði. "Heim til heljar, heim til heljar," sagði sá, sem kallaði, ok við þat vaknaða ek."⁸¹

Příklad 2.

Kontext – hala v královském zámku vzplála a mnoho lidí s ní, Helgi a Hroa spatří v hořící budově svou matku Sigrid. A očekává se její rozhodnutí.

Sigríð, matka bratrů Helgiho a Hroa, uhořela uvnitř, jelikož nechtěla jít ven.

Originál:

Þar brann inni Sigríðr, móðir þeira bræðra, Helga ok Hróars, því at hún vildi ekki út ganga.⁸²

Příklad 3.

⁸¹ RAFN, Carl Christian. Fornaldarsögur Nordrlanda. Kaupmannahofn, 1829, p. 14.

⁸² RAFN, Carl Christian. Fornaldarsögur Nordrlanda. Kaupmannahofn, 1829, p. 16.

Kontext – Bitva mezi Skuld a Hrólfe Krakim, kdy Hrólfr je ve značné početní nevýhodě a všichni jsou si jisti svou smrtí.

A teď nyní nemohu pomstít všechny své rány které jsem utržil, ale neměli bychom se nyní šetřit, když budeme ve Valhalle hosté tento večer.

Originál:

*Hér stendr sá, sem Hjalti heitir, ok hefí ek nú nokkut verkaefni fyrir höndum, ok er eigi alllangt í millum okkar, ok þarf ek við góðra drengja, því at af mér eru höggvar allar hlífar, fóstbróðir, ok þykkist ek þó allákaft vega, ok get ek nú eigi hefnt allra minna högga, en eigi skal nú við hlífast, ef vér skulum í Valhöll gista í kveld, ok víst höfum vér aldri hitt slík undr fyrir sem hér eru nú, ok hefír oss lengi fyrir boðat þessum tíðendum, sem nú eru fram komin.*⁸³

Příklad 4.

Kontext – Závěr finální bitvy hlavního hrdiny Hrólfa proti Skuld a jejím silám zla.

Nyní boj zuřil na tolik, že rekové padali jeden přes druhého a Hrólfr jdoucí před štítovou hradbu, kde z vyčerpání padl. Není třeba dlouze mluvit, tak padl král Hrólfr a všichni jeho rekové se slávou.

Originál:

*Kom nú á sú galdrahríð, at kapparnir tóku at falla hverr um þveran annan, ok Hrólfr komst ór skjaldborginni ok var svá sem fallinn af mæði. Þarf þat ekki með orðum at lengja, at þar fell Hrólfr konungur ok allir hans kappar með góðum lofstír.*⁸⁴

Příklad 5.

Kontext – Postava prince, který byl proklet zabíjí svou nevlastní matku královnu jménem Hvít, čarodějnici a strůjce svého neštěstí a kletby.

Pak ji uštědřoval políčky a mukách ji zabil (dosl. Poslal ji do helu) a tahal ji po všech ulicích.

Originál:

*Setti hann henni síðan vangahögg ok barði hana til heljar með ýmisligum píningum ok dró hana svá um öll stræti.*⁸⁵

⁸³ [Heimskringla.no/wiki/Hrólfs_saga_kraka_ok_kappa_hans](https://heimskringla.no/wiki/Hrólfs_saga_kraka_ok_kappa_hans)

⁸⁴ [Heimskringla.no/wiki/Hrólfs_saga_kraka_ok_kappa_hans](https://heimskringla.no/wiki/Hrólfs_saga_kraka_ok_kappa_hans)

⁸⁵ [Heimskringla.no/wiki/Hrólfs_saga_kraka_ok_kappa_hans](https://heimskringla.no/wiki/Hrólfs_saga_kraka_ok_kappa_hans)

Hodnocení díla:

V tomto díle se vyskytují hojně mytologické motivy. Narážíme zde na četné zmínky o Óðinovi, völvách, álfech a dalších bytostech vycházejících ze staroseverské mytologii. Křesťanství zde není téměř vůbec zmíněno, avšak všechny tyto pohanské bytosti jsou vykreslovány autorem jako něco pekelného a zlého. Tato distinkce je jasně vidět na přístupu k některým postavám, které patří do nějaké skupiny těchto bytostí.

Sága o Hervaře

Toto dílo vypráví příběh o Hervaře a jejích potomcích. Můžeme ji rozdělit na dvě samostatné části, *Hervarar saga ok Heidrek a Hloðskviða*. První část se považuje za hlavní, přičemž v ní sledujeme osudy Hervary, válečnice, která se snaží získat meč svých předků Tyrfing. Ten dle pověsti disponuje magickými silami a nese sebou štěstí i zhoubu, pro toho jenž ho vlastní. Druhá část ságy, *Hloðskviða*, je poetická část vložená či připojená ke zbytku ságy. Slouží jako pokračování předešlého děje, jelikož v něm sledujeme Hloða, potomka Hervary, který potkává hrdinu Heidreka. Druhá část přidává další mytologické prvky do celé ságy.

Příklad 1.

Kontext – Po bitvě hledá postava Agantýho svého bratra a očekává, že je mrtvý.

Angantýr hledal mezi mrtvými, a když našel svého bratra Hloða, pravil:

„Nabídl jsem ti náramky, bratře, statky a pole, jež jsou mi pýchou; teď však nemáš válečnou kořist, zářivé prsteny ni žádnou zemi. A pak pravil ještě: Jsme prokleti, bratře, to v paměti bude, že tebe jsem zabil – zlý je Norn výnos.⁸⁶“

Originál:

Angantýr konungr gekk þá at kanna valinn ok fann Hloðd bróður sinn. Þá kvað hann:

*"Bauð ek þér, bróðir,
basmir óskerðar,
fé ok fjöla meidma,
sem þik fremst tíddi;
nú hefir þú hvárki
hildar at gjöldum
ljósa bauga
né/land/ekki."*

Ok enn:

*"Bölvat er okkr, bróðir,
bani em ek þinn orðinn,
þat mun æ uppi,
illr er dómr norna."⁸⁷*

Příklad 2.

Kontext – Hjálmar po souboji leží na bitevním poli a pomalu se připravuje na smrt.

⁸⁶ KOZÁK, Jan. Sága o Hervaře, Praha: Herrmann a synové, 2008, p. 163.

⁸⁷ *Ibid.* p. 162.

Pivo mnohého muže zná, mne však mučí od meče rány. **Shora se stromu spěchá havran, z východu orel, jeho druh, za ním; konečně orlu poskytnu kořist: krmí jeho krev má bude.**“ Poté Hjálmar zemřel. Oddr donesl zprávu o těchto událostech do Švédska, **avšak králova dcera nechtěla po Hjálmarově smrti dál žít a vzala si život. Angantý a jeho bratři byli pohřbeni se všemi svými zbraněmi do mohyly na Sámsey.**⁸⁸

Originál:

Mæðir marga mungát fira, a en mik eggja spor í eyjub þjá. Hrafn flýgr austanc af hám meidoi, flýgr honum eptir orn í sinni; þeim gef ek erni efstum bráðir, sá mun á blóði bergjad mínu.“ *Eptir þat deyr Hjálmar. Oddr segir þessi tíðendi heim í Svíþjóð, en konungsdóttir má eigi lifa eptir hann ok ræðr sér sjálf bana. Angantýr ok bræðr hans váru lagðir í haug í Sámsey með ollum vápnum sínum.*⁸⁹

Příklad 3.

Kontext – V příběhu dochází k bitvě mezi králem Haraldem a Heiðrekem.

Došlo k velké bitvě, v níž zahynul král Harald a většina jeho vojska. Heiðrek se zmocnil vsí země, která patřila Haraldovi, a stal se jejím králem. **Prohlásil, že namísto syna přinesl za oběť všechny padlé v bitvě, které zasvětil Óðinovi. Jeho žena byla tak šílená hněvem kvůli smrti svého otce, že se oběsila ve svatyni Dís.**⁹⁰

Originál:

*Eptir þat lét hann blása saman liðinu ok setr upp merki, veitir nú atgongu Haraldi konungi, ok verðr þar mikill bardagi, ok fellr þar Haraldr konungr ok mart lið hans. Heiðrekr leggr nú undir sik allt ríki þat, er átt hafði Haraldr konungr, ok gerðist þar konungr yfir. Heiðrekr kvezk nú gjalda fyrir son sinn þetta lið allt, er drepit var, ok gaf hann nú þennan val Óðin. Kona hans var svá reið eptir fall foður síns, at hún hengdi sik sjálf í dísarsal.*⁹¹

Příklad 4.

Kontext – Rozprava mezi Hjálmarem a Oddem těsně před bitvou, kterou chtějí svést s berserky.

„Vidíš také, že všichni naši lidé byli pobiti? Zdá se mi podobné pravdě, **že dnes večer budeme všichni Óðinovými hosty ve Valhalle.**“ A říká se, že to bylo jedinkrát, kdy Hjálmar projevil obavy. „Já bych radil, abychom se ukryli do lesa,“ odpověděl Oddr, „protože my dva nic nezmůžeme proti dvanácti, kteří pobili dvanáct nejsrdnatějších mužů Švédska.“ „Nikdy neutíkejme před našimi nepřáteli a vydržme jejich rány,“ řekl nato Hjálmar. „Půjdu a budu bojovat s berserky.“ „**Nemám v úmyslu být dnes večer hostem u Óðina,**“ odpověděl Oddr, „než skončí den, všichni berserkové budou mrtví a my dva budeme žít.“ Jejich rozhovor dokládají tyto verše, kde Hjálmar říká: „Necouvňeme nikdy zpátky před stromy války, ač strašní se zdají; **my dva bratři budeme večer pít u Óðina a**

⁸⁸ KOZÁK, Jan. Sága o Hervaře, Praha: Herrmann a synové, 2008, p. 63.

⁸⁹ *Ibid.* p. 62.

⁹⁰ *Ibid.* p. 96.

⁹¹ *Ibid.* p. 95.

přežijí oni.“ Oddr odpověděl: „Tímhle jediným jist si nejsem, proti tvým slovům v odpověď pravím: **dvanáct berserků bude večer pít u Óðina, a přežijeme my.**“⁹²

Originál:

Sér þú nú, at fallnir eru menn okkrir allir, ok sýnist mér nú líkast, at vér munum allir Óðin gista í kveld í Valhollu.“ Ok þat eitt segja menn, at Hjálmarri hafi mælt æðruorð. Oddr svarar: „Þat mundi mitt ráð vera, at vit flýðim undan á skóg, ok munu vit ekki mega tveir berjast við þá tólf, er drepit hafa tólf ina fræknustu menn, er váru í Svíaríki.“ Þá mælti Hjálmarri: „Flýjum vit aldri undan óvinum okkrum ok þolum heldr vápn þeira; fara vil ek at berjask við berserki.“ Oddr svaraði: „En ek nenni eigi at gista Óðin í kveld, ok skulu þessir allir dauðir berserkir, áðr kveld sé, en vit tveir lifa.“ Þetta viðræði þeira sanna þessar vísur, er Hjálmarri kvað: „Hliðum vit fyrir hjaldrviðum, aldri þót okkr atalt of þykki; vit munum í aptan Óðin gista tveir föstbræðr, d en þeir tólf lifa.“ Oddr segir: En ek þvíe einu orði hnekta, f því mun orði andsvor veita: Þeir munu í aptan Óðin gista tólf berserkir, en vit tveir lifa.“⁹³

Hodnocení díla:

V díle se vyskytuje mnoho mytologických motivů spojených se smrtí. Objevuje se zde zmínka o bytostech jménem norny, které jsou spojeny ve staroseverské mytologii s vírou v osud. V sáze je mnoho soubojů a bitev a tudíž jsou aktéři v ději často vystaveny interakce se smrtí. V díle je pak nejvíce motivů spojených s bohem Óðinem, ať již explicitně či pouze v náznaku o jeho osobě.

⁹² KOZÁK, Jan. Sága o Hervaře, Praha: Herrmann a synové, 2008, p. 50.

⁹³ *Ibid.* p. 49.

b. Ságy o Island'anech (*Íslendingasögur*)

Sága o Egilovi, synu Skallagrímově

Sága o Egilovi sleduje příběhy rod Egila Skallagrímssona. Dílo je situováno do roku 850 do tehdejšího Norska. Odtud odjíždí Egil spolu se svým bratrem Þórolfem do světa. Na svých cestách navštěvují Švédsko, Dánsko, Anglii či dokonce i Rusko. Nakonec se Egil usazuje na Islandu. V díle se opět setkáváme s mnoha historickými postavami a za konec díla můžeme považovat rok 1000.

Příklad 1.

Kontext – Egil složil a přeje báseň Sonatorrek, tj. Ztráta synů.

Rán o rod zle / mne zloupila. / Po svých milých / marně zřím. / Roztrhla sláň / rodu svazky, / můj výhonek / vlastní tlí.⁹⁴

Originál :

*Mjök hefr Rán
of rysktan mik,
emk ofsnauðr
at ástvinum.
Sleit marr bönd
minnar ættar,
snaran þátt
af sjölfum mér.⁹⁵*

Příklad 2.

Kontext – Egil zdrcený smrtí synů, žalem nekomunikuje a odmítá jíst. Dcera Þórgerð přijíždí za ním po zprávách o otcově žalu.

Šla Þórgerð hned do světnice. Ásgerð jí vítala a ptala se zdali večeřeli. Þórged řekla nahlas: Nic jsem nevečeřela a nebudu až v příbytcích Freyjiných. Nevím si lepší rady než otec můj, nechci žít po otci svém a bratru.⁹⁶

Originál:

⁹⁴ VRÁTNÝ, Karel. Sága o Egilovi Synu Skallagrímově, Praha: Nákladem vlastním, 1926, p. 178.

⁹⁵ Heimskringla.no/wiki/Egils_saga_Skalla-Grímssonar

⁹⁶ VRÁTNÝ, Karel. Sága o Egilovi Synu Skallagrímově, p. 175.

*Gekk Þorgerðr þegar inn í eldahús. Ásgerðr heilsaði henni ok spurði, hvárt þau hefði náttverð etit. Þorgerðr segir hátt: "Engan hefði ek náttverð haft, ok engan mun ek fyrr en at Freyju. Kann ek mér eigi betri ráð en faðir minn. Vil ek ekki lifa eftir föður minn ok bróður."*⁹⁷

Příklad 3.

Kontext – Kveldúlf se dozvěděl, že syn jeho Þórólf zahynul. Ta novina jej tolik rozlítostnila, že ulehl žalem a stářím na lože. Skallagrím ho vybízí k tomu aby neulehl na postel ale zosnoval pomstu, kterou by měl vykonat.

Kveldúlf říkal tuto sloku: Zvěst mám ze severu / zlou, že Þórólfovi / bohatýru brzy / byt dal Óðin mrtvých. / Býti v bitvě, stáří / bránilo mi, proto / pozdě asi přijde / pomsta, ač ji žádám.⁹⁸

Originál:

*Nú frák norðr í eyju,
norn erum grimm, til snimma
Þundr kaus þremja skyndi,
Þórólf und lok fóru.
Létumk þung at þingi
Þórs fangvina at ganga,
skjótt munat hefnt, þótt hvettimk
hugr, malm-Gnáar brugðit.*

Hodnocení díla:

Toto skvělé dílo v sobě ukrývá ostatně jako většina ság o Islandčanech mnoho sporů, vražd a vendet. Mytologické motivy se zde vyskytují ve spojení se smrtí, minimálně. Můžeme však vidět, truchlení a emoce žalu u mužských postav. Právě kvůli žalu následně skládá Egill báseň na počest zesnulého syna, který utonul na moři. A zde nalezneme i zmínku o bohyni Rán.

⁹⁷ [Heimskringla.no/wiki/Egils_saga_Skalla_Grimssonar](https://heimskringla.no/wiki/Egils_saga_Skalla_Grimssonar)

⁹⁸ VRÁTŇÝ, Karel. Sága o Egilovi Synu Skallagrímově, p. 50.

Sága o Gíslim

Tato sága se soustředí na postavu Gíslího a odehrává se především na Islandu. Podobně jako Sága o Grettim se příběh soustředí na postavu, která byla odsouzena k vyhnanství. Z postavy se tak stává psanec, kterého je možné beztrestně zabít. Gíslí je vyhnán a spojencem mu zůstává věrná žena Aud, která svého manžela chrání i po vynesení trestu. Ve vyhnanství zůstává dlouhých 13 let, přičemž celou tu dobu čelí pokusům o zabití. Podobně jako ostatní rodové ságy, i tato je předpokládána, že byla zaznamenána ve 13. století.

Příklad 1.

Představa o Valhalle a jistých obyčejů praktikovaných na cestě do ní. Sál a hodování, hostina a zesnulí, představa ve snu.

Kontext – V příběhu zesnula postava jménem Véstein a v knize je popisován následný osud jak naložit s nebožtíkem.

Torgrím přistoupil ke Gíslimu a pravil: Je zvykem zašněrovat mrtvým na cestu do Valhally střevíce a tuto službu chci prokázat Vésteinovi já.⁹⁹

Originál:

gekk Þorgrímur at Gísli ok mælti: "Þat er tízka," segir hann, "at binda mönnum helskó, þá er þeir skulu ganga á til Valhallar, ok mun ek þat gera við Véstein."¹⁰⁰

Příklad 2.

Kontext – Hlavní postavě Gíslimu se opakovaně zdají noční můry.

Ve snu se mi zjevují dvě ženy, praví Gíslí. Jedna mi přeje a věští mi vše dobré, kdežto druhá mi říká horší a horší a prorokuje mi jen neštěstí.¹⁰¹

Originál:

Hann svarar: "Ek á draumkonur tvær," sagði hann, "ok er önnur vel við mik, en önnur segir mér þat nokkut jafnan, er mér þykkir verr en áðr, ok spár mér illt eina."¹⁰²

Příklad 3.

Kontext – Gíslí pokračuje ve vyprávění snu

⁹⁹ HEGER, Ladislav. Staroislandské ságy. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1965, p. 146.

¹⁰⁰ Heimskringla.no/wiki/Gíslí_saga_Súrssonar

¹⁰¹ HEGER, Ladislav. Staroislandské ságy. p. 162.

¹⁰² Heimskringla.no/wiki/Gísli_saga_Súrssonar

Vešel do světnice, tu pobývalo mnoho příbuzných a přátel, jež znal. Seděli u ohňů a popíjeli a bylo tam sedm ohňů.¹⁰³

Originál:

En þat dreymði mik nú, at ek þóttumst ganga at húsi einu eða skála, ok inn þóttumst ek ganga í húsit, ok þar kennda ek marga inni frændr mína ok vini. Þeir sátu við elda ok drukku, ok váru sjau eldarnir, sumir váru mjök brunnir, en sumir sem hjartastir.¹⁰⁴

Hodnocení díla:

V této sáze jsme mohli vidět prostupující víru v osud, která se zde odráží například v prorockých snech, které se zdály postavě Gíslimu. V nich spatřujeme i mytologické motivy, včetně hodování spojeného se smrtí, které je spojeno se staroseverskou mytologií. Kromě těchto motivů se setkáváme i se specifickými popisy pohřebních ritů.

¹⁰³ HEGER, Ladislav. Staroislandské ságy. p. 163.

¹⁰⁴ [Heimskringla.no/wiki/Gísla_saga_Súrssonar](https://heimskringla.no/wiki/Gísla_saga_Súrssonar)

Sága o Njálovi

Nejdelší rodová sága, která je zasazena na jihu Islandu v době 960 – 1020. Jedná se o vrcholné dílo ság, které je nejvíce svou strukturou propracováno. V příběhu sledujeme osudy Njála Þorgeirssona a Gunnara Hámundarsona. Tyto dvě postavy po popudu a přičinění Gunnarovi manželky Hallgerd, započnou mezi sebou vražedný spor, který bude trvat více jak 50 let a bude stát mnoho životů.

Příklad 1.

Představa posmrtného pobytu ve Valhalle, špatný člověk se nedostane do Valhally (podobnost s křesťanským nebem, vliv křesťanství?)

Kontext – Högni chce pomstít smrt svého otce, proto se rozhodne konat a v noci tak spolu s Skarphedinem vzali kopí na statku. To však vydalo zvuk a vzbudilo Rannveig, která se tázala na co, že to potřebuje Högni to kopí. Zmínka o Valhale a mrtvém otci. I přesto babička prohlídla Högniho úmysl pomstít se.

Högni odpověděl: odnést svému otci, aby si jej vzal do Valhally a ukázal je tam při přehlídce zbraní.¹⁰⁵

Originál:

"Eg ætla," segir Högni, "að færa föður mínum og hafi hann til Valhallar og beri þar fram á vopnþingi."¹⁰⁶

Příklad 2.

Kontext – Hrapp v důvodu pře zapálí chrám zasvěceným bohům, kde jsou i jejich dřevěné sochy. Tyto sochy vytáhne před hořící chrám, nicméně je zbaví všech cenných ozdob.

Bohové ovšem nemstí na místě všechny zločiny. Člověk zodpovědný tohoto činu, bude však vyloučen z Valhally a nikdy do ní nevstoupí.¹⁰⁷

Originál:

"Eigi munu goðin þessu valda," segir jarl. "Maður mun brennt hafa hofið en borið út goðin. En goð hefna eigi alls þegar. Mun sá maður braut rekinn úr Valhöllu og þar aldrei koma er þetta hefir gert."¹⁰⁸

Příklad 3.

¹⁰⁵ HEGER, Ladislav. Staroislandské ságy. p. 421.

¹⁰⁶ [Is.wikisource.org/wiki/Brennu-Njáls_saga](https://is.wikisource.org/wiki/Brennu-Njáls_saga)

¹⁰⁷ HEGER, Ladislav. Staroislandské ságy. p. 432.

¹⁰⁸ [Is.wikisource.org/wiki/Brennu-Njáls_saga](https://is.wikisource.org/wiki/Brennu-Njáls_saga)

Kontext - Skarphedin s Högnim stáli jižně od Gunnarovy mohyly. Zdálo se jim, že je mohyla otevřena a že se Gunnar obrátil a dívá se do měsíce. V mohyle hořela čtyři světla a nevrhala žádný stín. Na Gunnarově tváři bylo vidět veselí a slyšeli, jak hlasitě pronáší verše.

Pravil dárce darů, dobrý Högnův otec, v boji beznadějném když se bránit musil, raději že ranou v boji padne ráznou, nikdy nikomu však v boji neustoupí, v boji neustoupí.

Potom se mohyla zase zavřela.¹⁰⁹

Originál:

Þeir Skarphédinn og Högni voru úti eitt kveld og voru fyrirsunnan haug Gunnars. Tunglskin var hjart en stundum dró fyrir. Þeim sýndist haugurinn opinn og hafði Gunnar snúist í hauginumog sá í móti tunglinu. Þeir þóttust sjá fjögur ljós í hauginum brenna og bar hvergi skugga á. Þeir sáu að Gunnar var kátlegur og með gleðibragði miklu. Hann kvað vísu og svo hátt að þó mátti heyra gjörla þó það þeir væru firr:

*Mælti dögglá deilir,
dáðum rakkr, sá er háði
bjartr með bestu hjarta
benrögn, faðir Högna:
Heldr kvaðst hjálmi faldinn
hjörpilju sjá vilja
vættidraugr en vægja,
val-Freyju stafr, deyja -
og val-Freyju stafr deyja.*

Síðan laukst aftur haugurinn.¹¹⁰

Příklad 4.

Kontext – Na pozadí probíhá historicky doložená bitva u Clontarf (1014), která se odehrála na Irském území poblíž dnešního Dublinu. Tato bitva byla svedena tehdejším irským králem Brianem Bórumou, který bojoval proti králům z Lenisteru Máel Mórda mac Murchadovi a vikinskému králi z Dublinu Sigtryggovi Hedvábnovousému. Během bitvy muž jménem Dörruður pozoruje předaleko od bitvy vize.¹¹¹

Viděl jak dvanáct postav jelo k ženské jizbě a zmizelo uvnitř. Šel k jizbě a co viděl: uvnitř byly ženy a měly připraven stav. Lidské hlavy sloužily za závaží a střeva z mužů za osnovu a útek, meč za bidlen a šíp za člunek. Ženy zpívaly: ... Pak strhly látku, kterou utkaly, kdy každá si vzala kus. Dörruður odešel od oken domů, ony nasedly na koně a šest z nich jelo na jich a šest na sever.¹¹²

¹⁰⁹ HEGER, Ladislav. Staroislandské ságy. p. 421.

¹¹⁰ [Is.wikisource.org/wiki/Brennu-Njáls_saga/78](https://is.wikisource.org/wiki/Brennu-Njáls_saga/78)

¹¹¹ POWER, Rosemary. Njáls saga and battle of Clontarf. p. 126.

¹¹² HEGER, Ladislav. Staroislandské ságy. p. 556.

Originál:

Hann sá að menn riðu tólf saman til dyngju einnar og hurfu þar allir. Hann gekk til dyngjunnar. Hann sá inn í glugg einn er á var og sá að þar voru konur inni og höfðu færðan upp vef. Mannahöfuð voru fyrir kljána en þarmar úr mönnum fyrir víftu og garn, sverð var fyrir skeið en ör fyrir hræl.

Þær kváðu vísur þessar:

***Vitt er orpið
fyrir valfalli
rifs reiðiský,
rignir blóði.***

***Nú er fyrir geirum
grár upp kominn
vefr verþjóðar
er þær vinur fylla
rauðum vefi
Randvés bana.***

... Rifu þær þá ofan vefinn og í sundur og hafði hver það er hélt á. Gekk Dörruður nú í braut frá glugginum og heim en þær stigu á hesta sína og riðu sex í suður en aðrar sex í norður.

Slíkan atburð bar fyrir Brand í Færeyjum Gneistason.¹¹³

Hodnocení díla:

V díle se objevuje bojovný duch severanů, které jsou vyobrazeni jako chrabří a lpí především na reputaci a cti i za cenu smrti. Mytologický motiv týkající se smrti je asi nejvíce vidět ve skaldské básni *Darraðarljóð*, ve které vystupují postavy jako mytologické bytosti valkýry a další. Samotná báseň může navíc sloužit i jako vidina blízké budoucnosti a naplnění osudu, který je nezvratný. Zajímavostí je, že postava mající vidinu se jmenuje Dörruður, což je jedno z mnoha jmen boha Óðina.

¹¹³ [Is.wikisource.org/wiki/Brennu-Njáls_saga/157](https://is.wikisource.org/wiki/Brennu-Njáls_saga/157)

Sága o Gunlaugovi, Hadím jazyku

Sága o Gunlaugovi Hadím jazyku pochází z konce 13. století. Dílo obsahuje mnoho veršů skaldské poezie, jelikož příběh sleduje dva islandské skaldy Gunnlauga Hadího jazyka a Hrafna Öundursona. Spolu s jejich láskou Helgou Krásnou, vnučku Egilla Skallagrímssona tvoří zamilovaný trojúhelník. Kromě těchto postav v díle vystupují historicky známé osobnosti jako například král Aethelred, Sigtrygg Hedvábnývous a další.

Příklad 1.

Kontext – Gunlaug se utkává se svým sokem Hrafnem v boji, kdy nakonec zůstanou jen oni v souboji muž proti muži. Gunnlaug má však návrh a Hrafnovi po chvíli urputného boje zasadí ránu, jež Hrafnovi usekne nohu. Gunnlaug nabídne Hrafnovi ukončení boje, jelikož bez nohy je ve značné nevýhodě, a nechce tak s ním nadále bojovat. Hrafn byt' uzná svojí nevýhodu, požádá Gunnlauga o vodu...

Gunnlaug odpoví: Nezradíš mne, když ti přinesu vodu v přilbě? Hrafn odpoví: Nezradím tebe, dí. Pak odejde Gunnlaug k potoku, nabere vody do přilby a přinese ji Hrafnovi. Avšak zatím co vztahoval Hrafn levou ruku po vodě ťal pravou rukou mečem Gunnlaugovi do hlavy a způsobil mu těžké poranění. Tu pravil Gunnlaug: Mrze jsi mě podvedl a hanebně jsi se zachoval, když jsem ti věřil.¹¹⁴

Originál:

Gunnlaugr svarar: "Svík mik þá eigi," segir hann, "ef ek færi þér vatn í hjálmi mínum."

Hrafn svarar: "Eigi mun ek svíkja þik," segir hann.

Síðan gekk Gunnlaugr til lækjar eins ok sótti í hjálminum ok færði Hrafni, en hann seildist í mót inni vinstri hendinni, en hjó í höfuð Gunnlaugi með sverðinu inni hægri hendi, ok varð þat allmikil sár.

Þá mælti Gunnlaugr: "Illa sveiktu mik nú, ok ódrengiliga fór þér, þar sem ek trúða þér."¹¹⁵

Příklad 2.

Kontext – Gunnlaug po vyčerpávajícím boji a poté co zasadil smrtelnou ránu svému sokovi Hrafnovi, je sám velmi těžce zraněn a s pomocí převezen do Lífangru.

A tam ležel tři noci a dostal od kněze veškero opatření a skonal pak a byl pochován v kostele.¹¹⁶

Originál:

Ok þar lá hann þrjár nætr ok fekk alla þjónustu af prestí ok andaðist síðan ok var þar jarðaðr at kirkju.¹¹⁷

¹¹⁴ WALTER, Emil. Sága o Gunlaugovi Hadím jazyku. Ludvík Bradáč, 1919, p. 61.

¹¹⁵ [Heimskringla.no/wiki/Gunnlaugs_saga_orrstungu](https://heimskringla.no/wiki/Gunnlaugs_saga_orrstungu)

¹¹⁶ WALTER, Emil. Sága o Gunlaugovi Hadím jazyku. Ludvík Bradáč, 1919, p. 62.

¹¹⁷ [Heimskringla.no/wiki/Gunnlaugs_saga_orrstungu](https://heimskringla.no/wiki/Gunnlaugs_saga_orrstungu)

Příklad 3.

Kontext – Helga se vyrovnává se smrtí Gunnlauga, na kterého po zbytek svého života stále myslí. Jednoho dne na dvůr Helgy a jejího manžela Thorkela přijde nemoc a začne sužovat tamní obyvatelé. Helga stále nepřestává myslet na Gunnaluga, kterého si připomíná jeho pláštěm, který po něm zbyl.

A pak zavravorala nazpět do mužova klína, a vydechla duši. ... Helga byla převezena do kostela...¹¹⁸

Originál:

*Ok síðan hné hon aftr í fang bónda sínum ok var þá örend. ... Helga var til kirkju færð...*¹¹⁹

Hodnocení díla:

V sáze se neobjevují téměř žádné mytologické ani nadpřirozené události. Je zde velký důraz na pochování jedince dle křesťanského ritu. Křesťanství je zde sice v pozadí, ale drobné nuance jsou bedlivým čtenářům leckdy zřejmé.

¹¹⁸ WALTER, Emil. Sága o Gunlaugovi Hadím jazyku. Ludvík Bradáč, 1919, p. 66.

¹¹⁹ [Heimskringla.no/wiki/Gunnlaugs_saga_ormstungu](https://heimskringla.no/wiki/Gunnlaugs_saga_ormstungu)

Sága o lidech z Eyru

Dílo od neznámého autora, které se soustředí na dlouholetý spor mezi Góðim jménem Snorri a Góðim Arnkelem. Celý děj se odehrává na Islandu v době kdy dochází k jeho osidlování. Datace díla je těžká jako u ostatních určit, některé úryvky mohou být datovány dokonce i před 13. století, s největší pravděpodobností se jedná o dílo vycházející z poloviny 13. století.¹²⁰

Příklad 1.

Příklad ze ságy a představa o pobytu ve Vallhale/ Helgafellu, společné hodování s předky.

Kontext – Torstein Treska odjel lovit ryby k Hoskuldovu ostrovu. Večer šel Torsteinův pastýř ovcí za stádem na sever od Helgafellu, když tu náhle spatřil - viz příklad. Pastýř o této příhodě vyprávěl Torsteinově ženě, nicméně ta mu moc nevěřila. Druhý den ráno nato přišli lidé z Hoskuldova ostrova se zprávou, že Torstein Treska utonul při rybolovu.

Helgafell (hora) je od severu otevřen, vně plály velké ohně a bylo slyšet veselých hlasů a třeskot rohů. Bylo slyšet a rozumět jak vně hory byl vítán Torstein Treska a vyzýván at' usedne na čestném stolci naproti svému otci.¹²¹

Originál:

Þat var eitt kveld um hausti, at sauðamaðr Þorsteins fór at fé fyrir norðan Helgafell. Hann sá, at fjallit laukst upp norðan. Hann sá inn í fjallit elda stóra ok heyðir þangat mikinn glaum ok hornaskvöl, ok er hann hlýddi, ef hann næmi orðaskil, heyði hann, at þar var heilsat Þorsteini þorskabít ok förunautum hans ok mælt, at hann skal sitja í öndvegi gegnt feðr sínum.¹²²

Příklad 2.

Představa o posmrtném životě a bohyně Rán. Smrt spojená s mořem.

Kontext – Tórodd a jeho muži se vraceli z rybaření z Ostrohu, naneštěstí však všichni zahynuli u Emského předhoří. Člun a ryby byly vyplaveny pod skaliskem, ale mrtvoly nebyly nalezeny. Na popud toho byla uspořádána Kjartanem a Turíd pohřební hostina na níž pozvali všechny sousedy. Byla to velmi bohatá hostina. První den se Tórodd i se svými druhy na hostině objevil úplně promočený a mrtvý... Víra v Rán je popisována jako stará, ale doposud živá a to i přesto, že se lidé nazývali křesťany a byli pokřtěni.

¹²⁰ BYOCK, Jesse L. Viking age Iceland, Penguin Books, 2001, p. 145.

¹²¹ HEGER, Ladislav. Staroislandské ságy. p. 55.

¹²² Hemiskringla.no/wiki/Eyrbyggja_saga

Muži přivítali Tórodda srdečně, jelikož v tom viděli dobré znamení. Věřili totiž, že lidem, kteří utonuli na moři, uchystala bohyně moře Rán vlídné přijetí, jestliže se objevili na své pohřební hostině. Byla to stará víra, ale tehdy byla ještě živá, ačkoliv byli lidé pokřtěni a nazývali se křesťany. ¹²³

Originál:

*Menn fögnuðu vel Þóroddi, því at þetta þótti góðr fyrirburðr, því at þá höfðu menn þat fyrir satt, at þá væri mönnum vel fagnat at Ránar, ef sædaudir menn vitjuðu erfis síns, en þá var enn lítt af numin forneskjan, þó at menn væri skírðir ok kristnir at kalla.*¹²⁴

Hodnocení díla:

V této sáze se více než v mnoha jiných ságách o Islandánech objevují mytologické a nadpřirozené motivy. Je zde jasná zmínka o přijetí křesťanství na Islandu, což bylo přijato na Althingu právě Góðim Snorrim. Můžeme tak pozorovat posun od pohanské víry k té křesťanské. Přesto nacházíme pasáže pojednávající o nemrtvých, magii, posednutí a starých představách a pověrách. Nalezneme zde i v kapitole 33. příklad rituálu, který měl zabraňovat aby se zesnulý vrátil zpět jako nemrtvý plný pomsty a zášti. V příkladu kdy postava zemřela v domě a následně její tělo nesmělo být vyneseno skrze dveře. Proto byl vysekán nový otvor ve zdi poblíž těla. Tělo bylo poté vyneseno tímto otvorem a nikoliv dveřmi. Tento detailní příklad v sáze je jedním z mnoha, který se zabývá fenoménem nemrtvých ve staroseverské literatuře.

¹²³ HEGER, Ladislav. Staroislandské ságy. p. 113.

¹²⁴ [Heimskringla.no/wiki/Eyrbyggja_saga](https://heimskringla.no/wiki/Eyrbyggja_saga)

Sága o Eiríkovi Rudém

Dílo, které bylo s největší pravděpodobností zapsáno ve 13. stoletím, se nám dochovalo ve dvou různých verzích. První verzi tohoto díla nalezneme v rukopisu o jedno století starší *Hauksbók* a druhou potom v dalším rukopisu napsané o další století později *Skálholtsbók*. V díle narazíme na lokace jako Grónsko, skotské ostrovy, Island a také výpravu do Vinlandu (dnešní Kanada), kde jsou zmínky i o kontaktu s tamními domorodci. Spolu se Ságou o Gróňanech se tato sága řadí mezi největší zdroj informací o cestování vikingů a jejich následných objevů a především objevení Severní Ameriky a její následných kontaktů a snah o kolonizaci.

Příklad 1.

Kontext – Þorsteinn je nemocný a umírá, vede poslední rozpravu s Gudríd.

Já si však přeji, abyste mne a všechny ostatní, kteří zde zemřeli, přenesli ke kostelu. Ale Gardara spalte co nejrychleji na hranici, protože to je on, kdo tu strašil v zimě.¹²⁵

Originál:

Vil ek mik láta flytja til kirkju ok aðra þá menn, sem hér hafa andazt, en Gardar vil ek brenna láta á báli sem skjótast, því at hann veldr öllum aftргöngum þeim, sem hér hafa verit í vetr.¹²⁶

Příklad 2. Kapitola 14.

Kontext – Bjarni Grímólsffon a jeho družina byla zahrnána bouří do Irského moře, kde se dostali na místo plné červů a loď se pod nimi začala pomalu potápět. Měli s sebou však i menší člun, jež byl natřen tulením tukem a tudíž byl bezpečný. Začalo, však losování kdo zaplní menší počet míst na člunu a naopak zůstane na lodi vstříc zkáze a smrti. Los rozhodl ve prospěch Bjarniho a poloviny posádky. Mezi těmi, jež byli odkázáni osudu, byl i mladý Island'an. Ten vytkl Bjarnimu slib, který dal otci, neb to že je stihne též osud. (kap. 14)

Bjarni dal mladému Island'anovi za pravdu. A pronesl: Pojd' sem do člunu a já vstoupím na loď. Neboť vidím, jak hrozně lpíš na životě. ... O Bjarnim a o zbytku posádky již nikdo nikdy neslyšel.¹²⁷

Originál:

"Svo skal vera og það sé eg að þú vinnur gjarna til lífs og þykir mikið fyrir að deyja."¹²⁸

Hodnocení díla:

V této sáze je vidět vliv křesťanství, kterým je prostoupena celá sága. Nalezneme zde jasné příklady a snahu stavět křesťanství nad starou pohanskou víru. Severští bohové zde figurují jako slabí a postavy se často obrací k vyslyšení

¹²⁵ HEGER, Ladislav. Staroislandské ságy. p. 26.

¹²⁶ [Heimskringla.no/wiki/Eireks_saga_víðforla](https://heimskringla.no/wiki/Eireks_saga_víðforla)

¹²⁷ HEGER, Ladislav. Staroislandské ságy. p. 33.

¹²⁸ [Heimskringla.no/wiki/Eireks_saga_víðforla](https://heimskringla.no/wiki/Eireks_saga_víðforla)

Boha a modlí se k němu, což nakonec v ději skutečně zabere, a tím se potvrdí jeho nadřazenost vůči pohanství. Další příklady křesťanství můžeme vidět především v myšlence o smrti. Zde figurují příklady jako pohřbívání do rakví, do posvěcené země, hřbitovu u kostelu etc. Postavy se drží v té doby pravé víry, kterou v sáze i propagují. Mluví o ní jako o víře, co spasí, a musí plnit úkony jako pokřizování apod. Nevyskytují se zde žádné pohanské motivy týkající se například Valhally, osudu či jiných mytologických představ vycházející ze staroserverské kultury. Není zde ani zmínka o bohyni Rán či jejího světa, vezmeme-li v potaz že sága se odehrává z větší části na moři a putování a umírání námořníků, zmínka by byla očekávatelná.

VI. Diskuze / Výsledky

V této kapitole pojmenované Diskuze se budu zabývat mnou zvolenými výzkumnými otázkami, které jsou pro tento výzkum relevantní. Tyto otázky mi následně pomůžou demonstrovat postoje ke smrti, se kterými jsme se setkali v předešlých příkladech ve staroseverské literatuře.

V první otázce se budeme soustředit na projevy emocí postav a celkovým postojem ke smrti. Proto i název otázky „*postoj k smrti*“. Setkáme se tak například s truchlením pozůstalých, projevy emocí související s blížícím se koncem, jako je strach či naopak nebojácnost etc. Otázka se soustředí tedy především na psychickou stránku postav. Sebevražda či dobrovolná smrt je název druhé výzkumné otázky, kterou jsem zvolil. V této otázce se pokusím analyzovat příklady, kdy postavy podstoupily dobrovolnou smrt. V této otázce nás bude zajímat jaký podnět k této sebevraždě vedl a jakým způsobem byla sebevražda vykonána. Ve třetí a závěrečné mnou zvolené otázce, pojmenované koncepce posmrtného života, se pokusím na příkladech demonstrovat ideje o posmrtném životě. Měli bychom tak vidět výčet jednotlivých posmrtných světů, ale také i to zda smrt zda se tyto ideje odvíjejí ještě od nějakých vedlejších faktorů. Tyto faktory mohou být různé ať už místo smrti či sociální statut postavy. Všechny tyto tři otázky se pokusím aplikovat na relevantní příklady z předchozí kapitoly. Podobně jako v minulé kapitole se v této projeví i distinkce jednotlivých typů ság, tudíž otázky budu řešit podle žánrů, zvlášť ságy o dávnověku a ságy o Islanděanech.

a. Ságy o dávnověku

Postoj postav ke smrti

Beze strachu – Nebojácnost/ Smíření

V ságách o dávnověku jsme mohli vidět několik rozdílných postojů, které se projevovaly u postav, když byly konfrontovány se smrtí. Předně se zde vyskytuje absence strachu postav vůči smrti. Tento postoj se vykytuje v příběhu o Hrólfru Krakim, kdy jsme mohli vidět jak stejnojmenná hlavní postava je nebojácná a jde doslova smrti vstříc. Následně v boji umírá a jeho smrt je v příběhu popisována jako oslavná a hrdinská. Žádný strach ze smrti neprojevují pouze postavy mužského rodu, ale i ženy. Setkáváme se Brynhildou, která i když čelí smrti nepodléhá strachu. Z kontextu je však zřejmé, že postava Brynhildy je v závěru vykreslena v melancholickém podtextu. I přes tento závěr, to není však u Brynhildy z emocí strachu, nýbrž smutku a žalu ze ztráty svého milovaného partnera Sigurda. Projevují se zde tak dvě různé postoje Brynhildy. Na jednu stranu nebojácnost, kdy jde smrti vstříc, na druhou stranu žal a melancholie ze ztráty svého milého. Přesto postoj nebojácné smrti pozorujeme především u mužských postav. Tento fakt je dán především tím, že mužské postavy mají v ságách často v ústřední roli a je jim tak věnována autory daleko větší pozornost a tím i prokreslenost.

S absencí strachu jsme se mohli setkat i v příběhu o Friðþjófovi. Nejedná se však o nebojácný či heroický postoj, spíše odevzdaný postoj postav vůči smrti. Postavy se smrti nesnaží nijak zbránit, nebojí se jí a naopak se na ní připravují a jdou jí vstříc. Na otevřeném moři čelí kruté bouři. Jednají však smířlivě a bez obav a vidí ve smrti vysvobození a jdou jí vstříc bez sebemenších obav či jen projevů strachu. V ojedinelé sáze o Gautrekovi jsme se setkali také s postavami, které nemají strach ze smrti, Tyto postavy po generace praktikují rodinný rituál spojený se smrtí. U těchto postav nenalezneme strach, dokonce můžeme říct, že se zde setkáváme s pozitivním postojem ke smrti. Postavy nepocítují žádný zármutek či žal vůči zemřelým. Naopak, postavy jsou šťastné, veselé a vrhají se doslova smrti do náruče. Tento postoj nejlépe reflektuje úryvek „...odkud oni odcházeli šťastní a veselí...“¹²⁹ Tento postoj se zcela jasně odvíjí od staroseverských posmrtných představ.

Strach

V ságách u postav narážíme ovšem i na projevy strachu ze smrti. Vidět jsme to mohli v sáze o Hrólfru Krakim, kdy král Fróði projevuje emoce spojené se strachem o svůj život. Tento strach můžeme v ságách vidět i jako projev slabosti daných postav a záměr autora je v takovémto světle vykreslit. U krále Fróðiho právě k tomuto dochází. Postava krále Fróðiho je v příběhu vykreslena jako záporná postava. Fróði je zlý, nečestný a mnoho další. Strach ze smrti se tak u Fróðiho vyskytuje jako další negativní vlastnost. Samotné emoce strachu spojeného s vlastní smrtí se v ságách vyskytují velmi ojedinelé. Na příkladu o Fróðim, tak můžeme uvažovat nad tím, že strach ze smrti byl Staroseveřany brán jako cosi negativního a ostudného. Obavy a strach ze smrti projevuje i Odd s Hjalmarem v Sáze o Hervaře. Autor jejich postoj explicitně vyjadřuje větou „*A říká se, že to bylo jedinkrát, kdy Hjalmar projevil*

¹²⁹ Gautreks saga překlad

obavy.¹³⁰ Hjalmar v příběhu symbolizuje smysl pro čest a odvahu. Proto autor zmiňuje, že to bylo pouze jednou co projevil emoci strachu.

Reakce na smrt blízkého -Smutek/Hněv

V ságách o dávnověku nalezneme mnoho různých reakcí na smrt týkající se ztráty bližního svého. Jednou takovou reakcí je projev smutku postav nad ztrátou toho, jenž jim byl nějakým způsobem blízký. Tímto projevem emocí jsou v ságách vykresleny především ženské postavy. Viděli jsme to například u Brynhildy, která ze žalu ze smrti svého milého učinila posléze nezvratný krok, sebevraždu. Jednou z mála postav mužského rodu, který ztelně projevuje žal jsme mohli zaznamenat v Sáze o Hervaře. U postavy Agantýa se projevují emoce žalu. Agantý hledá svého bratra na bitevním poli, kterého nakonec nalezne bez života. Následně můžeme vidět, že se obviňuje ze smrti svého bratra a truchlí nad jeho ztrátou. Stejně jako tomu bylo u postavy s Brynhildou. Avšak na rozdíl od Brynhildy, Agantý žal překonává.

Další reakcí na smrt blízkého je hněv. S tím jsme se mohli setkat v Sáze o Hervaře. Zde vystupuje postava královy dcery, která obdrží nemilou zprávu o skonu svého otce. Obdobně jako u Brynhildy z příběhu o NornaGestovi, reaguje i tato postava posléze sebevraždou. Není zde však obsažen žal či jakýkoliv projev smutku, místo toho králova dcera je ovládána hněvem. Z příběhu plyne, že její otec byl zabit jejím vlastním manželem. Hněv pramenil ze smrti otce, zatímco byl namířen vůči jejímu manželovi.

Osud

Asi nejzajímavějším postojem, který se ukazuje v ságách o dávnověku je víra v osud, který zde můžeme pozorovat. S tímto jevem se setkáváme dosti často ať již přímo či nepřímo, kdy je pouze naznačováno. Přímý odkaz na fatalistický postoj můžeme vidět u postavy Agantýa v Sáze o Hervaře, kdy vyřkne „*zlý je Norn výnos*“¹³¹. V tomto výroku můžeme spatřit jasný důkaz zoufalství nad předem daným osudem, který postava hodnotí v tomto případě jako nespravedlivý a „*zlý*“¹³². Tento téměř fatalistický postoj je nepřímo implikován i u Friðþjófa a jeho smířlivého postoje ke smrti. Zde se setkáváme s naprostou absencí strachu vůči smrti. Samotná příprava na smrt, se kterou jsou postavy smířeny a odevzdávají se jí, může být dána právě fatalistickým postojem. Ten se odráží v jejich přijmutí smrti bez jakéhokoli pokusu tento osud odvrátit.

Tato teze koresponduje s výzkumem Anthonyho Winterbourn. Ten ve své práci postuluje, že názor na to, že fatalismus byl přítomen a pevně zakotven ve staroseverské kultuře, je velmi rozšířený.¹³³ Panují i teorie, že Staroseveřané byli fatalisté a existovala pro ně pouze jeden absolutní osud a to smrt samotná.¹³⁴ Nadřazenost osudu nalezneme i u staroseverských bohů, kteří si byli vědomi, že osudu podléhají. Příkladem může být nezvratitelný

¹³⁰ KOZÁK, Jan. *Sága o Hervaře*, Praha: Herrmann a synové, 2008, p. 163.

¹³¹ KOZÁK, Jan. *Sága o Hervaře*, Praha: Herrmann a synové, 2008, p. 163.

¹³² Bytosti nazývající se norny vyskytující se ve staroseverské mytologii, jsou jednoznačně spojeny s představou o nezvratném a předem daném osudu. Avšak ve staroseverské literatuře se vyskytují minimálně, jak uvádí Karen Bek-Pedersen ve své publikaci *The Norns in Old Norse Mythology* (p13.)

¹³³ WINTERBOURNE, Anthony. *When the Norns have spoken Time and Fate in German Paganism*. p. 102.

¹³⁴ F. A. G. van Hamel, "The Concept of Fate in Early Teutonic and Celtic Religion," *Saga-Book* 11 p. 211.

Ragnarök, na který se bohové připravovali. Idea osudu, který stojí nad vším, byla všudypřítomná. Dle Winterbourn je to právě víra v osud, která se u staroseverské kultury zachovala i po christianizaci. Tento výrok odůvodňuje tím, že víra v bohy nebyla tak silná jako osud. Posléze se osud přenesl i do severského pojetí křesťanství dávno poté, co byla víra ve staré bohy zapomenuta.¹³⁵ Souvislost s osudem můžeme pozorovat i u snů. Sny mají v ságách často prorockou funkci, vidět to můžeme v sáze o Hrólfu Krakim, kdy postava krále Fróðiho má noční mûru. Tento sen pak má jasný poselství blížící se smrti. K té opravdu posléze v ději dochází. V příběhu vidíme i snahu změnit či zvrátit osud, avšak bez výsledku. Je to jasná ukázka toho, že osud bylo něco neměnného a nadřazeného. Osud byl tak ve staroseverských ságách o dávnověku také přítomný a odrážel tak fatalistický postoj, který kultura zastávala.

Shrnutí otázky:

U této otázky můžeme vidět, že v ságách o dávnověku převládá - alespoň u mužských - nebojácný postoj vůči smrti. U ženských postav to můžeme vidět také, přesto jak příklady ukázaly většinou jsou ovlivněny emocemi a na jejich základě se odhodlají k smrti, potažmo k sebevraždě. Smrt je ale v těchto všech případech nahlížena jako něco zcela normálního a běžného. Z kontextů dějů může vyplývat i to, že smrt je pouze dalším předělem v životě postav. Samotná smrt je v ságách všudypřítomná a můžeme říct že je to i jedna z hlavních náplní. Tento postoj je jednoznačně odvozen od tehdejší představy staroseverské mytologie a následně i křesťanské nauky.

¹³⁵ WINTERBOURNE, Anthony. When the Norns have spoken Time and Fate in German Paganism. p. 103.

Sebevražda

Rituální

V ságách o dávnověku se dají odlišit minimálně dva specifické typy sebevraždy. První z nich je ojedinělý a vyskytuje se pouze v Sáze o Gautrekovi, která je zasazena do tehdejší oblasti dnešního Švédska. Zde se setkáváme s popisem sebevražedné praktiky, kdy se postavy vrhají skokem ze skály. Dle děje můžeme soudit, že se jedná o relikv z doby předkřesťanské a pravděpodobně je to forma lokálního rituálu. V samotném příběhu, je tento fenomén popisován jako velmi „starý“, který praktikovali již předci. V příběhu se nenachází zmínka o tom, že by se postavy báli této praktiky, spíše naopak, slouží k rychlé úlevě a zachování rodu jak pojednává tento úryvek – „jelikož tímto my snižujeme početnost našeho rodu, když si myslíme, že je nás hodně a umírají tam všichni naši předci, místo toho aby strádali nemocí“¹³⁶. O tom, že se skutečně může jednat o rituál založený na historickém faktu, může svědčit například zmínky v pasážích staroseverských zákonů a zákoníků. V nich nalezneme zákony o zákazu například zbavování se nemluvňat.¹³⁷ Ve staroseverském světě byly vždy kruté podmínky. Nemajetná rodina tak vždy u novorozeně musela zvažovat zda je schopna uživit další generaci. Ovšem nikoli skokem, ale zanecháním novorozeného dítěte venku napospas osudu. I taková forma záměrné snižování populace existovala. Jak již bylo zmíněno, jedná se o ságu odehrávající se v tehdejším Švédsku, konkrétně oblasti dnešní provincie Vastergotlandu. Idea tohoto rituálu tudíž nemusí nutně vycházet z islandského prostředí. V současnosti se tento fenomén nazývá Attestupa, tento výraz pochází z švédštiny. Poprvé se tento výraz začal objevovat až v době, kdy ve švédsku vešla do povědomosti sága o Gautrekovi a byla přeložena do švédštiny.¹³⁸ Tomuto fenoménu se věnuje například Briggita Odén ve své práci Attestupa – Myt Eller Verklighet?. Ta je ve své práci a k této možnosti, že se jedná o relikv z dob staroseverské kultury před christianizací, spíše skeptická. V jejích očích se jedná pouze o vymyšlený koncept použitý v literárním díle, který se posléze rozšířil a změnil na mýtus.¹³⁹ Nesmíme zapomínat, jak autorka sama dodává, že ságy nejsou relevantní historický zdroj informací, který odráží vždy skutečnost. Tento závěr pokládá především archeologickými důkazy pocházející z dob před christianizací v oblasti Švédska. Archeologické nálezy byly podrobené i osteologickému zkoumání. U kosterních nálezů, u kterých bylo možné určit věk, nebylo nalezeno žádné poranění lebky či končetin naznačující pád z velké výšky.¹⁴⁰ I přesto, že neexistují archeologické nálezy podporující tuto teorii o staroseverském rituálu nemusíme nutně soudit, jako Briggita Odén, že se jedná především o mýtus.

V prvé řadě musíme brát v potaz, že ne všechny archeologické pozůstatky byly celkově odkryty. I když je toto tvrzení dosti diskutabilní, podobný názor zastává ve své práci Karl Bloomberg.¹⁴¹ Ten nejenom, že bere v potaz nekompletní archeologické nálezy, ale pracuje navíc i s dalšími příklady z různých kultur, které podporují teorii o rituálu založeném na historickém faktu. Z historického hlediska nalezneme zmínky o rituální sebevraždě starších jedinců či nemocných již od antiky. Důvod byl ryze altruistický a z finančního hlediska pozůstalých. Jak víme

¹³⁶ Gautreks saga překlad

¹³⁷ STARÝ, Jiří. Zákonem nechť je budována zem. p. 171.

¹³⁸ Net.

¹³⁹ ODÉN, Briggita. Attestupa-Myt Eller Verklighet? p. 228.

¹⁴⁰ ODÉN, Briggita. Attestupa- Myt Eller Verklighet? p. 229..

¹⁴¹ BLOOMBERG, Karl. Facing the Inevitable Using the modern practice of Dostadning to understand Attestupa. p.35.

Skandinávie disponovala dosti nehostinnými podmínky. Dobrovolné snížení populace na úkor toho, aby mladší generace nestrádala a přežila, je přinejmenším pravděpodobné a logické. Zvláště když vezmeme v potaz tehdejší náboženskou orientaci. Tou dobou ve Švédsku ještě neproběhla christianizace, tudíž samotný akt sebevraždy nebyl ještě tabuizován. Bloomberg v příkladech nachází mnoho doložených případů dobrovolné smrti starších jedinců. Zmiňuje například Inuity z Grónska.¹⁴² Dalším jeho argumentem je podobně, jak jsme již zmínili, ekonomická situace tehdejší Skandinávie.¹⁴³ Závěrem tak je v Bloombergově práci, že v tomto případě se nesetkáváme s mýtem, ale s kulturním fenoménem, který se ve Švédsku zachovává v podvědomí až dodnes.¹⁴⁴

Vyplývající z emočního rozpoložení jedince

Druhý typ sebevraždy, nalzáme v ságách poměrně dosti často, je jím smrt ze zármutku. Tento typ jsme mohli vidět u téměř všech zvolených ságách. V nich jsme se setkali s postavou Brynhildy (Sága NornaGestovi), Sigrídy (Sága o Hrólfu Krakim) a dvou ženských postav ze Ságy o Hervaře. Brynhilda se žalem ze ztráty svého milého Sigurda rozhodne sama ukončit svůj život. Sigríd a její sebevražda oproti ostatním, je ale dosti vágní. O Sigríd, která se v příběhu vyskytuje pouze jedinkrát a to v tomto bodě, autor nepoužívá příliš detailů. Je pouze řečeno, že si místo života zvolí raději smrt uhořením. Tento malý popisek může být záměrný, z děje lze vyvodit i to, že Sigríd byla manželkou Froðiho, který byl vrahem jejího původního manžela a otce jejich dětí. Pokud budeme brát tento detail, můžeme říct, že Sigríd umírá společně s Froðim v plamenech, a lze tak interpretovat, že tato postava v sobě nese vinu zrady.

U dvou postav ze ságy o Hervaře nacházíme stejný princip sebevraždy jako u Brynhildy. Jediným rozdílem je, že se u obou postav jedná v tomto příkladu o ztrátu jejich otce. Skon otce posléze ovlivnil postavy emocemi a na jejich popud se rozhodly skoncovat se svým životem. U jedné z těchto postav, Helgy, však nenalezneme zmínku o žalu, ale o hněvu. Heiðrekova žena Helga v návalu hněvu, na zprávu o skonu svého otce, se rozhodla vzít život a oběsila se v sále Dís. Tento fenomén, který se v ságách o dávnověku objevuje je vždy u postav žen. Gender tak v tomto případě hraje jednoznačně důležitou roli.

Sebevraždám způsobeným žalem u postav žen v ságách se věnuje John McKinnell. Z analýzy soudí, že by mohlo jít o tradici, kdy ženy v dvanáctém či třináctém století měly tendenci pocitu viny z toho, že neuměli spolu se svými protějšky.¹⁴⁵ Pokud jde o sebevraždy ovlivněnou emocí hněvu i této odlišnosti si všimá McKinnell, který tento zmíněný způsob vnímá jako pokus Helgy o pomstu manželovi za smrt svého otce. Oběsit se totiž ve svatyni Dís může být bráno tak, že se sama Helga chce stát zlověstnou Dísou a vykonat tak následně pomstu.¹⁴⁶

Z historických pramenů z doby vikinské lze v této souvislosti zmínit příklad ženy, která umírá po smrti svého partnera či druhá nalezneme i v jiných zdrojích. V díle arabského cestovatele Ibn Fadlána nalezneme například popis pohřbu náčelníka z tehdejší Rusy na řece Volze. Zde je jasná zmínka o tom, že společně s náčelníkem umírá

¹⁴² BLOOMBERG, Karl. p. 35.

¹⁴³ *Ibid.* p. 35.

¹⁴⁴ *Ibid.* p. 36.

¹⁴⁵ MCKINNEL, John. Meeting the other in Norse Myth and Legend, p. 229.

¹⁴⁶ *Ibid.* p. 200.

následně i jeho konkubína.¹⁴⁷ Takovýto popis se velmi podobá příkladu Brynhildy ze Ságy o Norna Gestovi, avšak je zde zásadní rozdíl ve způsobu smrti. Zatímco u Brynhildy docházíme k závěru, že postava dobrovolně umírá, v historickém textu od Ibna Fadlána je konkubína nedobrovolně obětována.

Shrnutí otázky:

V ságách o dávnověku jsme mohli pozorovat především jeden typ sebevraždy a to konkrétně na základě emočního rozpoložení dané postavy, která většinou reaguje na smrt blízkého. Z příkladů víme, že šlo o emoce hněvu, žalu či jen nevole žít. Vždy šlo však o ženské postavy. Mužské postavy takovéto symptomy neprojevovali a celkově emoce u nich nebyly moc ukazovány. Ženy naopak ukazovaly často smutek a žal, který nedokázaly překonat a nakonec se raději odebraly na onen svět v touze spatřit opět zesnulého blízkého.

Druhý typ který byl ojedinělý a specifický se vyskytl pouze v Sáze o Gautrekovi, kde vidíme rituální sebevraždu. Tato rituální sebevražda je v sáze velice podrobně popsána a je vyličená, že se jedná o rodinou tradici.

¹⁴⁷ MCKINNELL, John. Meeting the other. p. 228.

Koncepce posmrtného života

Valhalla a Óðin

Ságy o dávnověku v sobě odráží minimálně čtyři koncepty posmrtného života. Za jeden z hlavních konceptů můžeme považovat ideu o Valhalle a Óðinovi. V textu na ně můžeme narazit jak odděleně, tak i ve spojení obou těchto slov. Zatímco v Sáze o Hrólfru Krakim vidíme pouze zmínku o Valhalle, kdy hlavní hrdina Hrólfr Kraki promlouvá v závěrečné bitvě ke svým bojovníkům – „*když budeme ve Valhalle hosté tento večer*“¹⁴⁸. Tak naopak v Sáze o Ragnar Lodbrokovi se pro změnu setkáváme se zmínkou pouze o Óðinovi. Avšak i zde se můžeme jednoznačně hovořit, že se jedná o představu spojenou s posmrtnou idejí – „*nejmladší přišel k Óðinovi, ze synů mých*“.¹⁴⁹ O Valhalle můžeme zcela jasně říct, že symbolizuje ideu posmrtného života. Óðin má ve staroseverských ságách nicméně daleko více asociací. Jeho spojení se smrtí je ovšem jedna z jeho hlavních domén. Ve staroseverské literatuře nalezneme Óðina pod různými jmény, mnoho z těchto jmen už v samotném základu implikují souvislost se smrtí a s posmrtným životem. Jména jako například *Draugadróttin*, *Hléfodhr* či *Valfadhr*¹⁵⁰ v sobě nesou jasnou představu o ideji smrti. Óðin je také často vyobrazován v doprovodu dvou havranů *Huginn* a *Muninn* spolu s dvěma vlky jménem *Geri* „Hlad“ a *Freki* „Závist“, to představu a spojení se smrtí ještě více umocňuje. V minulosti byli totiž havrani i vlci symboly spojovanými se smrtí a bitevním polem, kde tyto zvířata byla často viděna, jak hodují na lidských ostatcích.¹⁵¹ Tomuto spojení Óðina a smrti ve staroseverské literatuře se věnuje H. Chadwick, který se především pro podpoření své teze o Óðinovi coby boha smrti, opírá o fakt obětí ve jménu Óðina. Ostatní bohové jako například Þór, dostávali také oběti, nicméně není žádný záznam o tom, že by nějaký jiný bůh než-li Óðin byl spojován s oběťmi z bitevního pole.¹⁵² Chadwick zmiňuje i tezi o Óðinovi a jeho spojení s Valhallou. Osoby kterou jsou zabity v bitvě byly označovány jako ti jež putují do Valhally a zároveň ve stejnou chvíli byla jejich smrt brána jako oběť Óðinovi.¹⁵³

S aluzemi na toto téma se setkáváme v Sáze o Hervaře, kdy král Heidrek uchvatitel trůnu prohlásí – „*namísto syna přinesl za oběť všechny padlé v bitvě, které zasvětil Óðinovi*“¹⁵⁴. Potvrzení teze o spojení Óðina a Valhally můžeme vidět v dalším úryvku z této ságy. Rozprava mezi Hjálmarem a Oddem, před bitvou ke které se schyluje obsahuje nejdříve narážku na Óðina – „*večer pít u Óðina*“¹⁵⁵ a následně „*dnes večer budeme Óðinovými hosty ve Valhalle*“.¹⁵⁶ Jak vidíme Óðin je v tomto případě pevně spjat s Valhallou a v ságách se tak objevuje někdy čistě její synonymum. Podobně jsme to mohli vidět v Sáze o Gautrekovi, i zde je vyobrazen motiv Óðina a Valhally najednou. Výrazy „*Putují rovnou k Óðinovi*“ a „*Poputují do Valhally*“ fungují jako synonyma, vždy se jedná o stejnou představu posmrtného života. V této sáze jsme mohli vidět ještě jednu zajímavost a to nevoli jedné z postav vzít život otrokovi, aby se spolu s ním následně dostal do Valhally. Představa toho, že by Valhalla byla pro všechny

¹⁴⁸ Sága o Hrólfru Krakim překlad

¹⁴⁹ Ragnar Lodbrok saga překlad

¹⁵⁰ PAXSON, Diana L. Odin - ectasy, runes a norse magic. 2017, p. 197.

¹⁵¹ PAXSON, Diana L. Odin – ectasy, runes a norse magic. 2017, p. 198.

¹⁵² CHADWICK, H. Cult of Othin. p. 19.

¹⁵³ CHADWICK, H. Cult of Othin. p. 24.

¹⁵⁴ KOZÁK, Jan. Sága o Hervaře p. 96.

¹⁵⁵ KOZÁK, Jan. Sága o Hervaře p. 50.

¹⁵⁶ KOZÁK, Jan. Sága o Hervaře p. 50.

mrtvé je velmi mylná. Valhalla byla spíše destinace posmrtného života pouze pro vyvolené, které přijal sám Óðin.¹⁵⁷ Proto postava v ději nejspíše vyjádřila své pochyby.

Rán

Óðin není jediný staroseverský bůh, kterého můžeme nalézt v ságách o dávnověku. Potkáváme se zde například i staroseverskou bohyní jménem Rán. Bohyně Rán je ve staroseverské mytologii obvykle popisována jako bohyně moří, oceánů a manželka boha Ægiho. Je také ovšem jedna ze tří bohyní staroseverské kultury, která je spojována se smrtí.¹⁵⁸ Na její zmínku narážíme v Sáze o Friðþjófovi. Zde nacházíme asi nejdetailnější popis a příklad bohyně Rán, na který můžeme narazit ve staroseverské literatuře.¹⁵⁹ V sáze se dozvídáme, že tato bohyně je spojována se smrtí na moři a utonutím. V příběhu se setkáváme s postavami, které čelí při plavbě hrozným bouřím. Ty se připravují na smrt a zároveň mezi sebou vedou dialog, kde se častokrát zmiňují bohyní Rán. „*Nyní však bych měl k Rán, do postele ulehnout, nežli po bok Ingibjorgy.*“¹⁶⁰ Zajímavý detail o Rán pak přináší proslov Friðþjófa o tom co je záhodno udělat před smrtí, aby se jim dostalo vřelého přijetí v sále Rán. Je zde vidět důraz na celkový vzhled a majetek postav při smrti na moři – „*měli bychom se vystrojiti zlatem*“¹⁶¹. Tato potřeba disponovat nějakým statkem abychom se dostali do sálu bohyně Rán, je podtržena následným doslovem – „*pokud chceme nalézt odpočinek*“¹⁶² a „*viděti by mělo zlato na hostech býti*“¹⁶³. Z těchto úryvků je vidět jasné smíření se smrtí na rozbouřeném moři. Celý tento dialog je ke všemu veden v poetickém provedení. Napříč staroseverskou literaturou nalezneme pouze pár zmínek o bohyni Rán, nicméně jedno mají společné. A to právě poetické provedení. Tohoto faktu, že se Rán objevuje především v úryvcích skaldské poezie, která je součástí staroseverské literatury a ság, si všimá i Hilda Davidsonová.¹⁶⁴

Hel

Rozšířeným motivem vyskytující se v ságách o dávnověku je také představa pekla či ve staroseverském pojetí známým pod termínem Hel. Výskytu staroseverského slova „*hel*“ se věnuje i Hilda Davidsonová, ta tento výraz hodnotí jako slovo vyjadřující smrt. Avšak ne nutně personifikaci smrti, která se ve staroseverské mytologii někdy vyskytuje pod stejným názvem jako bohyně Hel.¹⁶⁵ V ságách o dávnověku můžeme ale polemizovat, zda tato představa obsažená ve výrazu *hel* vychází ze staroseverské původní představy spojené právě s bohyní Hel a jejím stejnojmenným světem či se jedná o představu vycházející z křesťanského motivu pekla. Z příběhů kde jsme se setkali s výrazem *hel* můžeme dojít k závěru, že se vždy jednalo o postavy, které byly vyličené jako záporné nebo hodné smrti. To úzce souvisí s tím jaké konotace vystihuje právě pojem *hel* či peklo. Ať již se podíváme na

¹⁵⁷ PAXSON, Diana L. Odin – ecstasy, runes a norse magic. 2017, p. 201.

¹⁵⁸ DAVIDSON, H.R.E. Road to Hel. p. 75.

¹⁵⁹ DAVIDSON, H.R.E. Road to Hel. p. 75.

¹⁶⁰ Friðþjóf Saga překlad

¹⁶¹ Friðþjóf Saga překlad

¹⁶² Friðþjóf Saga překlad

¹⁶³ Friðþjóf Saga překlad

¹⁶⁴ DAVIDSON, H.R.E. Road to Hel. p. 77.

¹⁶⁵ DAVIDSON, H.R.E. Road to Hel. p. 84.

postavu Brynhildy ze Ságy o NornuGestovi, která byla posměšně popisována a byla jí vytýkána smrt Sigurda či krále Fróðiho a královnu Hvit ze Ságy o Hrólfru Krakim, kteří byli v díle vyobrazeni v zvlášť špatném světle, tak u všech vidíme jasný negativní postoj autora a snahu tyto postavy vykreslit tak, že si smrt zaslouhují a měl by je stihnout co možná nejhorší osud. A co horšího může být než-li posmrtný život v pekle. Na základě těchto faktů můžeme soudit, že slovo *hel* a představa pekla coby posmrtného života vychází z křesťanské ideje nikoliv z staroseverské. Tento postoj zastává také Davidsonová, která z analýzy dochází k závěru, že tento termín je produktem pozdějšího křesťanského vlivu, nikoliv asociací s bohyní Hel, kterou nám představil Snorri ve své Eddě.¹⁶⁶ A i podoba této bohyně, se kterou se můžeme setkat v ságách o dávnověku, jak poznamenává dále autorka, je velmi ovlivněna křesťanskou naukou.¹⁶⁷

Neurčitý koncept odrážející se v pohřebním ritu

Další koncept posmrtného života můžeme najít v určitých zvycích, které jsou obsaženy v pohřebním ritu. V ságách často autoři popisují specifické zvyky o posmrtných zvycích, přičemž někdy se jedná o dosti podrobné, zatímco jindy jsou velmi strohé. Tento koncept neurčité posmrtné představy se odráží především v potřebě disponovat určitou hrobní výbavou, kterou zesnulí poté uplatní na onom světě. Alespoň lze takto logicky uvažovat, nicméně onen svět v těchto příkladech zůstává povětšinou nevyčten. Tento jev můžeme pozorovat u Brynhildy ze Ságy o NornuGestovi. Ta poté co spáchá sebevraždu, tak jí na pomyslné cestě do posmrtného života doprovodí sedm otroků spolu s pěti služebníky. Sama Brynhilda je přivezena na zdobném povozu se zlatem a dalšími přepychovými věcmi. U Brynhildy se setkáváme i se zmínkou o pekle, můžeme tak usuzovat, že vyobrazená pohřební tradice je původním staroseverským motivem, kdyžto peklo je dodatek křesťanského vlivu.

Tento náš závěr můžeme podpořit archeologickými nálezy z tehdejší doby a dob před christianizací Skandinávie. Právě v 9. století zažívá největší rozmach jeden z typů hrobů.¹⁶⁸ Jedná se o typ síňového hrobu, který se používal již od Římské doby železné. Jednalo se o prominentní typ hrobů, který obsahoval s tělem zesnulého i bohatou hrobní výbavu.¹⁶⁹ V archeologických pramenech můžeme nalézt mnoho dalších příkladů, které podporují tuto tezi. Švédské město Birka disponuje mnoha hrobními nálezy. Více jak tisíc různých hrobů, které se od sebe často liší, jelikož zde nacházíme hroby kremační, tak inhumační. Zesnulí jsou zde pochováni v rakví, ale i v síňových hrobech či mohyl.¹⁷⁰ Jeden z mnoha hrobů disponuje bohatou hrobní výbavou. S ženou byli pochováni i dva koně, konkrétně hřebec s klisnou. Dále zde můžeme vidět meč a sekeru. Co zde nevidíme je kopí, nůž a dva štíty. Tělo bylo nalezeno sedící poloze¹⁷¹. Vše tyto věci ukazují na to, že žena nejspíše za svého života byla válečnice a vzhledem k výbavě i značně respektovaná ve společnosti. Je možné, že se jedná o tradiční moderní představu o vikinské štítonošce. Celá tato hrobní výbava jí pak měla sloužit v posmrtném životě, jak zbraně, tak i samotní

¹⁶⁶ DAVIDSON, H.R.E. Road to Hel. p. 84.

¹⁶⁷ DAVIDSON, H.R.E. Road to Hel. p. 84.

¹⁶⁸ BRINK, Stephen. The Viking World. p. 263.

¹⁶⁹ BRINK, Stephen. The Viking World. p. 262.

¹⁷⁰ GRASLUND, Anne-Sofie. Birka IV.:The Burial Customs, A study of the graves on Bjorko. 1980

¹⁷¹ A female Viking warrior confirmed by genomics. 2017. Dostupné z <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5724682/>

koně. Podobnou situaci můžeme vidět i u hrobu z Osebergu. Literárním zdrojem, který dokumentuje takovýto staroseverský pohřeb a představy o posmrtném životě odrážející v něm, je dozajista dílo od Ibna Fadlána.¹⁷²

Shrnutí otázky:

Z otázky vidíme, že se v ságách o dávnověku vyskytuje mnoho mytologických motivů a především mytologických konceptů posmrtného života. Ty se zde více projevují nežli ty křesťanské. Narážíme zde na Valhallu a Oðina. Zvláště Oðin je v ságách o dávnověku velmi častým motivem. Vyskytuje se téměř v každé sáze, přičemž nutno dodat že ne vždy to souvisí se smrtí. Kromě Valhally a Oðina se zde vyskytuje i motiv Helu, staroseverské bohyně smrti a stejnojmenného podsvětního světa. Stará víra se odráží i v představách nevyřčených pohřebních rituálů a pohřbívání zesnulých.

¹⁷² BRINK. S. The Viking World p. 261.

b. Ságy o Island'anech

Postoj postav ke smrti

Osud

V ságách můžeme nalézt různé postoje, s některými jsme se již setkali u ság o dávnověku a některé jsou zde zcela odlišné. Víra v osud či náznaky fatalismu, jež jsme mohli vidět i u ság o dávnověku, prostupují většinou ság o Island'anech. Důraz na osud je v ságách jasně zřetelný, leč častokrát nevyččeny. Nejvíce se s tímto postojem setkáváme v úryvcích mnohdy zakomponovaným do snů postav. V sáze o Gíslím se stejnojmenné hlavní postavě opakovaně zdá sen, ve kterém se mu zjevují dvě ženy. Jedna žena mu věští do bro, zatímco druhá naopak to zlé. Gíslimu zároveň prorokují i to za jak dlouho zemře. Tyto prorocké sny a jejich věštby se skutečně nakonec v příběhu naplní. V příběhu sice není řečeno, kdo jsou ony ženy zjevující se v Gíslího snech, ale ve staroseverském znění textu jsou označovány jako „*draumkonar*“ neboli „ženy snu“. Jak víme tak ve staroseverské mytologii existuje mnoho bytostí předpovídající budoucnost. V ságách o dávnověku jsme se již setkali s výskytem bytostí jménem *norny*, které v mnohém připomínaly sudičky. Můžeme se však jen domnívat, zda ženy ve snu mají symbolizovat právě tyto mytologické bytosti. Je zcela evidentní, že podobně jako *norny* „*draumkonar*“ předpovídají budoucnost. Tomuto specifickému snu se věnuje i Hilda Davidsonová ve své analýze. Ta tento Gíslího sen řadí do snů, kterou jsou svou podstatou prorocké a ukazující smrt postavy.¹⁷³ Davidsonová si všimá i protikladu dobra a zla, který se v tomto snu vyskytuje a je na něj kladen extra důraz. Argumentuje, že se jedná o křesťanský vliv. Dobrá žena zjevující se ve snu, totiž klade velký důraz pouze na konání dobrých skutků.¹⁷⁴

Bytosti spojené s osudem a tím i fatalistickým postojem jsme mohli vidět i ve velmi obskurní úryvku ze ságy o Njálovi. Zde bylo popisováno postavou svědectví o dvanácti tajuplných ženách, které z mrtvých těl měly udělané šicí nástroje na nichž tkaly. Bek-Pedersonová hovoří o celkem třech mytologických bytostech, které se vyskytují ve staroseverské literatuře a jsou si mnoha ohledech podobné. Jedná se vždy o bytosti ženského rodu, které jsou spojovány často s osudem a smrtí. Jsou to *norny* (*nornir*), dísy (*dísir*) a valkýry (*valkyrjur*).¹⁷⁵ Můžeme tak polemizovat, které z těchto bytostí je oněch dvanáct žen. Existují i názory, že tento úryvek je pouze metafora na probíhající bitvu a její poetické vyjádření.¹⁷⁶ Avšak symbolika předání jak podotýká i Bek-Pedersonová byla vždy spjata s představou osudu a bytostí, který tento osud utváří.

Emoční zasažení - smutek

Podobně jako u ság o Dávnověku se i zde setkáváme s postojem kdy je postava zasažena smutkem či žalem ze smrti. Vidíme to především v příběhu o Egilovi synu Skallagrímově. Zde vystupují postavy dvou otců Kveldúfa a Egila, kteří ztratili své syny. Kveldúf po zjištění že jeho syn Thórolf zemřel, je natolik zdrcen, že sám ulehne žalem

¹⁷³ DAVIDSON, H.R.E. Myths and Symbols in Pagan Europe, Early Scandinavian and Celtic Religion. p. 140.

¹⁷⁴ DAVIDSON, H.R.E. Myths and Symbols in Pagan Europe, Early Scandinavian and Celtic Religion. p. 140.

¹⁷⁵ BEK-PEDERSEN, Karen. The Norns in Old Norse Mythology p. 13.

¹⁷⁶ BEK-PEDERSEN, Karen. The Norns in Old Norse Mythology p. 139.

do postele a odmítá cokoliv dělat. Pozorujeme tak na ságy velký projev emocí, zvláště když uvážíme, že se jedná o mužskou postavu. Truchlení je velmi dobře popsáno a samotná emoce truchlení je v případě Kveldúfa popisována jako nemoc či slabost. Nutno poznamenat, že v sáze je explicitně řečeno, že Kveldúf je v pokročilém věku. V dialogu s Egilem, pak promlouvá o svém synovi ve verších. Podobný projev emocí vůči smrti nalezneme i v příkladech s Egilem. Ten ztrácí hned dva syny a na jejich počest píše skaldskou poezie ve které jsou stopy jasněho smutku – „*po svých milých, marně zřím*“.¹⁷⁷ Podobně jako Kveldúf v příběhu před ním, se Egil uzavírá před světem. Žalem ze ztráty svých synů dokonce nechce ani jíst. Opět tak v nás může evokovat, že žal či smutek se jevil pro autora či staroseverskou kulturu, jako skoro nemoc, na kterou mohla postava zemřít.

Smutek nalezneme i v sáze o Gunnlaugovi, kdy se postava Helgy vyrovnává se smrtí hlavního hrdiny Gunnlauga. Do něj byla po celý svůj život zamilovaná a nikdy na něj nepřestala myslet. Ikdyž byla již vdaná za svého manžela Thorkela, stále měla v mysli jen Gunnlauga, na kterého vzpomínala prostřednictvím jeho pláště, který ji zůstal. Helga umírá v době kdy je jejich dvůr sužovaný nemocemi, autorem však není řečeno zda Helga umírá z žalu či nemoci.

V Sáze o Lidech z Eyru se vyskytují zmínky o tom, jak postavy truchlí či smutní ze ztráty svých blízkých. Vidět to můžeme například z kontextu druhého příkladu, kdy postava Tórodda zemře spolu s jeho muži při rybaření. Na jejich počest je uspořádána velká pohřební hostina na kterou byli pozváni všichni z okolí. Tento fenomén smutku či truchlení, kdy postavy slaví a zapíjejí zemřelého je ve staroseverských ságách velmi běžný.

Nebojácnost

Další postoj který se vyskytuje v obou typech ság je jednoznačně nebojácný postoj postav vůči smrti. V Sáze o Njálovi se setkáváme s postavou Gunnara, který již zemřel. V ději je vše vylíčeno trochu mlhavě, kdy Skarphedin s Hognim byli poblíž mohyly zesnulého Gunnara a je jasně naznačeno, že to mohl být pouze sen. Avšak stále mrtvý Gunnar náhle pronášel verše, ve kterých je vidět nebojácný postoj vůči smrti a zachování si cti a hrdosti. „Raději že ranou v boji padne ráznou, nikdy nikomu však v boji neustoupí.“¹⁷⁸ Takto promluvil Gunnar, z úryvku je patrné, že i navzdory nevyhnutelné smrti, nesmí hrdina nikdy projevit slabost. V úryvku nalezneme ještě jednu zajímavost, totiž že na Gunnaroví tváři bylo vidět veselí. Tato již mrtvá postava, tak nejenom jevila emoce i po své smrti, ale navíc to byly emoce kladné a ne smutku či nesnází. Lze soudit, že postava ať již v jakékoliv formě byla šťastná.

Apatický postoj

Trochu odlišný, přesto hodně podobný je apatický postoj postav, který se vyskytuje jen v ságách o Island'anech. Apatický postoj perfektně splňuje postava ze Ságy o Eirikovi Rudém, Bjarni Grímólsffon. Ten spolu s svou družinou čelí na moři zhoubě. Bjarni se však postrádá jakékoli emoce. Družina spolu s Bjarnim posléze losují o pár míst na záchranném člunu. Bjarni vyhraje místo na člunu a tím i život. Jiný mladík z družiny ale neměl takové

¹⁷⁷ VRÁTŇY, Karel. Sága o Egilovi Synu Skallagrímově. p. 178.

¹⁷⁸ HEGER, Ladislav. Staroislandské ságy. p. 421.

to štěstí. Proto Bjarnimu připomene slib, který dal jeho otci. Bjarni tak nakonec vyřkne - . „*Pojď sem do člunu a já vstoupím na loď. Neboť vidím, jak hrozně lpší na životě.*“¹⁷⁹

Stejný apatický postoj vůči smrti můžeme pozorovat v boji mezi Gunnlaugem a Hrafnem v Sáze o Gunnlaugovi. V tomto souboji je Hrafn těžce zraněn a s useknutou nohou, požádá tak Gunnlauga o vodu. I přes Hrafnův slib, že se o nic nepokusí, však zaútočí na Gunnlauga, když to nejméně čeká. U obou postav tak v této soubojové epizodě pozorujeme apatičnost obou postav vůči smrti. Pro tyto postavy je důležité pouze zabít jeden druhého. Smrt je tady brána jako něco vedlejšího a boj je naopak to co je stavěno do popředí.

Shrnutí otázky:

U ság o Islandčanech nalezneme různé postoje aktérů ke smrti. Víra v osud se v tomto žánru ság projevu především v prorockých snech, které se aktérům zdají a posléze se vyplňují. Jeden z mála mytologických příkladů spojený s osudem se objevuje ve skaldské básni. Avšak i zde se uvádí, že se to aktérovi zdálo. Oproti ságám o dávnověku zde nalezneme i aktéry mužského rodu, kteří projevují žal či smutek vůči zemřelým. To je velký rozdíl, jelikož u ság o dávnověku jsme to viděli především u ženských postav nikoliv mužských. Nebojácný postoj v tomto žánru figuruje též, i když můžeme tento postoj hodnotit méně heroický nežli tomu je u ság o dávnověku.

¹⁷⁹ HEGER, Ladislav. Staroislandské ságy. p. 33.

Sebevražda či dobrovolná smrt

Sebevražda žen

Zatímco v ságách o dávnověku jsme byli svědky sebevražd postav z emočních podnětů, v ságách o Islanděancích se s tímto fenoménem setkáváme o poznání méně. Setkáváme se zde spíše s pouhými náznaky sebevraždy. Můžeme soudit, že u těchto náznaků nehraje roli ani otázka genderu. Sami jsme se ve vybraných ságách setkali s postavami Kvældúfa, Egilla či Bjarniho, u kterých jsme mohli vidět záměr či alespoň náznak vzdát se svého života. Jedinou ženskou postavou je dcera Egilla Thórgerd, u níž však její záměr sebevraždy můžeme hodnotit spíše jako chytrou hru v přesvědčování Egilla. V sáze o Gunnlaugovi Hladím jazyku se sice setkáváme s postavou Helgy, která podobně jako Brynhilda ztrácí svého milého v podobě Gunnlauga. Z díla můžeme vidět, že Helga také truchlí nad ztrátou a po zbytek svého života na zesnulého Gunnlauga nepřestává myslet. Avšak na rozdíl od Brynhildy zde nedochází k sebevraždě či jejímu náznaku. Ze závěrů ke kterým jsme došli v ságách o dávnověku by bylo záhodno, kdyby se tento motiv zde nějakým způsobem projevil. Musíme však dodat, že u Helgy je i zmínka o tom, že po její smrti je pohřbena u kostela. Vliv křesťanství je zde tedy patrný. Postava tudíž mohla být vykreslena jako křesťanka a z tohoto důvodu je zcela nemyšlitelné, že by postava podstoupila sebevraždu, jelikož v očích křesťanství se jedná o hřích a je tak neospravedlnitelná. Ať již to byl autorův záměr nebo ne, se můžeme pouze domnívat, nicméně motiv sebevraždy zde chybí a tím vzniká i rozdíl oproti ságám o dávnověku.

Sebevražda mužů

U mužských postav jak již bylo zmíněno se také nesetkáváme se sebevraždou, která by byla ve stejném duchu jako tomu bylo u ság o dávnověku. Fenomén truchlení je zde obsažen také, jak můžeme vidět u Egilla či Kvældúfa. Ani u jednoho nakonec nedochází k sebevraždě. Naznačení záměru skoncovat s životem, ale obsažen je. V moderní společnosti není truchlení u mužů ničím výjimečným. Zvláště pokud jde o ztrátu svých potomků. Pro staroseverskou literaturu je nicméně takováto reakce přinejmenším dosti neobvyklá. Zvláště mužské postavy v ságách reprezentují ty nejvíc mužské vlastnosti, kdy se jedná většinou o drsné a téměř bezcitné vikiny. Egill se ale po ztrátě synů uzavírá před společností a sám naznačuje své úmysly – „*Lze-liž čekati, že bych chtěl žíti, maje takovou žalost*“¹⁸⁰ Jak je naznačeno, žal ho dohání k sebevraždě. Egill přestává ze žalu jíst a kdyby nebylo chytrosti jeho dcery ani by nejspíše nezačal. Ta Egillovi pokus o sebevraždu překazila, poté co replikovala stejný postoj jako otec Egill – „*Nevím si lepší rady než otec můj, nechci žíti po otci svém a bratru.*“¹⁸¹ Nakonec Egilla přesvědčí, ale stále ukazuje, že rozhodnutí zůstává na něm – „*Je nyní zmařen náš úmysl. Nyní bych chtěla, otče, abychom prodloužili svůj život, tak abys mohl složití posmrtnou báseň Bodvarovi a potom zemřeme, bude-li se nám to viděti.*“¹⁸²

¹⁸⁰ Sága o Egillovi p. 175.

¹⁸¹ Sága o Egillovi p. 175.

¹⁸² Sága o Egillovi p. 176.

Tomuto pokusu o sebevraždu se věnuje Ármann Jakobsson. Egillův žal, truchlení a celkově pokus o sebevraždu Jakobsson vnímá pouze jako formu získání pozornosti od druhých.¹⁸³ Postavu Egilla analyzuje a z děje vyplývá, že postava má rysy tvrdohlavého, egoistického muže.¹⁸⁴ Samotné provedení pokusu o sebevraždu je dle Jakobssona také velmi zvláštní. Vyhladovění není sice podmíněno genderem, v historii nalezneme jak muže, tak ženy podstupující tento typ sebevraždy. U staroseverského válečníka je to však asi poslední možnost typu sebevraždy, kterou bychom typovali. Jak například argumentuje Caroline Walker Bynum, ve středověku hladovění byla prakticky dominantou žen. Souviselo to i s tím, že v tehdejší společnosti to byly právě ženy, které měly výhradní kontrolu na přípravou jídla v domácnostech.¹⁸⁵ Egillova pasivita a snaha hladovět může být dle historického měřítka spojována s femininní stránkou.¹⁸⁶ U Egilla můžeme tak opravdu vidět snahu o získání pozornosti, jelikož samotná forma sebevraždy způsobem hladověním je velmi zdlouhavá. A dřív nebo později je zřejmé, že toto počínání k sobě přitáhne pozornost okolí.

V moderní historii je mnoho protestních hladovek, které měly jasný důvod, přitáhnout mediální pozornost a dát o sobě vědět. Příkladem může být ze současnosti protestní hladovka bojovníků IRA z roku 1981, která přitáhla nebývalou mediální pozornost a „*Troubles*“ vešly do podvědomí obyvatel Evropy. U postavy Kveldúfa můžeme vidět similarity s Egillem. Nedochozí však k takovému extrémnímu vývoji. Nejedná se o ústřední postavu děje na rozdíl od Egilla, autor možná neměl potřebu nadále rozvádět jeho příběh a detaily. I z tohoto důvodu nacházíme většinou studie věnující se tématu Egilla, zatímco postava Kveldúfa je víceméně opomíjena. Na první pohled můžeme soudit, že jde o stejné případy. Obě postavy ztratily potomka nad kterým následně truchlí, obě postavy jsou v ději již v pokročilém věku a obě se posléze rozhodnou izolovat a uzavřít se před světem. Následně v tomto jejich stádiu musela být vždy další postava, která je nějakým způsobem jakoby „postrčila“ a ukončila jejich truchlení a stav. Shodu vidíme i v jejich závěrečném vyjádření na adresu svých zesnulých potomků, kdy použijí verše přednesené ve skaldské poezii.

Shrnutí otázky:

Sebevraždu můžeme pozorovat opět u ženských postav byť pouze ve zmínce a naznačením. Sebevraždy zde nejsou tak čteně zastoupeny jako tomu je u ság o dávnověku. Přesto nalézáme minimálně dva příklady, kdy sebevraždu plánují mužské postavy. Ti jsou ovlivněni natolik žalem ze ztráty blízkých (synů v těchto případech), že se uzavírají před společností, odmítají jíst a hodlají žalem zemřít. K ani jedné sebevraždě nakonec však nedochází a je vždy něčím zastavena či někým překažena.

¹⁸³ JAKOBSSON, Ármann. *Nine Saga Studies the Critical Interpretation*. p. 70.

¹⁸⁴ JAKOBSSON, Ármann. *Nine Saga Studies the Critical Interpretation*. p. 70.

¹⁸⁵ JAKOBSSON, Ármann. *Nine Saga Studies the Critical Interpretation*. p. 71.

¹⁸⁶ JAKOBSSON, Ármann. *Nine Saga Studies the Critical Interpretation*. p. 71.

Koncepce posmrtného života

Křesťanství

V ságách o Islandčanech se setkáváme daleko více s křesťanským konceptem posmrtného života. Ten je v příbězích většinou velmi dobře vyjádřen. V ságách o Islandčanech, tak například narážíme na popis pohřebního ritu. Promítnutí této představy můžeme vidět v sáze o Gunnlaugovi, kdy byla stejnojmenná postava těžce zraněna v boji a následně převezena do Lifangru. Na tomto místě poté Gunnlaug jak úryvek sděluje „*dostal od kněze veškero opatření*“¹⁸⁷ vidíme tak jasnou ideu od autora ohledně poslední pomazání před smrtí, které zde vykonává představitel církve - kněz. V závěru tuto ideu autor doplňuje – „*byl pochován v kostele*“¹⁸⁸ což ukazuje jednak na tehdejší probíhající christianizaci a také velký důraz tento náboženský ritus. Podobně autor přistupuje i postavy Helgy a její smrti. I zde se setkáváme s touto představou a vlivem křesťanství. Autor jasně líčí že – „*Helga byla převezena do kostela*“¹⁸⁹. V sáze o Gunnlaugovi narážíme ještě na jednu zajímavost a ta se váže čistě na český překlad tohoto příběhu. V českém překladu se u smrti Helgy vyskytuje i slovo „*duše*“, které se pochází až z křesťanské ideje. V originálu však nacházíme termín „*orend*“, které se dá přeložit jako konec. Nenalezneme zde rozhodně staroseverské spojení, které by mohlo být překládáno či sloužilo jako synonymum pro „*vypustila duši*“¹⁹⁰. Staroseverská kultura měla odlišný koncept duše a jejího chápání. Na rozdíl od pozdější křesťanské nauky nebylo tělo vždy vnímáno jako protiklad duše a existovaly staroseverské pojmy pro různé aspekty duše.¹⁹¹

S křesťanským vlivem se setkáváme i v sáze o Eiríkovi a úryvku kdy postava Thorsteina je nemocná a následně umírá. Jak Thorstein praví – „*já si však přeji, abyste mne a všechny ostatní, kteří zde zemřeli, přenesli ke kostelu*.“¹⁹². Postava viditelně apeluje na způsob pohřbení za účelem dosáhnutí posmrtného světa. Neapeluje jenom pro sebe, ale aby takto byli pochováni i všichni ostatní. Rozhoduje tak za ostatní a navozuje tak představu o správné náboženské doktríně – křesťanství. Pouze u jednoho těla Thorstein nechce aby bylo přeneseno ke kostelu – „*Gardara spalte co nejrychleji na hranici, protože to je on, kdo tu strašil v zimě*.“¹⁹³. V originále je Gardar označen staroseverským výrazem *aftrogungum*. Tímto slovem byli označována jedna z mnoha kategorií středověkých islandských přízraků a nemrtvých, kteří se vraceli po smrti zpět do světa živých a nechtěli ho opustit.¹⁹⁴ Z tohoto důvodu postava Thorsteina chce tělo spálit. Jak můžeme vidět, tak se v ságách odráží jednak křesťanský vliv autorů a v druhé řadě nepochybně proces christianizace z dob ve kterých se dílo odehrává. Na vliv křesťanství narážíme ještě v jedné představě a to dichotomii dobra a zla. Kdy pouze ti dobří jdou do ráje, zatímco špatní jsou z tohoto posmrtného života vyloučeni. V sáze tak dochází ke střetu dvou různých představ, které jsou autorem poté spojeny do jedné. V sáze o Njálovi tak jsme svědky jak autor zobrazuje Valhallu jako místo, do kterého přijdou pouze ti jenž jsou dobří – „*Bohové ovšem nemstí na místě všechny zločiny. Člověk zodpovědný tohoto činu, bude však*

¹⁸⁷ Sága o Gunnlaugovi hadím jazyku p. 62.

¹⁸⁸ *Ibid.* p. 66.

¹⁸⁹ *Ibid.* p. 66.

¹⁹⁰ *Ibid.* p. 66.

¹⁹¹ NOVOTNÁ, Marie. Pojetí těla ve staroseverské literatuře. p. 13.

¹⁹² Sága O Eiríkovi p. 26.

¹⁹³ *Ibid.* p. 26.

¹⁹⁴ JAKOBSSON, Ármann. Vampires and Watchmen: Categorizing the Mediaval Icelandic Undead. p. 282.

vyloučen z *Valhally*.¹⁹⁵ Kam tedy přicházejí tito bojovníci, když ne do Valhally a nejsou dobří? Každého z nás napadne peklo, nicméně staroseverská kultura nedisponovala něčím jako „Nebe“ a „Peklo“ pro „Dobré“ a „Zlé“, jako tomu je u křesťanství.

Valhalla a Óðin

I přes křesťanské motivy a větší důraz na realističnost tohoto typu ság je zde vyobrazení konceptu Valhally a boha Óðina. S pohanskými motivy se setkáváme sice o dost méně, ale tento fakt je odůvodněn především žánrem těchto ság. Jeden rozdíl je tak například v četnosti výskytů těchto motivů. Óðin v příbězích také figuruje jako ten co přijímá padlé v boji – „*Thórolfovi bohatýru brzy byt dal Óðin mrtvých*“¹⁹⁶. Postava je muž bojovník, který zemřel v boji, tudíž zde autor uplatňuje představu o Óðinovi bohu smrti. S motivem Valhally se setkáváme o poznání více. V příběhu o Gíslim se vyskytuje dokonce i posmrtný rituál spojený s přijetím do Valhally – „*je zvykem zašněrovat mrtvým na cestu do Valhally střevíce*“¹⁹⁷. Toto svědectví je dosti specifické a může se jednat o relikt z dob před christianizací nebo čistě o projekci autora jeho představu o pohřebním rituálu v době před christianizací. S tímto posmrtným rituálem se však setkáváme pouze v této sáze, nicméně je tomu i proto, že postava která je tímto způsobem vyprovázena ze světa živých byla v příběhu velmi vážena. Lze tedy očekávat, že po smrti se této postavě dostane maximální pozornosti a poct. Dle mého úsudku můžeme na motiv Valhally narazit i ve snech, které má postava Gíslího – „*Vešel do světnice, tu pobývalo mnoho příbuzných a přátel, jež znal. Seděli u ohňů a popíjeli a bylo tam sedm ohňů*“¹⁹⁸. Tento sál plných mrtvých přátel Gíslího, kde se pořádají hostiny může jednoznačně být sál Valhally. Ta je většinou popisována jako síň kde mrtví válečníci bojují a v noci hodují.¹⁹⁹ O tom, že skutečně ve Valhalle dochází k praktikování bojů a je spojena hlavně s válečníky svědčí i zmínky u ságy o Njálovi. Zde autor klade důraz na ideu o Valhalle, které je místem padlých bojovníků a kde je stále záhodno mít svoje zbraně – „*odnést (kopí) svému otci, aby si je vzal do Valhally a ukázal je tam při přehlídce zbraní*“²⁰⁰.

Rán

O staroseverský bohyni moří Rán nalezneme zmínky i v druhém typu ság. Opět jsou to případy, kdy dochází v ději k smrti na moři utonutím. Pozorujeme tu, ale dvě odlišné představy týkající se Rán. V příběhu o Egillovi se Rán vyskytuje v Sonartreku, což je skaldská poezie, kterou píše Egill na počest svého zesnulého syna, který zahynul na moři. „*Rán o rod zle, mne zloupila*“²⁰¹ či „*Bych mečem mstít křivdy měl, jistě Ægir již by nežil. S vln příbojem bych přít se mohl, proti Ráně pozdvih bych zbraň*“²⁰² Tyto úryvky slok ve čtenáři evokují soucit s Egillem, ale mluví Egill skutečně o bohyni smrti? V další sloce se totiž můžeme dočíst – „*Mně Oceán mnoho urval*“²⁰³ zde již

¹⁹⁵ Sága o Njálovi. p. 432.

¹⁹⁶ Sága o Egilovi. p. 50.

¹⁹⁷ Sága o Gíslim. p. 142.

¹⁹⁸ Sága o Gíslim. p. 163.

¹⁹⁹ PAXSON, Diana L. *Odin – ecstasy, runes a norse magic*. 2017, p. 201.

²⁰⁰ Sága o Njálovi. p. 421.

²⁰¹ Sága o Egilovi. p. 177.

²⁰² Sága o Egilovi. p. 177.

²⁰³ Sága o Egilovi. p. 177.

nefiguruje postava Rán. Egill pak dodává v další sloce – „co v síň Ásů odešel štít rodu mého“²⁰⁴. V této sáze je motiv Rán použit pouze jako personifikace moře či oceánu. Tuto hypotézu podporuje i zmínka o síni Aesir, kde jak zmiňuje Egill skončil jeho syn Tato síň není ničím jiným než Valhalla, která ovšem nespadá do sféry Rán ani jejího manžela Ægira, který i dle dochovaných záznamů v Eddě, byl klasifikován jako bůh z rodu Vánir, nikoliv Æsir. O tom, že se jedná v tomto příběhu pouze o personifikaci moři dochází i Hilda Roderick E. Davidsonová.²⁰⁵ Ta nadále ve svém díle ukazuje, že většina zmínek o bohyni Rán se vyskytuje ve skaldské poezii.²⁰⁶ V sáze o lidech z Eyru, ale takovou zmínku nacházíme. Jedná se opět o souvislost, kdy v příběhu utonuly postavy na moři. Navíc je zde popisována víra v Rán jako velmi starobylá, ale nezapomenutá v časech christianizace jak popisuje autor.

Freya

Po bohyni Rán v ságách můžeme nalézt i další staroseverskou bohyni spojenou se smrtí. Touto bohyní je Freya o které mluví dcera Egilla – „*Nic jsem neveččerala a nebudu až v příbytcích Freyjiných*.“²⁰⁷. Poprvé se zde tak setkáváme s ideou o tom, že Freya byla bohyně smrti a i k ní dle mytologického výkladu putovali zemřelí. V Grímnismálu se praví, že Freya dlí ve svém příbytku nazývajícím se Fólkvang. Do kterého přijímá půlku všech padlých každý den, zatímco druhá půlka putuje k Óðinovi.²⁰⁸ Avšak pokud by jsme se řídili tímto mytologickým popisem, vyvstává otázka jak by mohla postava vědět, že zrovna ona bude patřit k té polovině, jenž poputuje k Freye. Spíše se nám bude jevit, že pro autora zde hrál důležitou roli gender. Freya v tomto případě symbolizuje ženství a Óðin mužství. Proto ve stejné sáze postava Thóroľf bojovníka a muže je okomentována, že hoduje s Óðinem, zatímco dcera Egilla by v případě smrti byla v přítomnosti Freyi.

Specifický příklad posmrtného konceptu Helgafell

I v ságách o Island'anech se vyskytuje dosti specifický koncept posmrtného života. V Sáze o lidech z Eyru je zmínka o hoře jménem Helgafell. Hora, která v sobě ukrývá zemřelé – „Helgafell je od severu otevřen, vně plály velké ohně a bylo slyšet veselých hlasů a třeskot.“²⁰⁹. Podobnost se síni Valhally je zcela očividná. Velké ohně, hostina a panující veselí, je obsaženo v obou představách. Stejnou představu nacházíme i u Gíslího a otevření mohyly ve které plály ohně. Jedná se tedy o fenomén o posmrtném životě v určitém hornatém výběžku. S takovou představou se můžeme setkat napříč staroseverskou literaturou.²¹⁰ Nejdetajnější je však právě příklad Helgafellu. Tato hora je skutečná a dnes ji můžeme vidět na Islandu. Podobným konceptem, že duše zemřelých putují do specifických posvátných hor či kopců, disponovala i kultrtra Sámů dle Davidsonové. V jejich kultuře se jedná o dlouholetou tradici.²¹¹ Kultura Sámů jak víme byla v těsném kontaktu s tehdejší staroseverskou kulturou,

²⁰⁴ Sága o Egilovi. p. 177.

²⁰⁵ DAVIDSON, H.R.E. Road to Hel. p. 76.

²⁰⁶ *Ibid.* p. 76.

²⁰⁷ Sága o Egilovi. p. 175.

²⁰⁸ DAVIDSON, H.R.E. Road to Hel. p. 66.

²⁰⁹ Sága o lidech z Eyru. p. 55.

²¹⁰ DAVIDSON, H.R.E. Road to Hel. p. 87.

²¹¹ DAVIDSON, H.R.E. Road to Hel. p. 88.

tudíž můžeme předpokládat, že zde docházelo k jisté kulturní výměně. Dle Davidsonové se navíc jedná pravděpodobně o lokální či dokonce rodinný koncept posmrtného života. Ta byla posléze z Norska přenesena při kolonizaci na Island.²¹² Tento závěr tak podporuje teorii, že zcela původně byl tento fenomén převzat z prostředí Sámů, jelikož ke kontaktu docházelo právě v oblasti Norska. Jedno je zřejmé a to, že tento fenomén je starší představou a není ovlivněn christianizací. Jedná se tedy skutečně o relikty staroseverské kultury.

Shrnutí otázky:

Koncepty posmrtného života po smrti, které se vyskytují v ságách o Island'anech se velmi liší od těch, které jsme mohli vidět v ságách o dávnověku. Předně zde nalezneme mnoho motivů týkajících se křesťanského náboženství. Na to jsme téměř v ságách o dávnověku nenarazili. Koncept odvíjející se od křesťanství se vyskytuje napříč tímto žánrem a to také proto, že v příbězích často vystupují postavy, které v tehdejší době již přijali křest a přestoupili na křesťanství ze staroseverské víry. V žánru se tak střetávají motivy založené na dvou náboženských naukách. Mytologické motivy vycházející ze staroseverského náboženství se zde vyskytují také a to dokonce i ti méně frekventované jako například bohyně Rán či bohyně Freya.

V žánru se vyskytuje i jeden zcela specifický motiv a to Helgafell, hora na Islandu, která v sobě ukrývá zesnulé. I tento příklad ale má cosi společného s ostatními a to představu o hodování a společné hostině ve společnosti již zemřelých druhů. Tento motiv hostin a hodování po smrti nalézáme právě v tomto žánru ság.

²¹² DAVIDSON, H.R.E. Road to Hel. p. 90.

c. Diskuze

Při pohledu na kapitulu diskuze, můžeme vidět, že v ságách se vyskytuje mnoho motivů spojených se smrtí. Některé tyto motivy se vyskytují jak u ság o dávnověku, tak i u ság o Island'anech. Především je to motiv nebojácného postoje tváří v tvář smrti. Ten nacházíme u obou druhů ság. Dalším motivem, který je opakovaný, jsou příklady obsahující praktikování hostin. Patří sem jak hostiny na počest mrtvých, tak i hodování po smrti, kde se odráží posmrtné představy o světech po životě.

U obou typů ság se také vyskytuje motiv Valhally spojené s postavou Óðina. Nicméně u ság o dávnověku tato představa je frekventovanější. U ság o Island'anech se setkáváme spíše s velmi specificky popsány představami posmrtných zvyků. Více zde spíše nalézáme u postav zmínky o křesťanském náboženství. To nutně však neznamená, že je zde větší vliv křesťanství. Ten můžeme spatřovat ale i v ságách o dávnověku. V nich vidíme nacházíme například slovo „*heljar*“, které je v těchto ságách velmi často použité. Navíc je to vždy v souvislostech s postavou, která je v celém díle vyobrazena jako záporná. Na záporné postavy narážíme i v ságách o Island'anech nicméně velmi málo vyobrazěných v takovém světle jako je tomu u druhého typu ság. V nich jasně pocítujeme křesťanský pohled na „dobro x zlo“. Přičemž zlo většinou vždy v těchto příbězích prohrává a následně je autorem barvitě vykreslen jeho hrozivý osud, které ho stihne.

VII. Smrt v moderních adaptacích

Prameny, materiál či díla použité v této práci jsou moderní adaptace staroseverské literatury. Tyto díla byly zvoleny tak, aby obsahovaly pasáže, zmínky či projevy o postojích ke smrti a posmrtnému životu. V moderní době se stala staroseverská kultura velmi populární a to jak na poli literární tvorby, tak především té filmové. Ve zvolených dílech nacházíme jednak postoj ke smrti, tak i koncepty posmrtných představ vycházející se staroseverské literatury. I v tomto případě přistupujeme k adaptacím stejným způsobem jako s originálními staroseverskými texty. V práci jsem zvolil jednu moderní filmovou adaptaci a následně tři literární adaptace.

a. Knižní adaptace

Asgard

Toto dílo sleduje příběh stejnojmenného hrdiny, který je od narození znevýhodněn, jelikož se narodil bez nohy a tím v podstatě označen bohy jako někdo k záhubě vhodný. Jeho osudy sledujeme po uplynutí jeho mládí v již pokročilém dospělém věku, kdy podnikne dobrodružnou výpravu s pokusem zabít mořské monstrum, které sužuje přístavní vesnice.

Příklad 1.

Kontext – Narodil se syn, který ovšem je narozen bez jedné končetiny. Je tudíž označen bohy a předurčen k záhubě. Otec dítěte si však syna hodlá přesto nechat a na vrcholu hory promlouvá vzhůru:

Ne!! Ať mě Ódin a Loki zatratí!! Když tě bohové vyloučili z řad ostatních ať je tvé jméno jménem království které ti odpírají. ... Asgard!²¹³

Příklad 2.

Kontext – Vikingové plují na moři pln nebezpečí. Zvolávají:

Ódin je s námi, mí bratři.²¹⁴

Příklad 3.

Kontext – Postava promlouvá k Asgardovi se zmarem a blížící se koncem.

Stali se z nás plenitelé, neschopní přežít pokud nemohou za mořem loupit a vraždit... Obyčejní handlíři, kteří nedělají rozdíl mezi otroky a cínem, jantarem a krví, jen aby se mohli stále více opájet zlatem a slávou... nevěřící připraveni spojit se s bohem utrpení, aby si mohli dál cpát svoje panděra... co je to jiného Asgarde, nežli Ragnarok.²¹⁵

²¹³ MEYER, R. et DORISON, X., Asgard, p. 9.

²¹⁴ *Ibid.* p. 25.

²¹⁵ *Ibid.* p. 45.

Příklad 4.

Kontext – Vysoce postavený vikinský bojovník umírá na svá zranění a promlouvá k Asgardovi.

Když viking z Hildy padne... tak zase vstane! Teď si vezmi tuhle sekeru...²¹⁶

Příklad 5.

Kontext – Hrdinové se nachází uprostřed zápolení na moři. Těsně před pozření mořskou příšerou vyřkne jeden z hrdinů:

Jormungande! Synu bohů! Herolde Ragnaroku! Vezmi si mě a odpluj očistit Midgard!²¹⁷

Příklad 6.

Kontext – Dívka plave ve vodě kde se nachází i mořská příšera, ostatní jí pobízejí aby doplavala do bezpečí, avšak ona zůstává nehybně na jednom místě a těsně před smrtí vyřkne:

Příliš pozdě... dlouho už je moc pozdě...²¹⁸

Hodnocení díla:

V díle nalezneme mnoho odkazů na staroseverskou mytologii. Zmínky o mytologických bytostí jako had Jörmungand, Ragnarök a další. Křesťanství je zde bráno jako další náboženství, které je znovu a znovu opakováno. Je zde tak vidět moderní a současný pohled na náboženství a distancování od něj. Náboženství zde hraje minimální roli a pokud jde o smrt je zde pouze pár zmínek o Valhalle a Asgardu.

²¹⁶ MEYER, R. and DORISON, X., Asgard. p. 41.

²¹⁷ *ibid.* p. 57.

²¹⁸ *ibid.* p. 87.

Northlanders Book 1.: The Anglo-Saxon Saga

První část kolekce od Briana Wooda se soustředí na příběhy vikinských válečníků, kteří se dostávají do kontaktu se Sasy. Viking Sven žijící na dvoře tehdejší Konstantinopole se dozví o skonu svého otce a vydává se tak na dobrodružnou výpravu do oblastí Severního moře, aby si nárokoval právo prvorozeného.

Příklad 1.

Kontext – Tři vikinské bojovnice usmrcejí Sasa, který se jich těsně před smrtí dotazuje kdo ony jsou.

Považuj nás za vlky Óðina, kteří tě posílají k tvému přibitému bohu.

Originál:

Consider us Odins wolves here to send you to your nailed god.²¹⁹

Příklad 2.

Kontext – Vikinské ženy těsně před bitvou proti velké přesile Sasů

Život žen je předeno. Každá žena přede surové rouno do vlněných nití na přeslici, po celý den, každý den a každičkový moment, který bohové dovolí. Mladé či staré, všechny ženy předou od narození až do smrti. A když už není v zimě dostatek vlny, pak nás stihne trest.

Originál:

A Womans life is spinning. Every woman spins the raw fleece into wool thread on the distaff, all day, every day, every spare moment granted by the gods, young and old, all women spun from birth to death. If there was not enough wool by winter, we would be punished.²²⁰

Příklad 3.

Kontext – Bitva započala a bojovnice stojí na prahu smrti.

Co se stane nyní záleží na osudu.

Originál:

What happens now is up to the fates.²²¹

²¹⁹ WOOD, B. Northlanders book I. p. 61.

²²⁰ *Ibid.* p. 67.

²²¹ *Ibid.* p. 71.

Příklad 4.

Kontext – Bojovnice vítězí na smrti.

Devět zbylých slabých válečníků proti nám třem, a norny uzřely, že jsme hodny přežít a tak jsme i přežily.

Originál:

*That left nine seasoned warriors againts the three of us, and the norns saw fit to see us survive and so survive we did.*²²²

Příklad 5.

Kontext – Dochází ke střetu dvou vikinských válečníků a jejich družin, přitom jeden promlouvá těsně před osudnou bitvu k druhému.

Nikdo jiný nemusí zemřít. Pouze jeden z nás dvou ubožáků, kteří již dávno měli být v hale Óðina. Zbytek z vás může odejít v míru.

Originál:

*No one else has to die but one of us sad f..ersk long overdue in Odins hall. The rest can just go in peace.*²²³

Příklad 6.

Kontext – Bojovník poráží svého soka a těsně před finálním úderem, mu říká jeho vidinu, kterou si nepřeje.

Vcházím skrze velké dveře do hodujícího sálu... a zde nacházím tebe jak zde sedíš a hoduješ.²²⁴

Originál:

*I find myself walking through the great doors of that feasting hall... and find you sitting there?*²²⁵

Hodnocení díla:

V díle a to především v druhé kapitole sledující tři vikinské bojovnice na nepřátelském území Sasů, je vidět silně přítomnost víry v osud. Je zde mnoho posměšků směrem ke křesťanskému náboženství, ale i uvažování zda vůbec nějaký posmrtný život existuje či může být. Tato idea zcela očividně vychází z moderní doby. Celá kolekce funguje jako náhled do staroseverské kultury a přibližuje čtenáři i vzdálené destinace jako Konstantinopol, Orkneye a jiné. Tuto kolekci můžeme hodnotit jako velmi obsáhlou plnou staroseverských motivů, násilí, intrik a smrti.

²²² WOOD, B. The Northlanders book I. p. 73.

²²³ *Ibid.* p. 240.

²²⁴ *Ibid.* p. 261.

²²⁵ *Ibid.* p.262

Eaters of Dead

Novela od Michaela Crichtona z roku 1976 sleduje příběh z 10. století. Dobrodružná výprava islámského vyslance, který se osudem zaplétá s vikinskými bojovníky a postupně poznává jejich zvyky a kulturu. Cestuje s nimi do jejich země, aby se zde spolu s nimi utkal s bájnými monstry z mlhy. Tato novela byla i později v roce 1999 zfilmována Johnem McTiernanem, nesoucí název The 13th Warrior nebo česky Vikingové. Jak tomu u adaptací bývá film se v mnohém liší. Především je ve filmu více zmiňovaná Valhalla a další staroseverské motivy.

Příklad 1.

Kontext – Vyslanec z Bahgdádu přihlíží pohřebnímu rituálu na řece Volze, kdy zemřel vikinský náčelník jménem Wyglif. Mladá žena provede přesné úkony a následně je uškrcena a bodnuta mezi žebra. Poté co je usmrcena je uložena na loď k tělu zemřelému vikinskému náčelníkovi.

Hle, vidím svého otce a matku. Hle, nyní vidím všechny zástup svého rodu sedět. Hle, tam je můj pán, který sedí v Ráji. Ráj je tak krásný, tak zelený. S ním jsou jeho muži. On mě volá, abych k němu šla.

Originál:

I inquired of the interpreter what it was she had done. He replied: “The first time she said, ‘Lo, I see here my father and mother’; the second time, ‘Lo, now I see all my deceased relatives sitting’; the third time, ‘Lo, there is my master, who is sitting in Paradise. Paradise is so beautiful, so green. With him are his men and boys. He calls me, so bring me to him.’”²²⁶

Příklad 2.

Kontext – Rozmluva mezi Vikingem a Arabem o způsobu pohřbení náčelníka.

Vy vezmete své nejmilejší a pověřený muž je uvrhne do země, kde budou na pospas děsivým věcem a červům. My na druhou stranu, ho spálíme a díky tomu se dostane do Ráje ihned v mžiku oka.²²⁷

Originál:

You take your most beloved and revered man and cast him into the ground to be devoured by creeping things and worms. We, on the other hand, burn him in a twinkling, so that instantly, without a moment’s delay, he enters into Paradise.”

Příklad 3.

Kontext – Vikingové se plaví na moři a čelí bouři.

²²⁶ CHRICHTON, M. Eaters of Dead. p. 2.4

²²⁷ CHRICHTON, M. Eaters of Dead. p. 2.2

Seveřané volali Óðina o pomoc, a ne pár z nich padli na kolena třesoucí se paluby.

Originál:

*At the sight, the Northmen shouted to Odin for aid, and not a few of their number fell to their knees on the deck trembling.*²²⁸

Příklad 4.

Kontext – Skupina hrdinů nalézá mrtvou vikinskou rodinu, všechna těla byla děsivě znetvořena.

Zachovali klid a zcela bez emocí přihlížejíc tomuto hororu, pozorovali tiše stopy.

Originál:

*Never will I comprehend the manner of the Northmen, for even as I was sick, so they became calm and dispassionate at the aspect of this horror; they viewed all they saw in quiet fashion; they discussed the claw marks upon the limbs, and the manner of tearing of flesh. Much attention was given to the fact that all the heads were missing; also, they remarked the most devilish aspect of all, which even now I recall with trepidation.*²²⁹

Příklad 5.

Kontext – Cizinec se baví se starým seveřanem a replikuje odpověď, kterou mu řekl jednou viking Herger.

Zvířata zemřou, přátelé zemřou a já jednou také zemřu, ale jedna věc nezemře, a to je reputace kterou my necháváme po smrti za sebou.

Originál:

*I repeated to this old man a saying of the Northmen, which Herger had once said to me. I said, “Animals die, friends die, and I shall die, but one thing never dies, and that is the reputation we leave behind at our death.”*²³⁰

Příklad 6.

Kontext – Po bitvě kdy umřelo mnoho bojovníků.

Všichni bojovníci projevovali radost... Jsou potěšeni pokud muž zemře smrtí válečníka. Zatímco nešťastní pokud muž zemře ve spánku či posteli.

Originál:

²²⁸ CRICHTON, M. Eaters of Dead. p. 2.25.

²²⁹ *Ibid.* p. 3.3.

²³⁰ *Ibid.* p. 3.13.

Yet it was only in the laying out of the dead warriors that Buliwyf **and his comrades showed happiness, or allowed themselves any smiles. After further time among the Northmen, I learned that they smile upon any death in battle, for this is pleasure taken on behalf of the dead person, and not the living. They are pleased when any man dies a warrior's death.** Also the opposite is held true by them; they show distress when a man dies in his sleep, or in a bed. They say of such a man, "He died as a cow in the straw." This is no insult, but it is a reason for mourning the death.²³¹

Příklad 7.

Kontext - Cizinec opakuje úsloví, který slyšel od severana během cesty do království na severu.

Člověk může zemřít nemocí krvavých úst, nebo nemusí, zaleží na jeho osudu.

Originál:

A man may die of the blood-speaking illness, or he may not, as is his fate.²³²

Příklad 8.

Kontext – Herger mluví o svém padlém druhovi a vypráví to cizincovi.

Herger promluvil: Je tomu tak vždy, nyní i ve Valhalle.

Originál:

Herger said of this: "It is always thus, now and in Valhalla,"²³³

Hodnocení díla:

V díle se setká cizinec z muslimského prostředí s kulturou severanů. Vidíme tak v podstatě představení jejich postojů a zvyků. A to včetně postojů týkající se smrti. Adaptace je poměrně málo mytologizována oproti ostatním, přesto jsou zde jasné projevy staroseverské bezcitné nátury vůči smrti a lpění na smrt bojovníka se ctí. Koncepty posmrtného života se zde projevují minimálně. Křesťanství zde například nenalezneme.

²³¹ CRICHTON, M. Eaters of Dead. p. 3.20.

²³² *Ibid.* p. 4.14.

²³³ *Ibid.* p. 4.16.

b. Filmové adaptace

The Northman

Americký film režiséra Roberta Eggerse z roku 2022 sleduje příběh vikinského prince Amletha. Král Aurvandill, otec Amletha je v počátku příběhu zrazen svým nevlastním bratrem Fjölrim. O několik let později se Amleth stává berserkerem a plundruje s družinou tehdejší slovanskou Rus. Proroctví ho však dostihne i zde v těchto končinách a tak se vydává na cestu za pomstou na Island.

Příklad 1.

Kontext – Král se vrátil z výpravy a rozmlouvá s královnou.

Odmítám zemřít nemocí či žít dlouhý život hanbícího se starce. Musím zemřít mečem. Zemřít se ctí. Dveře Valhally tě čekají ty to víš můj králi.²³⁴

Originál:

King: „*I refuse to die in sickness, nor live the long life of a shameful graybeard.*

I must die by the sword. I will die in honor.“

Queen: „*Gates of Valhalla awaits you i know it“*

Příklad 2.

Kontext – Králův bratr v jeho panství zinscenuje přeprav a následně přepadává krále, který je v tu chvíli se svým synem. Poté co je král stoupenci bratra zraněn, přichází bratr ke králi aby mu zasadil finální ránu.

Udeř bratře, udeř ... Tak udeř!!! Do Valhally!²³⁵

Originál:

Král Aurvandill: „*Strike brother strike. ... Strike!!! To Valhall!“*

Příklad 3.

Kontext – Králův syn Amleth ve vypleněné vesnici jím a jeho družinou v noci spatřuje slovanskou vědmu či čarodějnici, která mu zvěstuje smrt.

²³⁴ *The Northman [česky Seveřan] [film]. Režie Robert EGGERS. USA, 2022.*

²³⁵ *The Northman [česky Seveřan] [film]. Režie Robert EGGERS. USA, 2022.*

Nemůžeš utéct osudu, které Norny upředly.²³⁶

Originál:

Slovanská Völva: „*You cannot scape what fate the Norns have spun.*“

Příklad 4.

Kontext – Syn Thórir k ránu nalézá své druhy mrtvé a jejich tělo ve tvaru přibité k průčelí domu.

Najdu je, a vytrhnu jim oči! Vytrhnu jim jejich jazyky! A všichni budou hosty večere v Helu!²³⁷

Originál:

Thórir: „*I will find them, and i will tear out their eyes! And I will tear out their tongues! They will all sup in Hel!*“

Příklad 5.

Kontext – Král nalézá svého mrtvého syna Thorria bez srdce. Přitom pláče. Královna k němu promlouvá.

Neztrácej muži můj teď tvář před tvými lidmi.²³⁸

Příklad 6.

Kontext – Zbitý a mučený Amleth visí na prahu smrti jako vězeň v poutech bez naděje na záchranu.

Óðine, nech Valkýry tvoje věrné štítonošky aby mě odnesly k tvém blyštícím se branám.²³⁹

Originál:

Amleth: „*Odinn let the Valkyrja your warrior maiden fly me to your shining gates.*“

Příklad 7.

Vidíme svého otce a svou matku, vidím své zesnulé, vidím mého pána v hale Freye. On mě k sobě volá. Nadnášena do vzduchu, pohřeb rituální syna Thórira. V Lodi na souši. Mladá žena vstupuje na loď kde je i mrtvé tělo v plné

²³⁶ *The Northman [česky Seveřan] [film].* Režie Robert EGGERS. USA, 2022.

²³⁷ *The Northman [česky Seveřan] [film].* Režie Robert EGGERS. USA, 2022.

²³⁸ *The Northman [česky Seveřan] [film].* Režie Robert EGGERS. USA, 2022.

²³⁹ *The Northman [česky Seveřan] [film].* Režie Robert EGGERS. USA, 2022.

zbrojí syna Thóriru. Následně dívka vypíjí tekutinu a zpívá. Mladší syn zabíjí koně a dívka je uškrcena a zároveň bodnuta několikrát. Těla jsou položena do lodi.

Příklad 8.

Kontext – Amleth na úpatí sopky nalézá mrtvá těla své matky a nevlastního bratra, které o několik chvil předtím byl nucen zabít.

Zabit ocelí, my všichni se znovu shledáme v pevnosti Óðinový.²⁴⁰

Originál:

Amleth: „*Slain by iron we shall all meet again in the stronghold of the All-Father*“

Příklad 9.

Kontext – Již těžce zraněný a vyčerpaný Amleth jde vstříc souboji na smrt se svým strýcem.

Moje krev žije dál, Valhalla už čeká.²⁴¹

Originál:

Amleth: „*My Blood live on, Valhalla awaits.*“

Hodnocení díla:

Ve filmu se setkáváme se surovou a nehostinnou dobou, kdy smrt není ničím zvláštním. Celý film je velmi ovlivněn staroseverskou mytologií. Snoubí v sobě, jak ságy o dávnověku, tak ságy o Island'anech. V počátku dochází ke zradě, následně se podíváme do východní Evropy a ústřední motivem filmu je pak pomsta a rodina. Tuto část můžeme spojovat se ságami o Dávnověku. Druhá polovina filmu se následně odehrává na Islandu, který zase adaptuje ságy o Island'anech. Ve filmu můžeme nalézt zmínky o Óðinovi i stoupencích boha Freye. Valkýry jsou v tomto filmu vyobrazeny jako bledé ženy válečnice co odnášejí padlé bojovníky.

²⁴⁰ *The Northman [česky Seveřan] [film].* Režie Robert EGGERS. USA, 2022.

²⁴¹ *The Northman [česky Seveřan] [film].* Režie Robert EGGERS. USA, 2022.

VIII. Diskuze

Postoj postav ke smrti

Nebojácný postoj

V moderních adaptacích se setkáváme především s postojem, který můžeme hodnotit jako nebojácný, pokud se konkrétní postava ocitne tváří v tvář smrti, či je na jejím pokraji. Tento postoj nalezneme u každé z vybrané adaptace. V díle Asgard jsme viděli příklad, kdy viking na prahu smrti promlouvá beze strachu k druhému a praví: „Když viking z Hildy padne... tak zase vstane!“²⁴² Ve filmu *The Northman* pro změnu král čelící smrti rukou svého nevlastního bratra neprojevuje žádné emoce strachu a naopak povzbuzuje bratra slovy: „Udeř bratře, udeř... Tak udeř!“ Největší důraz byl v souvislosti s tímto postojem kladen na smrt v boji, smrt válečníka, hrdinskou smrt a zanechání dobré reputace. Jak bylo řečeno opět v *The Northman*: „Odmítám zemřít nemocí či žít dlouhý život hanbícího se starce. Musím zemřít mečem. Zemřít se ctí.“, či v díle *Eaters of the dead*, kdy arabský vyslanec replikuje postoj jeho druhů: „Zvířata zemřou, přátelé zemřou a já jednou také zemřu, ale jedna věc nezemře, a to je reputace, kterou my zanecháme po smrti za sebou.“²⁴³

Osud

Druhý nejčastěji projevovaný postoj ke smrti můžeme pozorovat na příkladech, které projevují znaky víry v osud. V moderních adaptacích jsme si tohoto postoje mohli všimnout především v díle *The Northlanders*. Kde se setkáváme příhodně s trojicí vikinských válečnic bojující proti mužské přesile. Ti mají poznámky vždy týkající se osudu, „co se stane nyní záleží na osudu“²⁴⁴ I uprostřed boje: „devět zbylých slabých válečníků proti nám třem, a normy uzřely, že jsme hodny přežít a tak jsme i přežily.“²⁴⁵ Víra v osud je všudypřítomná v této epizodě. Celkový pohled na život je čtenáři nastíněn v předvečer bitvy, kdy ženy vedou rozpravu: „Život je předeno.“²⁴⁶ Tento postoj však není doménou pouze tohoto díla. Vidíme ho i v *Eaters of the Dead*, kdy viking mluví o svém druhovi, který je těžce zraněn z boje a vykašlává krev: „Muž může zemřít na nemoc krvavých úst, nebo nemusí, tak jak jeho osud říká.“²⁴⁷ V filmu *the Northman* se pro změnu setkáváme opět s normami a také v souvislosti s osudem: „Nemůžeš utéct osudu, které Normy upředly.“ Jak můžeme na těchto příkladech vidět, víra v osud je spjatá v moderních adaptacích s vikinskou kulturou, je brána takřka jako doktrína samotného staroseverského náboženství. Osud je nezvratitelný, je upředlen a nelze se mu vzepřít, v dílech je vždy osud nakonec naplněn.

²⁴² MEYER, R. et Dorison, X., *Asgard*, p. 41.

²⁴³ CRICHTON, M. *Eaters of Dead*. p. 3.3

²⁴⁴ WOOD, *The Northlanders*. p. 71.

²⁴⁵ *Ibid.* p. 73.

²⁴⁶ *Ibid.* p. 67.

²⁴⁷ CRICHTON, M. *Eaters of the Dead*. p. 4.14.

Apatický postoj

Ojediněle můžeme pozorovat ještě několik postojů ke smrti, které byly v moderních adaptacích explicitně vyjádřeny. Jedním z nich je apatický přístup vikingů k hrůznému smrti, který jsme mohli vidět v díle *Eaters of the Dead*, kdy družina vikingů přihlíží hrůzným jatcům znetvořených mrtvých těl zcela mlčky. K překvapení arabského cizince neprojevují žádné emoce a nejsou vyvedeni z míry: „Zachovali klid a zcela bez emocí přihlížejíc této hrůze, pozorovali mlčky stopy“²⁴⁸. V tomto díle jsme mohli vidět i příklad projevu radosti v souvislosti se smrtí vikinského druha, což bylo vysvětleno Arabovi tak, že jsou potěšeni, když muž zemře smrtí válečníka. To úzce souvisí s naším prvním postojem hrdinské smrti a cti.

Hněv, žal a strach

V *The Northman* jsme byli svědky dvou různých reakcí na smrt, které byly velmi explicitně vyjádřeny. První byla reakce králova syna Thorfina na smrt jeho druhů, jež brutálně zohavil ze msty Amleth, a přibil jejich těla k čelu domu. Thorfin reagoval hněvem a s touhou po pomstě: „Najdu je, a vytrhnu jim oči! Vytrhnu jim jejich jazyky!“ Zatímco jeho otec v reakci na pozdější Thorfinovu smrt, reagoval zcela odlišně a to pláčem, kterak zhroucený v slzách padl na kolena k tělu svého syna bez srdce. Že tato reakce byla nedůstojná a nehodná vikinga, pak prokázala jeho manželka se slovy: „Neztrácej muži můj teď tvář před tvými lidmi.“ Vidíme tak, že smutek a pláč není moc běžný, a už vůbec ne pro vikinské muže, zvláště pokud mají určité postavení.

Zcela ojedinělý příklad lze nalézt v díle *Eaters of the Dead*. V tomto jediném případě, když se družina plaví na otevřeném moři jsou vikingové popsáni, že se bojí a podléhají strachu natolik, že se obrací k Óðinovi a jeho pomoci. „Seveřané volali Óðina o pomoc, a ne pár z nich padlo na kolena na zem třesoucí se paluby.“²⁴⁹

Shrnutí otázky:

V moderních adaptacích jsme mohli vidět různé postoje aktérů ke smrti. Nebojácný postoj aktérů vůči smrti byl asi jeden z více propagovaných. Ten byl odůvodněn celkovým vykreslením vikinských postav, jako brutální, nemilosrdní a bojechtiví válečníci beze strachu. Kromě tohoto postoje nalezneme podobně jako u ság obou žánru víru v osud. Osud v moderních adaptacích je však více mytologizován a daleko více je zde vidět důraz na to, že víra v osud je pevně spjata s staroseverskou kulturou.

²⁴⁸ CRICHTON, M. *Eaters of the Dead*. p. 3.3.

²⁴⁹ CRICHTON, M. *Eaters of the Dead*. p. 2.25.

Sebevražda

V moderních adaptacích jsme svědky absence motivu dobrovolné sebevraždy, či jejího pokusu. Jediný příklad, který můžeme hodnotit, že je založen na tomto motivu, je v podobě dobrovolného rituálního obětování. Tento příklad se vyskytuje u knižní adaptace *Eaters of the Dead* a filmu *The Northman*. V obou případech se jednalo o zcela totožnou rituální sebevraždu, přičemž film je dosti pravděpodobně inspirován v této scéně právě zmíněnou knihou. Rituální sebevražda či obětování v těchto scénách spočívá v tom, že mladá žena, dle všeho dobrovolnice, je vybrána doprovázet vysoce postaveného zemřelého severana na onen svět. Po volbě dobrovolnice, vyřkne tato dívka přesnou formuli, opět v obou adaptacích totožnou, a následně je přivedena na loď, která se stane jejím hrobem. Zde je posléze zabita/obětována kombinací strangulace a bodnutí dýkou. Kromě této epizody rituální sebevraždy ve dvou různých dílech, nenalzáme žádné jiné příklady.

Koncepce posmrtného života

Valhalla a Ódin

Nejpočetnějším motivem konceptu posmrtného života v moderních adaptacích je bezesporu Valhalla a Ódin. Zmínky o Valhalle nalezneme ve všech vybraných dílech. Vidět ji můžeme na vzdoru krále z *The Northman* slovy „Do Valhally“ těsně před jeho smrtí. V díle *Eaters of the Dead*, zmínka o tom, že vůdce družiny válečníků je již ve Valhalle. To je pár příkladů z mnoha, které nalezneme v moderních adaptacích. Spolu s motivem Valhally se objevuje i staroseverský bůh Ódin. Ten je v dílech velmi přítomen a často buď spojován s ochranou nebo právě s posmrtným životem. Avšak vždy pokud se jedná o repliku směřující na posmrtný život a Ódina, vidíme u boha i bližší slovní určení, že se jedná o bránu, halu, síň, pevnost etc. Jako jsme to mohli pozorovat na příkladech „Ódine, nech Valkýry tvoje věrné štítonošky, aby mě odnesly k tvém blyštícím se branám.“ z filmu *The Northman* nebo „Kteří již dávno měli být v hale Ódina“ z díla *The Northlanders*.

Hel

Pouze v jediné adaptaci - filmu *The Northman* - se nám objevuje motiv Helu. Syn krále v hněvu reaguje na smrt svých druhů tím, že jejich vraha odesílá právě do tohoto posmrtného světa: „A všichni budou hosty večeře v Helu!“. Ve filmu působí scéna spíše jako kletba či prokletí ze strany syna v amoku. Ovšem napříč celým filmem je to jediná zmínka tohoto motivu.

Křesťanství

V moderních adaptacích jsme mohli spatřit i zmínku křesťanské víry v posmrtný život. Ta byla obsažena především v díle *The Northlanders*, a to proto, že se odehrává velká část děje na tehdejších britských ostrovech. Dochází tu tak ke kontaktu pohanských vikingů a křesťanských Anglosasů. V díle tak vidíme střet těchto dvou kultur. „Považuj nás za vlky Ódina, kteří tě posílají k tvému přibitému bohu.“²⁵⁰ Touto větou oslovuje jedna ze třech vikinských štítonošek Anglosasa těsně před jeho zabitím. Věta prezentuje staroseverské náboženství jako drsné, kdy se ženy přirovnávají k vlkům Ódina, jenž pomyslně ulovili křesťanského Sasa. Samotné křesťanství je ze strany vikingů většinou haněno, podobně jako v tomto příkladu. „K tvému přibitému bohu“ vyznívá posměšně či minimálně se snažíc zdiskreditovat či pokořit křesťanského boha. Podobně jako můžeme vidět ve zmíněné větě, tak v celém díle je několik podobných náznaků, kdy je staroseverské náboženství vyobrazováno jako drsné, silné a bojovné.

Asgard

²⁵⁰ WOOD, *The Northlanders*. Book I. p. 61.

Poslední koncept nalezneme v díle Asgard. „Ať je tvé jméno jménem království které ti odpírají... Asgard!“ tak promlouvá otec k právě narozenému synovi, který od narození postrádá končetinu. Asgard je svět, který dle staroseverské mytologii obývají bohové a další bytosti. Asgard tak obývá i samotný Óðin, a právě zde tudíž má i svůj příbytek, sály Valhally.

Shrnutí otázky:

Oproti ságovému žánru, v moderních adaptacích nalezneme zjednodušené posmrtné koncepty, které se zaměřují především na Valhallu a boha Óðina. Křesťanství se zde objevuje především u postav mimo staroseverskou kulturu. Samotná severská kultura v dílech vystupuje jako homogenní s pohanskou vírou. Pohanská víra je pak v dílech často stavěna proti křesťanské víře, která je mnohokrát ze strany postav pohanských severanů haněna, zesměšňována etc.

a. Diskuze

V moderních adaptacích jsme mohli vidět dost motivů spojených se smrtí. U všech se vyskytovaly prakticky totožné motivy. Těmito motivy byly Valhalla, Óðin, smrt válečníka a víra v osud. Tyto čtyři motivy byly nejpočetnější, přitom v každém díle se vyskytl z pravidla jeden specifický motiv přímo pro ono dílo. Tento fakt je nicméně podmíněn rozmanitostí zasazení jednotlivých děl do různých dob a destinací. Ve dvou dílech, konkrétně *Eaters of the Dead* a filmu *The Northman*, můžeme také pozorovat zcela totožný popis obětního rituálu spojeného se smrtí vysoce postavené osoby. Moderní adaptace, tak rozšířila tento motiv a filmová adaptace ho pak po svém způsobu převzala a opět s drobnými nuancemi změnila. Co však v moderních adaptacích nebylo nijak obsaženo obdobně jako u staroseverské literatury byla sebevražda.

IX. Závěr

Cíl této práce bylo analyzovat pomocí literární analýzy mnou zvolené příklady ze staroseverské literatury, které v sobě obsahovaly motivy představ o smrti. Výběr staroseverské literatury sestával ze dvou žánrů: ság o Island'anech a ság o dávnověku. V těchto ságách jsem se soustředil na aktéry, které jsou v ději konfrontováni se smrtí. Z vybraných příkladů jsem se soustředil na tři základní mnou zvolené výzkumné otázky. Závěry ze staroseverské literatury se nyní pokusím komparovat v této kapitole s moderními adaptacemi a motivy smrti, které jsou v ní obsaženy.

První otázka postoj postav ke smrti

U první položené otázky, která se zaměřovala na aktéry děl, jak se chovají v případě přímé konfrontace se smrtí či její blízkostí, jsme viděli u ság o Island'anech, že se zde hojně objevovaly emoce spojené se smrtí bližního. Především zde figurovala emoce smutku a truchlení. Tato emoce se objevuje i v příkladech ze ság o dávnověku, avšak zde se již jedná především o femininní vlastnost a projev: truchlení, smutek či pláč ze skonu blízkého je v ságách o dávnověku především záležitostí ženských postav. U postav mužů je v tomto žánru smutek vidět zřídka kdy. V moderních adaptacích pak pozorujeme možná další posun, a to že je zde zcela absence smutku. Pokud se smutek či žal objevuje, je brán jako slabost, speciálně pokud se jedná o mužskou postavu. V dílech mužské postavy tak téměř netruchlí, staví se k smrti buď radostně či bez náznaku žádných emocí vůči zemřelé osobě.

Další podobou postoje ke smrti byla odevzdanost na základě víry v osud. V ságách o Island'anech je osud spojen především se sny, které prozrazují budoucnost. U ság o dávnověku však vystupuje víra v osud daleko více do popředí a je vyjadřována více explicitně a začínají se objevovat spojení s mytologickými bytostmi ze staroseverské mytologie. V moderních adaptacích je pak víra v osud ještě daleko více mytologizována. Je spojována často s bytostmi jako norny, vědmami a jinými staroseverskými bytostmi. Norny zde přitom hrají zásadní roli v osudu, který v moderních adaptacích je předem daný a kultura Staroseveřanů je osudem spoutána - v každém díle moderní adaptace byl obsažen osud a jeho následné naplnění. Osudu jsou si navíc všechny postavy vědomi a nesnaží se mu utéct či ho nějakým způsobem zvrátit.

Třetím postojem je nebojácný postoj ke smrti, který v ságách o Island'anech můžeme hodnotit, jakožto hrdinský či chrabrý. V ságách o dávnověku je tento postoj o to více uveden do popředí, kladní hrdinové jsou zde vykreslováni jako nebojácní a jdou vstříc smrti, naopak záporné postavy takovou vlastností nedisponují. V moderních adaptacích je tento postoj přiveden do extrému a nebojácnost tváří v tvář smrti je primární vlastnost postav vikinských válečníků, kteří lpí na smrt bojovníka a jdou vstříc nebojácně a s hlavou vztyčenou. Vikingové jsou v moderních adaptacích vykreslováni jako bojovníci beze strachu, bez kousku emoce či projevu empatie, jak jsme mohli vidět například v díle *Eaters of the Dead*. Jejich ctižádostí je pouze čest, respekt a smrt v boji.

Druhá otázka sebevražda

Sebevražda v dílech byla druhá otázka, kterou jsme posuzovali v této práci. Ve staroseverské literatuře jsme viděli, že sebevražda byla genderově ovlivněna. Pokud k sebevraždě došlo, bylo tomu tak u ženských postav. V ságách o Island'anech jsme mohli vidět i mužské postavy, které ve stavu hlubokého zármutku chtějí sami zemřít. Avšak

ani u jednoho z příkladů ze Ságy o Egilovi mužská postava sebevraždu nedokoná. Opakem jsou ženské postavy, které jak v ságách o Island'anech, tak i v ságách o dávnověku praktikují sebevraždu. K té dochází většinou na základě vyvolaných emocí na podnět týkající se většinou smrti blízkého. V ságách o Dávnověku vidíme i jeden specifický druh sebevraždy, skok z útesu. Tento fenomén se vyskytuje pouze v Sáze o Gautrekovi a nikde jinde. Samotná sebevražda je v příběhu líčena jako velmi pohanská a mytologicky založená.

V moderních adaptacích se nicméně se sebevraždou takřka nesetkáváme. Ženské postavy jsou většinou v příbězích upozaděny. V dílech chybí projevy emocí jako žalu či smutku, tudíž ani u mužských postav nedochází k pomyšlení na sebevraždu. Tento motiv tak zcela vymizel. V žádném z vybraných děl nebyla ani zmínka či pouhý náznak pokusu o sebevraždu.

Třetí otázka koncept posmrtného života

Ve vybraných dílech se setkáváme s nejrůznějšími koncepty posmrtného života. Nejčastějším je, jak jsme mohli vidět, Valhalla spolu s Óðinem. U těchto dvou pojmů můžeme sledovat zajímavý progres. V ságách o Island'anech se s těmito koncepty setkáváme, ale rozhodně ne v takové míře jako je tomu u ság o dávnověku. Zde se jedná o velmi dva časté koncepty posmrtného života, které se vyskytují téměř v každém ze zkoumaných děl. U moderních adaptací pak vidíme opět nárůst těchto dvou pojmů oproti ságám o dávnověku.

Naopak u křesťanských prvků posmrtných představ lze sledovat postupnou redukci jejich výskytu s postupem doby. Jsou četné především v ságách o Island'anech. V ságách o dávnověku existují křesťanské prvky, ale často jsou jen naznačeny či nehrají důležitou roli. V moderních adaptacích nicméně zcela vymizeli a vikinská společnost se jeví jako homogenní a oddaná pouze jedné víře a to té pohanské. Křesťanství se vyskytuje v moderních adaptacích pouze jako něco záporného pro tehdejší vikinskou kulturu, která tímto náboženstvím pohrdá a je k němu hostilní.

Motiv Helu, místa či stejnojmenné bohyně smrti jsme nezaznamenali u ság o Island'anech, nýbrž až v pozdějších ságách o dávnověku. V současnosti je v nejrůznějších adaptacích tento koncept posmrtného života velmi využíván. V adaptacích slouží jako protiklad Valhally. Vidíme tak přesnou shodu i co se týče z příkladu, kdy je brán Hel jako synonymum křesťanského pekla, pouze s tím rozdílem že je zasazen do pohanské kultury.

Na Rán, bohyni moří, jsme narazili v jak příkladech ze ság o Island'anech, tak ze ság o dávnověku. V obou těchto žánrech vystupovala zmínka o Rán v souvislosti se smrtí na moři či utonutím. V moderních adaptacích však, i když v příběhu dochází ke smrti či ohrožení na moři, se zmínka o Rán nevyskytuje. Postavy, které jsou sužováni nebezpečí na moři, se dle příkladů obrací místo k bohyni Rán k bohu Óðinovi. Podobné zjednodušení v moderních adaptacích vidíme i u zbylých konceptů smrti. Ať už to je například bohyně Freya a její sál pro padlé ženy, jak bylo naznačeno v Sáze o Egilovi, nebo jiné, v moderních adaptacích zastává primární postavení posmrtného života Valhalla a Óðin.

Závěr

Můžeme tedy uzavřít, že postoje ke smrti se ve staroseverské kultuře velmi měnily a moderní adaptace lze vnímat jako určité dovršení procesu, který započal již v době středověku. Tento proces spočívá v určité schematizaci, dichotomizaci a zjednodušení postojů se smrtí i konceptů posmrtného života. Souvisí zřejmě s rostoucím odstupem

líčené doby, s její idealizací. Schematizace na křesťanské a pohanské prvky ság o Islanděanech toto rozdělení takřka nebylo, ale v ságách o dávnověku je již patrná. Je zde větší důraz na mytologické motivy a celkovou „pravou“ vikinskou kulturu. Tento trend je pak doveden moderními adaptacemi ještě dále. Vikinské období je zde maximálně zjednodušeno: křesťanské motivy u vikingů nenalzááme a je tak v příbězích zcela eliminováno. Naopak přibývá více pohanských motivů – je jich více než v původních dílech.

S touto dichotomizací jde ruku v ruce zjednodušování představ: z plurality koncepcí posmrtného života, které staroseverská literatura zachycuje, a které v době absence knižní kultury nebyly nijak systematizovány, se v moderních adaptacích vyskytuje jen Valhalla s Óðinem a víra v osud. Vidíme snahu vykreslit vikinskou kulturu nejen jako ryze pohanskou, ale i fatalistickou.

Další výraznou změnou je emocionalita. Viděli jsme, že v ságách o Islanděanech byly emoce při setkání se smrtí blízkého člověka intenzivní, byť líčené v rámci specifik ságového stylu. Postupně, a to již v ságách o dávnověku, dochází ke zmírnění citů, a v moderních adaptacích vidíme až téměř apatii k smrti. Vikinská doba je vykreslována jako brutální, chladná a nelítostná a pro city a emoce tam není žádný prostor. Moderní díla jsou také velice maskulinní a ženské aspekty v ději téměř nejsou. V ději vystupují především mužské postavy a je zde veliký důraz na jejich mužské aspekty.

Můžeme uzavřít, že představy o smrti v dílech vyprávějících o době vikinské procházely znatelnou proměnou. V současnosti je hlavní kladen důraz na pohanskou stránku, vše je více zjednodušováno pro čtenáře či diváky a doba vykreslována jako brutální. Vikingové dle moderních adaptací byli nelítostní zabijáci bez kousku citu. Avšak z historie víme, že dokázali mnoho jiných a nejednalo se válečníky, ale i obchodníky či objevitele, a ze soudobých literárních zdrojů zas to, že cítili strach, zármutek i bolest podobně, jako lidé v každé jiné době.

X. Literatura

a. Primární literatura

HEGER, Ladislav. Staroislandské ságy. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1965.

KOZÁK, Jan. Sága o Hervaře, Praha: Herrmann a synové, 2008, ISBN 978-80-87054-14-7.

RAFN, Carl Christian. Fornaldarsögur Norðrlanda. Kaupmannahöfn, 1829.

VRÁTNÝ, Karel. Sága o Egilovi Synu Skallagrímově, Praha: Nákladem vlastním, 1926.

WALTER, Emil. Sága o Gunlaugovi Hadím jazyku. Ludvík Bradáč, 1919.

DORISON, Xavier et MEYER, Ralph. Asgard. Josef Vybíral, 2018.

WOOD, Brian. The Northlanders, Book 1: The Anglo-Saxon Saga. Vertigo, 2014.

CRICHTON, Michael. Eaters of the Dead. Avon Books, 2006.

The Northman [česky Seveřan] [film]. Režie Robert EGGERS. USA, 2022.

Originální staroseverské texty dostupné online z:

GAUTREKS SAGA. Online. Dostupné z: <https://archive.org/details/gautreks-saga-norse-text> [citováno 2023-10-17]

HEIMSKRINGLA. Online. Dostupné z: <https://heimskringla.no> [citováno 2022-8-8]

b. Sekundární literatura

- ANDROSHCHUK, Fjodor. In Brink, Stefan. *The Viking World*. London: Routledge, 2008, ISBN 978-0-203-41277-0.
- ATTWATER, Donald, *Slovník svatých*, Papyrus, 1993, ISBN 80-901-365-7-5.
- BRINK, Stefan. *The Viking World*. London: Routledge, 2008, ISBN 978-0-203-41277-0.
- BARRETT, James H. *Contact, Continuity, and Collapse The Norse Colonization of the North Atlantic*. Turnhout: Brepols Publisher, 2003, ISBN 2-503-51291-7.
- BEK-PEDERSEN, Karen. *The Norns in Old Mythology*, Edinburgh: Dunedin Academic Press Ltd, 2011, ISBN 978-1-906716-18-9.
- BJERG, Line. *From Goths to Varangians*. Aarhus: Aarhus University Press, 2013, ISBN 978-87-7934-537-9.
- BEREND, Nora. *Christianization and the Rise of Christian Monarchy, Scandinavia, Central Europe and Rus c. 900-1200*. New York: Cambridge University Press, 2007, ISBN 978-0-511-37722-8.
- BYOCK, Jesse L. *Viking age Iceland*, Penguin Books, 2001, ISBN 978-0-140-29115-5
- DAVIDSON, H.R.E. *Myths and Symbols in Pagan Europe, Early Scandinavian and Celtic Religions*, Manchester: Manchester University Press, 1988, ISBN 7190-2207-X.
- DAVIDSON, H.R.E. *Road to Hel – A Study of the Conception of the Dead in Old Norse Literature*, New York: Greenwood Press, Publisher, 1968, ISBN 88-23186.
- GRÄSLUND, Anne-Sofie. *Birka IV, The Burial Customs: A study of graves on Björkö*, Stockholm: K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, 1980, ISBN 91-7402-108-7
- HUTCHEON, Linda. *A Theory of Adaptation*, Routledge, 2006, ISBN 978-0-415-96794-5
- CHADWICK. H.M. *Cult of the Othin – An Essey in the Ancient Religion of the North*, Stockoholm: Looking Glass Press, 1996, ISBN 91-88708-00-4.
- JAKOBSSON, Ármann et JAKOBSSON, Sverrir. *Companion to Old Norse Literature*, Londo: Routlege, 2017, ISBN 978-1-315-61362-8.
- JAKOBSSON, Ármann. *Vampires and Watchmen: Categorizing the Mediaeval Icelandic Undead*. *The Journal of English and Germanic Philology*, 110(3), 281–300. 2011, <https://doi.org/10.5406/jenglgermphil.110.3.0281>
- JAKOBSSON, Ármann. *Nine Saga Studies the Critical Interpretation of the Icelandic Sagas*, Rejkjavík: University of Iceland Press, 2013, ISBN 978-9979-54-997-0.
- MCKINNEL, John. *Meeting the other in Norse Myth and Legend*, D.S. Brewer, 2005, ISBN 1-84384-042-1.

NORDEIDE, Sæbjørg Walaker. *The Viking Age as a Period of Religious Transformation*. Turnhout: Brepols Publisher, 2011, ISBN 978-2-503-53480-0.

NOVOTNÁ, Marie. *Pojetí těla ve staroseverské literatuře*, Praha: Herrmann a synové, 2019, ISBN 978-80-87054-64-2

O'DONOGHUE, Heather. *Old Norse-Icelandic Literature. A Short Introduction*, Blackwell Publishing, 2004, ISBN 0-631-23626-0.

PAXSON, Diana L. *Odin: Ecstasy, Runes and Norse Magic*, Weiser Books, 2017, ISBN 978-15-78636-10-5

POWER, Rosemary. *Njáls saga and Battle of Clontarf: a case of vernacular source transmission*, Saga-Book XLII, University College London, 2018, ISSN: 0305-9219

RENAUD, Jean. In Brink, Stefan. *The Viking World*. London: Routledge, 2008, ISBN 978-0-203-41277-0.

STARÝ, Jiří. *Zákonem necht' je budována zem*. Herrmann a synové, 2013, ISBN 978-80-87054-33-8.

SYRETT, Martin. *Scandinavian History of the Viking age*, University of Cambridge, 2004, ISBN 978-0953217298.

WILSON, David M. in Brink, Stefan. *The Viking World*. London: Routledge, 2008, ISBN 978-0-203-41277-0.

WINTERBOURNE, Anthony. *When the Norns have spoken - Time and Fate in German paganism*. Fairleigh Dickinson University Press, 2004, ISBN 0-8386-4048-6.

ZACHARISSON, Inger. In Brink, Stefan. *The Viking World*. London: Routledge, 2008, ISBN 978-0-203-41277-0.

[547-548 \(Nordisk familjebok / 1800-talsutgåvan. 18. Värja - Öynhausen\) \(runeberg.org\)](#) [citováno 2022-1-17]

ÓDEN, Briggita. *Attestupan – myt eller verklighet?*, 1996, Dostupné z: <http://www.journals.lub.lu.se/index.php/scandia/article/view/1113/898> [citováno 2023-2-17]

BLOOMBERG, Karl. *Facing the Inevitable – Using the modern practice of Dostadning to understand Attestupa*, Uppsala, 2019, Dostupné z: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1325178/FULLTEXT01.pdf> [citováno 2023-2-17]

A female Viking warrior confirmed by genomics. 2017. Dostupné z:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5724682/> [citováno 2022-1-18]